

Kræfti pillugu nassuiaat 2011

**Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Namminersorlutik Oqartussat 2011**

Siulequt

2009-mi ukiakkut ataatsimiinnermi Naalakkersuisut peqquneqarput nappaassuup kræftip nunatsinni qanoq atugaatiginera qanorlu annertutiginera pillugit aqqissuussaasumik misissuineq aallartissagaat, kræfti pillugu nuna tamakkerlugu iliuusissamut qinigaaffiup matuma iluani aallartinneqartussamut – tassa kingusinnerpaamik 2013-imi – misissuinerit taakkaa tunngaviliissapput, tassungalu atatillugu Naalakkersuisut 2011-mi ukiakkut ataatsimiinnermi misissuinissamut sinaakkusiussassat pillugit nassuiaammik allaganngorlugu saqqummiussissasut.

Nuannaarutigeqaara, Kræfti pillugu nassuiaat 2011 saqqummiussinnaagakku, taannalu misissuinissamik peqquneqarnermi suliat siullit inernerat. Peqqissutsitsinnut aamma inuunitta naleqassusianut pitsaassusianullu kræfti unammillernartut annerpaat ilagaat. Kræftip ajunngitsumik katsorsarneqarnera peqqissuttip toqullu assigiinngissutigisinnaavaat.

Siusinnerusumut naleqqiullugu amerlanerit ullumikkut kræftimik nappaateqalersarput. Tamanna assigiinngitsorpasuumik pissuteqarpoq. Ilaatigut kræftip atugaajartuinnarneranik, ilaatigullu ukioqqortusiartornermi kræfteqalersinnaanerup annertunerulertarneranik tamanna pissuteqarpoq – qujanartumilli amerlanerujartuinnartut qangamut naleqqiullugu ullumikkut utoqqaanerulersarput. Aamma qangamut naleqqiullugu amerlaqisut ullumikkut kræftimik nappaateqarnerminnit ajorunnaarsinneqartarput imaluunniit nappaat atoralarlugu sivisunerusumik inuutinneqartarput. Tamanna piumasaqaatitaqarpoq, kræftip katsorsarneqarneranuunnaangitsoq, aammali napparsimareermermi piginnaanngorsagaqqinnermut kiisalu nappaatip sivisuumik atorneqarnerani anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaanermut.

Kræftimik nappaatit ataatsimut isigalugit Kræfti pillugu nassuiaat 2011 suliarineqarpoq, nassuiaatillu nunatsinni kræftip katsorsarneqarnerata inissisimanagera takutippaa. Pitsaaliuinnermut, nappaatip suussusersineranut, katsorsaanermut aamma paaqqutarinninnermut, piginnaanngorsaaqqittarnermut aamma anniaatinik nipaallisaalluni katsorsaasarnermut tunngatillugit suliniutit tassani nassuiarneqarput, kiisalu 2013-imi kræfti pillugu iliuusissap aallartinneqarnissaata tungaanut suliaasaqarfii ingerlateqqinneqartussat pillugit siunnersuutitaqarluni.

Kræfti pillugu nassuiaammi tikkuarneqarpoq, kræftimik nappaatit tamarmiusut ilarpasui pitsaaliorneqarsinnaasut. Pujortartarneq, inuunermilu pissusilersuutit allat kræfteqalernissamut pissutaanerpaasarput. Isumaqaarpunga ilisimasaq taanna ullumikkumut naleqqiullugu siunissami inuiaqatigiit inooriaatsiminnik allannguinissaannik ataatsimoorluni suliniuteqarnissamut atorneqarsinnaasooq.

Kræftimik nappaatit paasineqajaaraangamik nalinginnaasumik katsorsaruminarnerusarput. Taamaammat siusissukku kræftimik suussusiliineq kræftip kinguneqarluartumik katsorsarneqarnissaanut pingaaruteqarluinnartut ilagaat. Aamma katsorsaanermik ingerlatsineq pitsaasooq aqqissuulluagarlu taamatut pingaaruteqarpoq. Ullumikkut kræftip katsorsarneqarnerani neqeroorutit amerlaqaat assigiinngissitaaqalutillu. Ilutigalugu katsorsaanerit amerlasuut sivisuumik ingerlanneqartarput, arlallillu maani nunatsinni ingerlanneqarsinnaanngillat, Danmarkimili ingerlanneqartariaqarlutik. Kræftimik nappaatilinnut ataasiakkaanut tunngatillugu immikkut ittumik suleqatigiinnissamik tamanna piumasaqaatitaqarpoq.

Kræftimik katsorsaaneq pitsaasooq akikitsuunngilaq. Taamaattumik nassuiaammi naatsumik nassuiarneqarput aningaasat ullumikkut kræftimut tunngatillugu atorneqartartut, kiisalu kræfti pillugu nuna tamakkerlugu iliuusissap atuutinneqalernerani aningaasatigut pisariaqartitaasussanut tunngasut.

Inuit peqqinnissaqarfiup iluani avataanilu sulisut Kræfti pillugu nassuiaat 2011-p suliarineqarnissaanut ilisimasaminnik annertuunik ilanngussisinnaasimasut qutsavigerusuppakka.

Nuuk, juli 2011
Agathe Fontain
Peqqissutsimut Naalakkersuisooq

Imarisai

Kræfti pillugu nassuiaat 2011.....	1
Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik.....	1
Namminersorlutik Oqartussat 2011.....	1
Siulequt.....	3
Imarisai.....	6
Eqikkaaneq.....	9
1 Nassuiaatip tunuliaqutaa.....	16
1.1 Nassuiaat.....	16
2 Kræfti kræftillu atuunna	17
2.1 Kræfti sunaana	17
2.2 Kræftimik katsorsaanermi anguniakkat.....	17
2.3 Qaqugukkut kræfti paasineqarsinnaasarpa?.....	18
2.4 Kalaallit Nunaanni kræftertarneq.....	18
2.5 Kalaallit Nunaanni kræfteqartarnerup nunani avannarlerni kræfteqartarnermut sanillersuunna	22
2.6 Kræftimik nappaateqareermermi aniguisarneq.....	25
2.7 Kræfternerup ingerlarna.....	25
2.8 Ersiutiniq malugisaqaqqaarnermiit katsorsarneqarnissap tungaanut piffissap ingerlasarnerata misissorneqarnera.....	26
2.9 Kalaallit Nunaanni kræfteqarnermik nalunaarsuisarneq.....	27
2.10 Kræfti pillugu suleqatigiinneq danskillu kræfti pillugu suliniutaat.....	28
3 Katsorsartinnerup ingerlanera, suussusersiineq katsorsartinnerlu.....	31
3.1 Katsorsartinnerup ingerlanera.....	31
3.2 Katsorsarneqartut peqataatinneqarnerat katsorsarneqartullu inatsisitigut inissisimanerat	36
3.3 Paasiniaanermi katsorsaanermilu sakkussat.....	36
3.4 Katsorsaaneq.....	40
3.5 Misileraalluni kræftimut katsorsaaneq.....	42
4 Sallertut kræftimik nappatsaaliineq.....	43
4.1 Inuuneritta pinaveersaartitsinerullu aaqjissuunneqarnera	44
4.2 Pujortartarneq kræfteqarnerlu.....	45
4.3 Timip aalatinnera kræftilu.....	46
4.4 Imigassaq aalakoornartulik kræftilu.....	46
4.5 Nerisat kræftilu.....	47
4.6 Qinngornerit kræftilu	48
4.7 Aseruuttoornikkut navianaatit kræftilu.....	48
4.8 Sullivimmi avatangiisit kræftimillu pinaveersaartitsineq	49
4.9 Aarlerinaatit allat illersuutaasinnaasullu	50
5 Tullertut pinaveersaartitsineq screenerinerlu.....	51
5.1 Illissap paavanik screenerineq (kiliortuilluni misissugassamik tigusineq)	52
5.2 Arnat iviangimmikkut manniisaqarfimmikkullu ilaqutariit iluanni kingornuttagaasumik kræfteqalersartut misissorneqartarnerat.....	53
5.3 Inalugarsuakkut kræfteqartarneq.....	54
5.4 Danmarkimi kræftimut screenerisarneq	55
6 Kræftimik nappaatinik nalinginnaanerpaanik paasiniaaneq katsorsaanerlu	56
6.1 Puatsigut kræfteqarneq.....	56
6.2 Iviangikkut kræfteqarneq.....	57
6.3 Iggissakkut kræfteqarneq (øsofaguscancer)	60

6.4	Aqajaqqukkut kræfteqarneq (ventrikelcancer).....	60
6.5	Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq (pancreascancer).....	61
6.6	Inalugarsuakkut kræfteqarneq (kolorektal cancer).....	63
6.7	Illissap paavatigut kræfteqarneq.....	64
6.8	Mannissaqarfisigut kræfteqarneq	65
6.9	Illissakkut kræfteqarneq illissakkullu kræfteqaatsit allat.....	67
6.10	Niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqarnerit, ingammik toqqusaatigut kræfteqarneq.....	67
7	Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq inuunerissaanermillu suliniutit.....	69
7.1	Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq.....	69
7.2	Inuunerissaalluni suliniutit toqujartormillu paaqqutarineqarneq.....	72
7.3	Pissutsit inatsiseqarnermut aningaasaqarnermullu tunngassuteqartut.....	74
7.4	Napparsimalluni angalanermi ingiaqateqarnissamut tunngatillu maleruagassat	75
7.5	Neriuffiit Kattuffiat	75
8	Kræftimut tunngasunik kisitsisitigut uppersaait siunissamilu nalunaarsuinissamut kisitsisinillu suliarinninnissamut pisariaqartitassat	77
8.1	Kræftimik nappaatit pillugit maannakkut nalunaarsuinerit.....	77
8.2	Nalunaarsuiffiit maanna atorineqartut.....	77
8.3	Peqqinnissaqarfimmi siunissami nalunaarsuineq, qarasaasiakkut napparsimasunik allattaaavik (EPJ).....	79
8.4	Danmarkimi nappaatinik qarasaasiat atorlugit paasissutissanik toqqorsiviit.....	79
8.5	Siunissami paasissutissanik pisariaqartitsineq.....	80
9	Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu	81
9.1	Ilinniartitaaneq.....	81
9.2	Ilisimatusarneq.....	82
10	Kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut sulinissamut kaammattuutit.....	84
10.1	Kræfti pillugu ilisimasat, kræftip atugaanera aammalu kræfteqartarneq pillugu kisitsisitigut paasissutissat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilerneqartussatut inassutigineqartut.....	84
10.2	Paasiniaaneq katsorsaanerlu pillugit ilisimasat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilerneqartussatut inassutigineqartut.....	84
10.3	Sallertut pinaveersaartitsinermut tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut.....	85
10.4	Tullertut pinaveersaartitsinermut tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut.....	86
10.5	Immikkoortut kræftimik nappaatinut ataasiakkaanut tunngasut, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut.....	86
10.6	Inooqatigiinnermut atatillugu pisariaqartitat, inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq kiisalu toqujartortumik paaqqutarinninneq.....	87
10.7	Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu.....	87
11	Kræfteqarnermut suliniarnermi isumalluutit aammalu siunissami isumalluutit pisariaqartitassatut ilimagisat.....	88
11.1	Ullumikkut kræftimut tunngasuni suliaqarnermi isumalluutit atorineqartut siunissamilu pisariaqartinneqartussat.....	88
11.2	Kalaallit Nunaanni manna tikillugu neqeroorutaasut nangiinnarneqarneranni kræftimut katsorsaanerme isumalluutini atuneq pillugu inerniliussaqaq.....	92
11.3	Danmarkimi kræftimut tunngasuni ineriartorneq kiisalu danskit kræftpakkiinut atatillugu isumalluutini atunerit.....	92
11.4	Kalaallit Nunaanni maannakkumut neqeroorutaasut pitsanngortinneqarnerisigut siunissami kræftimut katsorsaanerme isumalluutit atugassatut ilimagineqartut.....	92
12	Najoqqutarisat.....	96

Ilanngussaq 1 Aqutsisoqatigiit aamma suleqatigiissitat.....	97
Suleqatigiissitat siullit. Kræftimik nappatsaaliuiner- mik siunertaqartumik sallertut pinaveersaartitsi- neq	97
Suleqatigiissitat aappaat. Kræftimik nappatsaaliuiner- mik siunertaqartumik tullertut pinaveersaartitsi- neq	97
Suleqatigiissitat pingajuat. Kræftimik nappaatit nalinginnaasut taakkor- piaallu iliuuseqarfigineqarnerat (suussusiineq katsorsa- anerlu)	97
4. Inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinni- arneq.....	98
6. Aningaasaqarnermik misissueqqissaartut.....	98

Eqikkaaneq

Kapitali 1-imi nasuuaatip tunuliaqutaa nassuiarneqarpoq.

Nassuiaat 2013-imi kræfti pillugu pilersaarummut, kræftip atugaanerata appasinnerulernissaanut suli-niutitut siunnersuutini aammalu kræftimut katsorsaanerup periarfissaasa pitsanngorsarnissaannut siunnersuutini imaqtartumut tikkuussisussaavoq.

Kapitali 2-mi kræftip suunera, kræftimut katsorsaanerup siunertai, Kalaallit Nunaanni nappaatip atugaanerata annertussusaa aammalu atugaanerata nunanut avannarlernut naalagaaffeqatigi-innerullu iluani nassuiarneqarput. Tamatuma saniatigut kræftimut tunngasut danskillu kræft-pakkii (kræfti pillugu suliniutaat) nassuiarneqarput.

Ukiuni kingullerni 30-ni kræftimik nappaateqartut marloriaatinngorlutik 2008-mi 158-it nappaateqartutut nalunaarutigineqarput. Angutit amallu akornanni puatsigut kræfteqartarneq nappaatigineqartartuni nalinginnaanersaavoq. Assersuutigalugu nappaammik toqusartut aniguisartullu ataavartumik alaper-naaserneqarnerat amigaataavoq. Qanittumi kræftimik napparsimalersut journaliini misissuineri, misissuisarnerit allat assigalugit, kalaallit kræfteqartut nappaataat annertusereersoq nappaat suus-susersineqartartutut isikkoqartoq takutipaat.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit:

- Qanoq ililluni kræfti pillugu kisitsisit amerlanerit sukkanerusumillu nutarterneqartarnissaasa qulakkeerneqarsinnaanerata, tassunga ilanngullugu napparsimasut amerlassusaat, katsor-saaneq, suli inuullutik aniguisartut kiisalu pitsaanerpaajussappat kræfteqarnerup qanoq sivisu-tigisumik atuuttarnera pillugit kisitsisitigut (ersiuutini) takussutissiinissamut pilersaarut. Tas-sunga ilanngullugit katsorsaanerimi nappaammik suussusersiinerit atornerulernissaannik pisariaqartitsineq. Nakorsaaneqarfik sulineri tassani qitiusussatut isigineqarpoq.
- Innuttaasut nappaatip ersiutaanik, qanoq ilionissamik periarfissaannik katsorsartinnissamullu periarfissaannik naammattunik ilisimasaqarnissaat qulakkeerniarlugu paasiniaanernik aal-lartitsillunilu paasisitsiniaanissamut periusissamik pilersaarusioneq, taamaalilluni kræftimik nappaateqarsinnaanerup paasineqarsinnaanera sapinngisamik siusinnerpaamik pisinnaaqqu-lugu aammalu nakorsamut saaffiginninnissamut aporfissaqaqqunagu.

Kapitali 3-mi katsorsaanerup ingerlanera, paasiniaaneq katsorsaanerlu nassuiarneqarput.

Katsorsaanerup ingerlaneranut tunngasuni piffimmi ingerlaaseq aammalu piffimmi paasiniaaneq, in-gerlaneq aammalu Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kiisalu Kalaallit Nunaata avataani paasini-aanermut periarfissat kiisalu Danmarkimi Kalaallit Peqqissartut Illuat nassuiarneqarput. Nappaatit suussusersinerinut tunngatillugu maanna tarrarsuinerup assillu atorlugit nappaamik suussusersiineri, sananeqaatit atorlugit timimit peersilluni ilanngakkanik misissuineri aammalu siunissami nappaatit suussusersisarnissaannut pisariaqartitassatut ilimagisat iluanni periarfissat nassuiarneqarput. Katsor-saanermut tunngatillugu pilattaalluni nakorsaatillu kiisalu qinnguartaanerit atorlugit kræftimut katsor-saaneq aammalu inuunerissaalluni katsorsaaneq nassuiarneqarput. Taakku saniatigut misileraaneq atorlugu kræftimut katsorsaaneq immikkoortumi sammineqarpoq.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit:

Katsorsaanerup ingerlaneranut tunngatillugu

- Nappaatip suussusersinerata katsorsarneratalu pilertornerusumik ingerlasinnaanerannut tunn-gasunik paasiniaaneq, katsorsaanerup ingerlanneqarneranut tunngasut naapertuunnerusumik ata-qatigiissarneqarsinnaanersut kiisalu ataatsimoorussamik aaqissuussinermik atulersitsineq piffimmilu kræfteqartunut ata-qatigiissarisogalerneq. Taakku saniatigut isumalluutitut pisari-aqartinneqartussat misissoqqissaarneri. Sulineq piffinni Dronning Ingridillu Napparsimmavis-suani ingerlanneqassaaq.
- Katsorsarneqartoq pillugu katsorsaaviit assigiinngitsut akornanni paasissutissat qanoq ilillutik pitsaanerpaamik paarlaaqatigiissutigineqarsinnaanerata pillugu paasiniaallunilu qanoq ilior-

toqarsinnaanerani siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugu kræftimik nappaat aammalu katsorsaanerup ingerlanneqarnera pillugit immikkut journalimik peqarnissamik pisariaqartit-sisoqarnersoq misissorlugu. Taakku saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut pillugit misissueqqissaarneq.

Nappaatit suussusersineri katsorsaanerlu pillugit

- Nappaatit suussusersiserneritut katsorsartarnerinullu pitsannguutaasinnaasunik misissuiner-mik aallartitsillunilu taakkununga pitsanngorsaataasinnaasunik siunnersuuteqarneq.
- Nappaatit suussusersineqareernerini tassunga pitsaasunik maliseqartitsinissamut pitsaasu-mik iliuuserisassatut kaammattuutissanik siunnersuuteqarneq. Nakorsiat arlaleriarlutik ippi-gisaq ataaserpiaannaq pillugu nakorsiarternissaat ilimagineqarsinnaanngilaq. Taassuma sani-atigut isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Timip ilaanik misissorneqartussamik tigussilluni piikkaq qanoq ililluni sukkaasunik sananeqaatit aallaavigalugit misissuinerup akissutissarsiffiginissaanik misissueqqissaarlunilu pilersaarusi-or-neq, tassunga ilanngullugit danskit patologidatabase-annik atuisinnaalernissamut periarfissa-mik misissuineq. Taassuma saniatigut isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Kræftimik pilattaasarneq ataatsimut isigalugu kiisalu nappaatit ataasiakkaat pillugit siunissami pisariaqartitsinerup misissoqqissaarlugulu siunissami isikkussaa aqqissuunneqarnissaalu pil-lugit siunnersuusiorneq. Kiisalu isumalluutit pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaanerini kiisalu inuunerissaalluni katsorsaanerini siunis-sami neqeroorutissat pisariaqartinneqartullu misissoqqissaarneri. Kiisalu isumalluutit pisari-aqartit misissoqqissaarneri.
- Siunissami kræfteqarnermik paasiniaasernerup katsorsaasernerullu pisariaqartitassaannik mi-sissueqqissaarneq taassumalu siunissami aqqissuunneqarnissaanut pilersaarusiorneq, tas-sunga ilanngullugit taakku qulakkeerniarlugit isumalluutit pisariaqartinneqartut misissoqqis-saarneri.
- Ukiuni qulini tullerini atortorissaarutininik sulisunillu pisariaqartit kræftimik nappaateqarsin-naasut nappaataasa suussusersinissaannut pitsaasunerusumik periarfissanik qulakkeerinnissin-naasunik misissuinnissamik aallartitsineq, tassunga ilanngullugit MR scanner, CT scanner nutaaq, piffinni ultralyd atorlugit nappaatit suussusersinissaannut atortut pitsaasunerusut aam-malu fiberlaryngoskop NBI-mik qullitalik (qinguartaalluni misissuutit). Taakku saniatigut isu-malluutininik pisarialinnik pisariaqartit misissoqqissaarneri.
- Ingammik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani siunissami initatigut pisariaqartit paasini-arnerininik aallartitsineq, tassunga ilanngullugit init oqaloqatiginnittarfiit inillu uninngasut kisimiil-lutik uninngaffiginnaasaat. Taassuma saniatigut isumalluutitigut pisariaqartit misissoqqis-saarneri.

Kapitali 4-mi kræftimik nappaammik pinaveersaartitsinerini periarfissat nappaammullu iliuus-aasinnaasut iluaqutaasut nassuiarneqarput.

Kræftimik nappaatigineqartut 50 %-ii pinaveersaartinneqarsinnaasut nakorsaaneq isumaqarpoq. Ullu-mikkut Inuuneritta, Kalaallit Nunaanni innuttaasut peqqissuunissaat pillugu suliniut, innuttaasunut sam-misumik pinaveersaartitsinerini suliniutaavoq. Katsorsarneqartunut tunngatillugu pinaveersaartitsinerit Inuunerissarfiit atorlugit ingerlanneqarput. Pujortartarneq pinaveersaartitsinikkut suliniutini annerpaa-mik angusaqarfiusinnaavoq, aammali timip aalatinnerunissaa, oqimaappallaarneq, nerisat, imigassaq aalakoornartulik taamatut angusaqarfiusinnaapput, aammali piffiit pinaveersaartitsinerini suli sammi-neqanngitsut annikinnerusumik angusaqarfiusinnaapput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

Suliniutit nalinginnaasut

Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit ulluunerani neqeroorutini, atuarfinni, ilinniarfinni immaqalu suliffeqarfinni peqqissutsimut politikimik suliaqarnissaq atuutilersitsinissarlu pillugit suleqa-

tiginnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit meeqqat atuarfiini peqqinnissamut tunngasunik atuartitsinerup qaffassarnissaa siunertaralugu ilinniartitsisunngorniarluni ilinniartitsinerup peqqissuseq pillugu ilinniartitsinerup patajaallisarnisaanut iliuusissatut pilersaarummik suliarinnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.
- Peqqinnissaqarfimmi sulisorisanik pinaveersaartitsinerup tunngasunik ilinniartitsinissamut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugit pinaveersaartitsinerup pitsaasup sunik imaqarnissaa-nik aalajangersaaneq kiisalu suliniutigineqartunik malinnaaffiginnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Tupa/pujortartarneq pillugu

- Pineqartumik misissueqqissaarneq suliniutissanillu siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugit tupanut akileraarutit qaffanneqarnissaat, aningaasanik pujortassaarniartunut pinaveersaartitsiner-mullu atugassanik immikkoortitsineq, inunntut 18-it inorlugit ukiulinnut tunisaqaqqusinnin-nerup pisequsaarutinillu nittarsaavigineqannginnissaasa malinneqarnerisa qulakkeeneri aammalu tapanik nioqutissiat puuini annerusumik / allaanerusumik paasisitsiniaanerit. Tama-tuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.
- Innuttaasunut pujortartarunnaarnissamik ikiuinissamut ersarinnerusunik assigiinngiaarnerusu-nillu neqeroorusiornissamut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugu piffinni periarfissanik qulakkeerinnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasa-lu misissoqqissaarneri.

Timip aalatinneranut tunngatillugu

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit timip aalatinnerunissaanik nuna tamakkerlugu iliuusissa-tut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigineqartuni ilinniartinnilu ti-mip aalatinnerulernissaanik pisariaqartitsineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqar-tinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Nerisat oqimaappallaarnerlu pillugit

- Soqutiginnittut allat suleqatigalugit nerisassat peqqinnartut pigineqarnerulernissaannut periar-fissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutineqartut meeqqallu atuarfii. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaar-neri.

Imigassaq aalakoornartulik pillugu

- Pineqartoq pillugu killiliinerunissamik pisariaqartitsisoqarnerisooq pillugu misissueqqissaarneq, tassunga ilanngullugu inatsisit maanna atuuttut qanoq atuutsinneri qulakkeerneqartarnerisut ki-isalu imigassap aalakoornartullip akitsuutaasa qaffanneqarnissaannut periarfissat. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Kapitali 5-imi maanna screenerilluni suliniutit atuuttut nassuiarneqarput.

Innuttaasut illissap paavatigut kræfteqarsinnaanermut aaqqissuussaasumik screenerinnissamik neqeroorfigineqartarput (sananeqaatit atorlugit misissuineq). Taassuma saniatigut ilaqutariit inalugar-suakkut kræfteqarnermik nalaanneqartartut kiisalu ilaqutariit iviangikkut mannessaqarfikkullu kræfteqa-lersinnaanermut immikkut aarlerinaatillit aalaakkaasumik misissuiffigineqartarnissaannut neqeroorfigi-neqartarput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

- Screenerilluni misissuisarnermi suliniutit nalilersussallugit suliniarnermilu pitsanngorsaataasin-naasunik siunnersuuteqarluni kiisalu kræfteqartarneq pillugu screenerisarnerit ilaneqarnissaat pisariaqarnerisooq misissorlugu, tassunga ilanngullugit isumalluutitut atugassatut pisariaqartitat aammalu pineqartumi pitsanngorsaanerup pitsannguutitut kingunerisassai.

Kapitali 6-imi kræftimik nappaatigineqartartuni nalinginnaanerpaani nalaanneqartut, peqqutaqaatasut, paasiniaanerit, katsorsaaneq kiisalu kræftimik nappaatini nalinginnaanerpaani piffissaliinerit nassuiarneqarput.

Tassaapput puatsigut, iviangitigut, toqqusaakkut, aqajaqqukkut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, inalugarsuakkut, illissap paavatigut, mannissaqarfitsigut toqusaakkullu kræfternerit.

Kræftimik nalinginnaanerpaatut nappaatit pillugit kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit:

- Kræftimik nalinginnaanerpaatut nappaatit pillugit maannamut katsorsaanermit periutsit allanngua-taasinnaasullu misissoqqissaarneri, tassunga ilanngullugit iviangitigut kræfteqarnermi pilattaa-sarnerup marloqiusanngortinnerata pingaarutaa aammalu iviangimik piginniinnartitsilluni pilat-taanermik neqerooruteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut ilu-aqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Kapitali 7-imi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarnermi suliniutit, inuunerissaanermi suliniutit, toqujartortut paaqqutarineqartarneri kiisalu pissutsit inatsiseqarnermut tunngasut aammalu Neriuffiit nassuiarneqarput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

Inooqatigiinnermi pisariaqartitat pillugit

- Ullumikkut kræftimik nappaateqartunut taakkulu ilaqaataannut atugassarititaasunik misissu-eqqissaarneq immaqalu katsorsartittup ingiaqateqarsinnaanera pillugu maleruagassanik allan-ngortitsinissamik pisariaqartitsineq, kiisalu tassunga tunngatillugu isumalluutissatut pisariaqar-tinneqartut.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq pillugu

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit kræftimik nappaateqartut inuiaqatigiinnut akuulerseqqin-niarnerat pillugu pisariaqartitanik periarfissanillu misissuinerit, tassunga ilanngullugit timip ator-nissaata sungiusaqqinnera, tarnikkut nukittorsarneq aammalu inooqataanermut akuleruteqqin-neq kiisalu katsorsarneqartut atuarfiinik pisariaqartitsineq immaqalu pitsanngorsaanissanik siunnersuuteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaa-salu misissoqqissaarneri.

Inuunerissaaneq toqujartortunillu paaqqutarinnineq pillugit

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit toqujartortut paaqqutarisarnerannik pisariaqartitanik peri-arfissanillu misissuineq, tassunga ilanngullugit ulloq unnuarlu paaqqutarinnineq, qasuersertar-fiit aammalu toqujartortut napparsimmaviannik neqeroorut kiisalu immikkoortut suliami kalluar-neqartut maleruagassatigut isumalluutitigullu pisariaqartitaat.
- Anniarnaveersaartitsilluni katsorsaasarnikkut pisariaqartitat tamatumunngalu iliuusissanik mi-sissuineq, tassunga ilanngullugit inuiaqatigiinni atuuttunik malitassiaqalernissamik katsorsar-neqartunullu paasissutissiinerunissamik pisariaqartitat, qitiusumik siunnersuisarfiullunilu ilitser-suisartumik "anniatsaaliinermut immikkoortortaqaalernissaq". Tamatuma saniatigut isumalluuti-tut pisariaqartinneqartut iluaqutissartaasalu misissoqqissaarneri.

Kapitali 8-mi kræftimut tunngasuni kisitsisitigut uppernarsaasiisarnerit ullumikkut atorineqartut aammalu siunissami nalunaarsuisarnermi kisitsisinillu suliarinnittarnermi pisariaqartinneqaru-maartussat nassuiarneqarput.

Peqqissutsimut Pinaveersartitsinermullu Aqutsisoqarfimmi napparsimasunut nuna tamakkerlugu nalu-naarsuiffik kiisalu danskit Sundhedsstyrelsiat suleqatigalugu cancerregistret aammalu dødsårsagsregi-stret nakorsaaneqarfimmit ingerlanneqartut ullumikkut nalunaarsuiffittut atorineqarput. Qarasaasiat atorlugit napparsimasunik nalunaarsuiffimmik (Elektronisk Patient Journal - EPJ) peqalernissaq siunis-sami pitsaasumik nalunaarsuiffeqalernissamut apeqqutaavoq.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit Kapitali 2-mi allaasari-neqarput:

Kapitali 9-mi kræftimut tunngatillugu nakorsanik peqqissaasunillu ullumikkut ilinniartitsisarneq kiisalu ullumikkut ilisimatusarneq ilisimatusarnissamillu pisariaqartitat nassuiarneqarput.

Kræfti pillugu nuna tamakkerlugu pilersaarutissap tungaanut kaammattuutit makkuupput:

Ilinniarnermut tunngatillugu

- Piginnaasat qaffassarnissaannut (aamma piffimmi) pisariaqartitanik misissuineq aammalu kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitaanerit ilinniartitseqqittarnerillu patajaallisaavigineqarnissaat pillugit iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiorneq, tassunga ilanngullugit kræftimik nappaateqartut napparsimaneranni paaqqutarinninnerup pitsaanerulersinneqarnissaa pillugu pitsanngorsaattissanik siunnersuusiorneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.
- Paasissutissanik nutartikkanik tiguinnarissanik qarasaasiat atorlugit periarfissaqalernissaanik misissuineq immaqalu sulisorisanut nappaatit ersiutaannik, nappaatinik suussusersiinernut aammalu katsorsaanernut qarasaasiat atorlugit ilinniartitsisinnaanermut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartut anniarnaveersaartinneranni katsorsaanerit. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.

Ilisimatusarneq pillugu

- Piffinni kræfti pillugu ilisimatusaatissatut pisariaqartinneqartut iliuusissallu misissornissaat, tassungalu ilanngullugu isumalluutissatut pisariaqartinneqartut.
- Nappaatip ersiutaanik malussarnermiit nakorsiarnissap tungaanut ileqqunik aammalu ileqqunik allannortitsinernik piffinni ilisimatusarneq aqqutigalugu anguniagaqarluartumik pitsaasumillu paasitsiniaanikkut suliniutissatut allartinneqarsinnaasunik misissuineramik aallartitsinissamik qulakkeerinninneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.

Kapitali 10-mi siuliani kaammattuutigineqartut nassuiarneqarput.

Kapitali 11-mi kræfteqarnermut suliniarnermi isumalluutit aammalu siunissami isumalluutit pisariaqartitassatut ilimagisat nassuiarneqarput.

Immikkoortup peqqinnissaqarfiup ataatsimoortumik sullissineranit aningaasartuutaanillu immikkoortinneqarsinnaannginnera pissutigalugu kræftimut tunngasunut aningaasartuutit eqqortumik oqaatigineqarsinnaanngillat. Ullumikkut kisitsisit pigineqartut aallaavigalugit kræftimut katsorsaanerup iluani Kalaallit Nunaanni sallertut pinaveersaartitsinermi, tullertut pinaveersaartitsinermi, screenerinermi, nappaammik suussusersiinermi isumalluutini katsorsaanermilu kiisalu Kalaallit Nunaata avataani nappaammik suussusersiinermi katsorsaanermilu isumalluutit atorlugit (kræftimut katsorsarneqartut qassiuneri, Rigshospitalimi kræftimut katsorsaanermi aningaasartuutit kiisalu timimik ilanngarsilluni misissuineranut aningaasartuutit) isumalluutit atukkat sumut ingerlanerat tikkuussiffigineqarpoq. Immikkoortuni naatsorsuusiortifigineqarsinnaasuni maani nunatsinni Danmarkimilu kræftimut katsorsaanermi isumalluutit atukkat qaffariartornerat inerniliunneqarpoq, naallu kræfteqarnermut tunngatillugu neqeroorutit pitsanngortinnissaannut suliniuteqanngikkaluarutta isumalluutit atukkat suli alliertortuassapput.

Tamatuma kingorna kræftimut tunngasuni Danmarkimi ineriartorneq danskillu kræftpakkiisa isumalluutitik atuffiunerat naatumik nassuiarneqarput. 2001-ip kingorna Danmarkimi kræftimut tunngasunik suliat annertuumik qaffariarput. Matumanilu ingammik inuit kræftimut attuumassuteqartunik katsorsarneqarnerat, pilattaanerit amerlassusaat, qinnguartaanerit atorlugit katsorsaanerit amerlassusaat, kemoterapi atorlugu katsorsaanerit amerlassusaat qaffariarput. 2004-p 2009-llu akornanni kræftimut atuumasunuinnaq 7,1 mia. kr-inik immikkut aningaasaliisoqarpoq, kiisalu 2,25 mia. kr-inik atortorissaa-

rutinut kræftimik katsorsaaneermi atorneqartartuni aningaasaliissutissatut atukkiisoqarluni. Taamaalilluni 2010-p tungaanut katillugit 10 mia. kr missaat ataatsimut aningaasaliissutigineqarput.

Tamatuma kingorna ullumikkut Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsaaneermi neqeroorutaasartut pitsanngorsarneqarnissaat pillugit siunissami isumalluutitut atugassani ilimagisat nassuiarneqarput. Kræftimut katsorsaaneq pitsanngortinneqassappat piumasaqaatit pisariaqartut arlallit kingunerannik annertuumik isumalluutit nuussivigineqarnissamik pisariaqartitsineq nassatarissavaat. Matumani peqqinnissaqarfiup unammilligassaanut tunngasut, soorlu inooriaatsip kingunerisaanik nappaatit, tannikkut nappaatit aammalu peqqinnissaqarfiup sullissinerani aningaasartuutit qaffannerisa kingunerisaannik pisariaqartitat. Kræftimut katsorsaaneerup pitsanngortinnerata kinguneranik peqqinnissaqarfiup neqeroorutai allat ajornerulersinneqartariaqanngillat. Atuinnarissat aaqjissuussinerillu pillugit unammilligassaqarpoq. Immikkut ilisimasaqarnerulernikkut Dronning Ingridillu Napparsimmavissuani periarfissaqarnerulernikkut atuinnarissanut tunngatillugu unammilligassat annertunerulersissavai. Kræfti pillugu suliniutini innuttaasut sumiluunniit najugaqarnerat apeqquataatinnagu pitsanngorsaavigineqarnissaannik neqeroorut unammilligassavaoq pingaarutilik. Tamatuma saniatigut aningaasalersuinermi unammilligassat arlallit, soorlu siammasissumi najugaqariaatsip nassatarisaanik *peqqissaaneermi neqeroorutini immikkut ilisimasaqarfiunerusuni aki qaffassissoq,* peqqinnissaqarfiup minnaarlugu aningaasaliiffigineqartarnera pissutigalugu, Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup inuunermik navianartorsiorfiunngitsunik nappaatinik katsorsaaneermik neqerooruteqartannginneranik kinguneqartut imaluunniit tamanna pissutigalugu utaqqiffiusarut, tassanilu aamma kræftimik napparsimareermermi sullissinerit ilaapput. Taamaammat kræftimut tunngasunik sullissinerup pitsanngortinneqarnerata immikkoortuni tassunga attuumassuteqartuni isumalluutit annerusunik pissarsisariaqarneq nassatarissavaa. Ukiuni arlaqalersuni atortorissaarutit nappaatinik suussusersiinarnermut tunngasunik *atortorissaarutit nutaamik aningaasaliissuteqartannginneq,* soorlu MR scanner eqqarsaatigalugu. Tamatuma kingunerisaanik nappaatinik suussusersiinnissamut periarfissat aammalu suussusersiinerit pitsaassusaasa ulutsinni nunani sanilerisatsinni ineriartornermut malinnaannginnerat kinguneraa. *Atortorissaarutit taarsiineri annertusiarortunik kinguneqaateqarsinnaanermik aarlerinaatit.* MR scannerisinnaanermik periarfissaqalernerup kinguneranik katsorsarneqartut allat, taamatut paasiniaaneq nappaatit paasinaaaffiginerani nalinginnaappat, tassannga misissorneqarnissaannik neqeroorfiginnginnissaat ajornaku-suullissaaq. 2009-mi Danmarkimi MR scannerisarnerit tallimararterutaannaallunniit ingerlatissagutsigit, tamanna ukiumut 1.000-inik MR scanneri atorlugu misissuinerik naleqassaaq. *Peqqinnissaqarfimmi kisisinik amigaateqarneq* ullumikkut pitsaassutsimut tunngatillugu unammilligassatsinni annersavaoq. Peqqinnissaqarfik tamakkerlugu ataatsimut isigalugu paasissutissanik tiguinnarissanik peqarneq ajornartorsiutaammat, paasissutissanut tunngatillugu ataatsimut isiginnilluni aaqjinnissaq kræfteqanermut paasissutissanik pitsannguinnissami pisariaqartussaavoq. *Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq inuunerissaanerlu.* Inunnut ataasiakkaanut naleqqussakkamik inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit piffinni sulisorisanillu isumalluutit pisariaqartitsissaaq. Kræftimik nappaateqartunut angerlarsimaffimmi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissamik kiisalu toqujartornermi paaqqutarinninnissamik neqerooruteqartoqassappat, taava aamma kræftimik nappaateqanngitsunut neqeroortoqartariaqassaaq.

Tamatuma kingorna siunissami kræftimut tunngasuni isumalluutitigut pisariaqartinneqartussanut pitsutsit immikkut ittut pingaarutillit pillugit takorluukkat saqqummiunneqarput, naak taakku pingaarnersiorneqarnissaannut kræftimut katsorsaaneermi periarfissat pisariaqartitallu 2013-imi kræfti pillugu pilersaarummi aatsaat aalajangerneqassagaluartoq. Danmarkimi nalaanneqartutulli sullissinerimik annertusitsineq nalaanneqassaaq; pilattaanerit amerlanerit, kemo atorlugu katsorsaaneerit amerlanerit kiisalu qinguartaanerit atorlugit katsorsarneqartut amerlanerit. Katsorsaaneerup pitsaanerusunik ingerlanneqarnerani aporfinnik pilersitsinerimik kinguneqarsinnaavoq, tamatumanilu periarfissanik annertusitsinissaq pisariaqassaaq. Massakkulli suliniutit isumalluutit – aningaasatigut periarfissatigullu - annertunerimik pisariaqartitsissanngitsut ikitsuinnaasussaaneerat takuneqarsinnaalereerpoq. Tamatuma

peqatigisaanik kræftimut tunngasuni pisariaqartitat ilaannaat atuutilersinneqartussatut siunniukkaanni pitsanngorsaatissatut kissaatigineqartut, aammalu aningaasaliissutit kinguneqarluartumik pissarsissutigineqarneri pineqarsinnaanaviangillat.

1 Nassuiaatip tunuliaqutaa

2009-mi Inatsisartut ukiaanerani ataatsimiinneranni Naalakkersuisut peqquneqarput, **Kalaallit Nunaanni kræftip atungaanerata ineriartornera pillugu aaqqissuussaasumik misissuineramik allaartitseqqullugit, taamaalilluni taanna qinersivimmi matumani nuna tamakkerlugu kræftimut pilersaarummut tunuliaqutaasinnaallugulu, tassungalu tapililullugu 2011-mi ukiakkut ataatsimiinnermi misissuinissatut eqqarsaatersuutigineqartut sinaakkutai allaganngorlugit Naalakkersuisunit nassuiaammik saqqummiussissasut.**

Nassuiaat una peqqussutigineqartup immikkoortuanut siullermut inerniliutaavoq.

1.1 Nassuiaat

Kræfti pillugu pilersaarut 2013 suliniutinik kræftip atugaanerata akulikissusianik appartitsisinnaasunik imaqarlunilu kræftip katsorsarneqartarneranut periarfissat pitsannngorsarnissaanik siunnersuuteqarfiusaaq. Nassuiaat una kræftimik nappaatinut tamanut ataatsimut isiginnilluni aallaaveqarpoq. Nassuiaat Kalaallit Nunaanni kræftip katsorsarneqartarnerata kiisalu inuunerissaataasumik katsorsaanerup (palliativ-imik katsorsaaneq) killiffianik saqqummiussivoq. Tamatuma saniatigut maannakkut aningaasaliissutitut atugassannngortinneqartartut kiisalu nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarummik, Danmarkimi danskit kræfti pillugu pilersaarutaasa kingunerisaanik ineriartorsimaneq aallavigalugu, atuutilertsitsinermut atatillugu aningaasaliissutissatut pisariaqartinneqartut nassuiarneqarput.

Suleqatigiissitat arfinillit sulinerat pineqartumilu immikkut ilisimasallit ilanngussinerat aallaavigalugit nassuiaat suliarineqarpoq. Immikkut ilisimasallit ilanngussaata nassuiaammut ilanngussami atuarneqarsinnaapput. Ilangussisut ataasiakkaat namminneq ilanngussaminnut namminneq akisussaapput, Peqqissutsimullu Naalakkersuisoqarfik nassuiaatip oqaasertaanut kiisalu kaammattuutissatut siunnersuutitut akisussaalluni.

Kræfti pillugu nassuiaat tusarniaassutigineqarsimavoq piffissami 4. julimiit 10. augustip tungaanut ukununga: Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik, Ilaqutariinnermut, Kultureqarnermut, Ilageqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfik, Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermullu Naalakkersuisoqarfik, Nunatsinni Nakorsaaneqarfik, Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqut-sisoqarfik, Kalaallit Nunaanni Nakorsat Peqatigiiffiat, PPK, SIK, KANUKOKA, Neriuffik aamma Kalaallit Nunaanni Napparsimasut Peqatigiiffiat.

Tusarniaanermi akissutit kræfti pillugu pilersaarutit suliarineqarnerani ilanngunneqarumaarput.

2 Kræfti kræftillu atuunera

2.1 Kræfti sunaana

Kræfti nappaataangilaq ataasiinnaq. Kræfti nappaatinut arlalinnut assigiinngitsumik ineriartortartunut assigiinngitsunillu naggateqartunut (ilimagisat), inuiaqatigiinni eqimattakkuutaanik ukioqatigiinnillu assigiinngitsunik eqquisarlutunik, assigiinngitsunillu periaaseqarluni suussusersineqartarlutillu katsorsarneqartartunut aammalu – ullumikkut nalunngisavut naapertorlugit – assigiinngitsunik patsiseqartunut ataatsimut taaguutaavoq. Kræfti timip qaavani aammalu erlavinni tamani pinngorsinnaavoq, taamaattorli timip qaavani erlavinnillu assigiinngitsuni qanoq akulikitsigisumik pilertarnera assigiinngitsorujussuvoq. Inuit assigiinngitsut akornanni kræftimik atukkat assigiinngissutit qanoq sukkatigisumik sakkortusiartorsinnaanerit assigiinngitsorujussuvoq.

Inuup sananeqaatai celli ataaseq arlalilluunniit alliaartorlutik aquneqarsinnaanngitsumillu amerliartornerisigut kræfti tamatigut aallartittarpoq, tamatumunngalu sananeqaatit cellit ineriartorlutillu amerliartornerannut nalinginnaasumik aqutsineq ilaannakortumik tamakkiisumilluunniit atorunnaarsimanera patsisaasarpoq. Taamaattumik kræftip tinuneri alliaartorlutillu siaruuaattarput, taamaattorli siaruariartorneq assigiinngitsunik annertussuseqarlunilu sukkassuseqartarpoq. Alliaartorneranut cellinit sunit kræfti ineriartormersoq cellillu qanoq inerissimatiginersut apeqqutaanerusarpoq. Siaruariartorneq aallaqqaammut kræfteqarfiup eqqaani pisarpoq, cellillu kræftip tinusuanit ajanneqarlutik qinerseqarfiit taqqallu aqutugalugit timit sinneranut siaruarlutik tinusunik allanik (metastaser) pilersitsisinnaapput. Kræftip tinusua timimi eralivinnillu naalluni taakku atuussinnaassusaat sunnissavaa. Kræftimi nappaatit amerlanerpaat katsorsarneqanngikkunik piffissap sivikitsup siviluunniit iluani napparsimasup toquneranik kinguneqartitsissapput, matumani kræftip alliaartornermini erlavinnik aseruermigut inuunermi pingaarutilimmut iluaqutaassusaat suujunnaarsissammagit. (Sundhedsstyrelsen, 2000).

2.2 Kræftimik katsorsaannermi anguniakkat

Pinaveersaartitsineq aqutugalugu kræftimik nappaateqalersartut ikilisinnissaat aammalu siusissukkat pitsaasumik katsorsaagasuartarnermik aallartitsilluni inuinnarnissamat pitsaasumik periarfissiineq kræftimut suliniummi siunertaavoq. Tamatuma peqatigisaanik kræftimik aniguisut pitsaanerpaamik periarfissaqarnissaat qulakkeerneqarlunilu katsorsartikkaluarlutik peqqissisinneqarsinnaanngitsut anniaraveersaartilugillu paaqqutarineqarnissaat qulakkeerneqassaaq.

Kræftimut suliniutissatut anguniakkat ima sukumiinerusumik nassuiarneqarsinnaapput:

- kræftimik nappaateqaleqqaartut amerlassusaasa ikilisinnissaat
- kræftimik nappaateqalersimasut kræftinnguussinnaasunillu nappatillit paasiaarneqartarnissaat
- inuit kræftimik nappaateqarsinnaasutut paasisaqarfigisat nappaataasa pilertortumik eqqortumillu suussusersineqarnissaasa qulakkeernerat
- kræftimik nappaateqartut peqqissisillugit katsorsarnissaannik neqeroorfiginissaat
- inuit kræftimik katsorsarneqarsinnaanngitsumik nappaateqartut napparsimasumut iluaqutaasumik sunniuteqarsinnaappat inuunerisa sivitsorsarlugu katsorsarnissaannik neqeroorfigineqarnissaat
- kræftimik nappaatillit ataasiakkaat pisariaqartitaat aallaavigalugit inuunerissarnissamik neqeroorfiginissaat
- kræftimik nappaateqartunut peqqissisitsilluni katsorsaannermik inuunermilluunniit sivitsuiniarluni katsorsaannermik neqeroorfigineqarsinnaanngitsunut inuunerissaataasumik (anniarnikillisaalluni) suliniuteqarnissamik neqerooruteqarneq

- kræftimik nappaateqartunut aaqqissuulluakkamik nunarsuarmioqatinullu unammillersinnaasumik katsorsaaneermik pisariaqanngitsumillu utaqqiffiunngitsumik neqerooruteqarneq
- peqqissaanerup nalaani peqqissartup nammineerluni naliliinerata suleqataaneratalu pingaarutillit ilaatinnissaa, kiisalu peqqissaasutut sulisut peqqissartumik suleqateqarnerminni peqqissartumut ataqqinnittumik tunngaveqartumik pissuseqarnissaasa qulakkeernissaat (Sundhedsstyrelsen, 2005).

2.3 Qaqugukkut kræfti paasineqarsinnaasarpa?

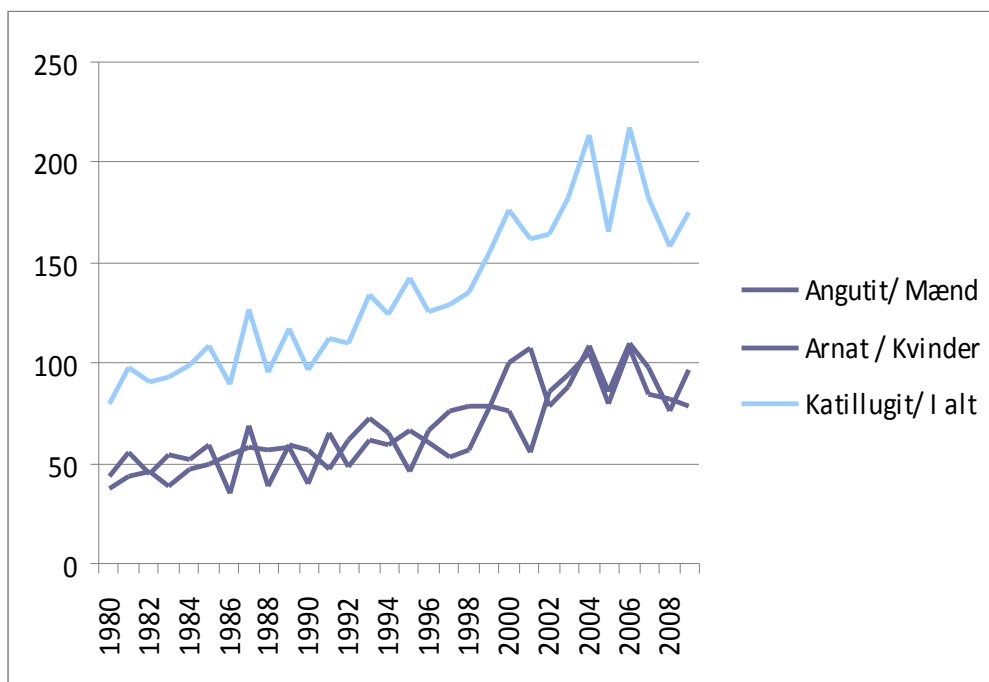
Kræftip iluatsittumik katsorsarsinnaaneranut timip sortaaniinnera sananeqaammillu sorlermit kræftip aallaaveqarnera – minnerunngitsumillu qanoq siusitsigisukkut paasineqarnera apeqqutaavoq. Kræftip tinusui assigiinngitsut assigiinngitsorujussuarmik sukkassuseqarlutik alliarortarput. Taamaamat kræftip tinusuata kræftimik sananeqaataanit siullermit malunniuteqartitsilerluni angitigilernissaanut imaluunniit ima angitigilernissaanut allaat malugineqarsinnaalernissaata tungaanut piffissaq qanoq si-visutigisumik ingerlasarnersoq oqaatigiuminaappoq. Kræftimulli nappaatinut amerlanerpaanut ineriartorneq taanna ukiunik amerlasuunik sivisussuseqartarpoq.

Ullumikkulli periarfissat pigisavut aallaavigalugit qanoq siusitsigisukkut kræftip tinusuanik paasisaqarsinnaanitsinnut ammut killissaqartoq qularnanngilaq. Tamatuma kinguneranik misissuinerup kinguneranik ippinnartoqannginneraagaluarluni, kræftip tinusuanik inuk ima mikitigisumik peqarsinnaavoq allaat taanna sulii malugineqarsinnaanani (Sundhedsstyrelsen, 2000).

2.4 Kalaallit Nunaanni kræftertarneq

Kræftimik nappaatinik suussusersilluni aalajangiisinnaalernerneq katsorsaasinnaalernerlu kræftip taamatut nappaateqartut nappaateqartuni arlalinni qanoq ineriartorsimanera pillugu ilisimasaqarnissaq pisariaqarpoq, taakkulu napparsimanerisa ingerlarnat katsorsarneqarnerisalu ingerlarnat taava imminnut sannillersuunneqassapput. Siunertamut tassunga atugassamik kræfti pillugu paasissutissat nalunaarsuiffinnut nalunaarsorneqartarput. Imminut sanilliussisinnanissaq anguniarlugu kræftimik nappaatit tappi-orannartunik sananeqaatitigut assigiissuseqatigiiaarlugit immikkut nalunaarsorneqartariaqarput. Tamakku ilaatigut tassaasinnaapput kræftimik tinusup aallaavia (assersuutigalugu puatsigut) kræftimik sananeqaatit inerisimassusaat aammalu nappaammik paasinninnerup nalaani kræftip qanoq siaruarsimatiginera pillugu paasissutissat. Tamatuma saniatigut pissutsit allat napparsimanerup ingerlarnanut sunniuteqarsinnaasut, soorlu ukiut, suaassuseq, nalinginnaasumik qanoq issuseq kiisalu peqqissutisut pissutsit allat upalungaarsimaffigineqartariaqarput.

Kalaallit Nunaanni kræftimik suussusersilluni paasisat nutaat tamarmik Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut pinngitsoornani nalunaarutigineqartussaataapput. Nakorsaaneqarfiup paasissutissat katersorlugillu danskit nalunaarsuiffiannut Cancerregisterimut, Danmarkimi Sundhedsstyrelsenimit isumagineqartumut nalunaarutigissavai. Cancerregisterip paasissutissat nunatsinneersut immersuullugillu suliareqqittarpai. Kalaallit napparsimasut Danmarkimi nappaataat suussusersineqartut pillugit paasissutissat, assersuutigalugu Rigshospitalimi, toqqaannartumik Sundhedsstyrelsenimut nassiunneqartarput. Cancerregisteret Kalaallit Nunaanni kræftip atuunna pillugu paasissutissanik Nakorsaaneqarfimmut tunniussisarpoq.

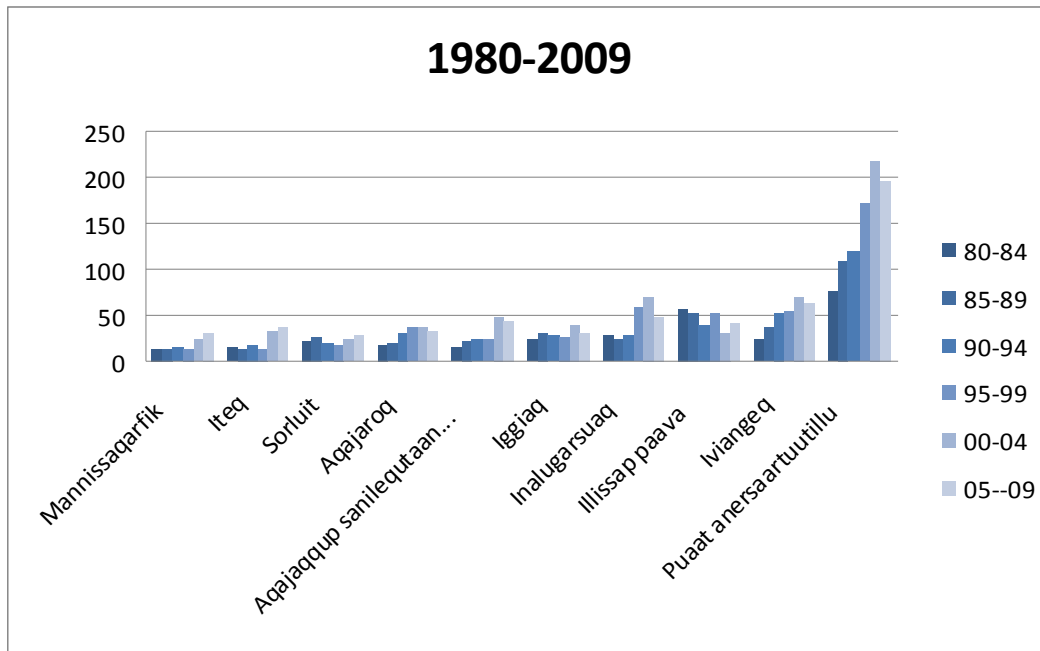

Titartagaq 2.1 1980-imit 2008 ilanngullugu Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatit nutaat paasineqartut ataatsimut katinneri (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Uttuutit atorneqartartut nalinginanaanersaat napparsimaleqqaartut ukiumut amerlassusii aammalu inuit inuiaqatigiit akornanni piffissami tassani nappaammik atugaqartuusut amerlassusii. Nappaateqaleqqaartut nappaataannik ukiumut suussusersisat nikeralaartarpoq, Kalaallit Nunaannili kræftimik nappaatillit katilllutik amerliartorput (titartagaq 2.1). Taamaalilluni 1980-imit 2008-p tungaanut ukumut kræftimik nappaateqaleqqaartut amerlassusiat 80-ini 158-ini marloriaatinngajannorluni amerleriarpoq. Naatsorsuineri kræftinnguussinnaasunik nappaatillit ilanngunneqanngillat.

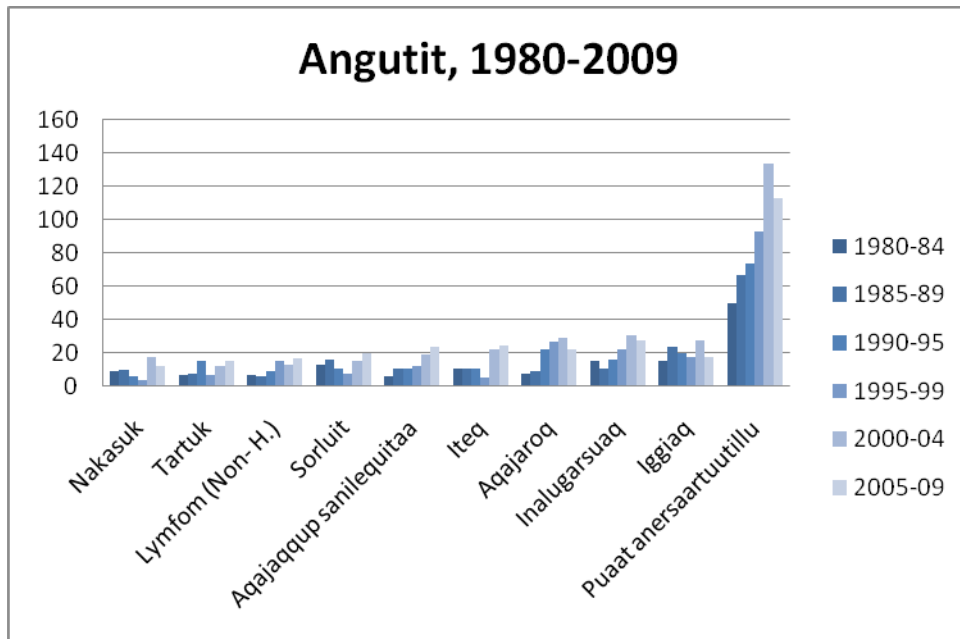
Nappaateqaleqqaartut amerlinerisa kingunerannik peqqinnissaqarfiup ullumikkut kræftertut ukiut 30 matuma siornanut sanilliullugu marloriaammik amerlatigisut paasiniaaffigalugillu katsorsagassarai. Peqatigisaanillu katsorsaanissamik neqeroorutit siornatigumut sanilliullugit annertuseriarsimaqaat.

Kræfteqalersinnaanermut ilimanaat ukioqqortusiartornermi annertusiartortarpoq. Agguaqatigiissillugu inuusarnerup sivissusaa annertusiartortillugu inuit amerlanerusut inuunermik ingerlanerani kræftimik nappaateqalermik nalaataqassapput. Taamaammatt amerliartornerup ilaa ullumikkut inuuneqqortunerulersimanitsinnik patsiseqarpoq. Taamaalilluni inuuneqqortussuseq 1980-ip1984-illu nalaanni angutit 60-inik arnallu 66-inik agguaqatigiissillugu ukioqarsinnarlutik massakkut angutit 67-inik arnallu 72-inik agguaqatigiissillugu ukioqalertarnerannut qaffassimavoq. Naalli agguaqatigiissillugu inuuneqqortunerulersimaneq ilanngullugu naatsorsoraluarlugu, taamaattoq kræfteqalersarnerit amerlassusiat qaffariarput. Danmarkimi agguaqatigiissillugu inuuneqqortussuseq ilanngullugu eqqarsaatigigaanni ukiumut kræftimik nalaataqartut 1 %-imik amerliartarnerat naatsorsuutigineqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2000). Kalaallit Nunaannili qaffariaat minnerulaartoq paasineqarpoq, tassa piffissami 1973-imit 1997-imut ukiut tallimakkaarlugit 4 % .

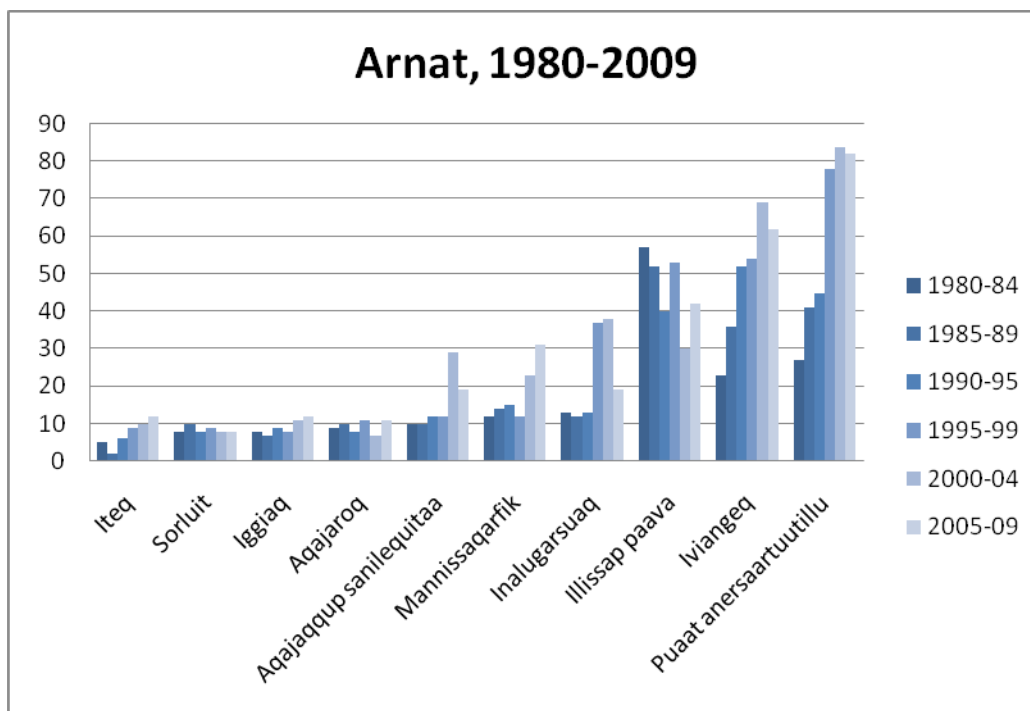
Titartagaq 2.2 1980-imit 2009-mut Kalaallit Nunaanni kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat ineriartornerat. Kisitsisit ukiuni tallimakkaani kræftimik nappaateqartut amerlassusaat takutippaat (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Kræfteqariaatsini assigiinngitsuni qaffariaat assigiinngilaq. Taamaalilluni kræfteqariaatsit ilaat qaffariarsimangillat, allalli annertuumik qaffariarlutik. Piffissamit 1980-imit ullumikkumut kræfteqariaatsit pingaarnit assigiinngitsut 60-it missaanniittut paasineqarput (taakkulu tamarmik kræfteqariaatsinut amerlasuunut aggulunneqaqqissinnaasarlutik). 1980-imit 2004-mut kræfteqariaatsit akulikinnerpaat paasineqartut tassaapput puatsigut kræfteqarneq, iviangisigut kræfteqarneq, illissap paavatigut kræfteqarneq, inaluarsuakkut kræfteqarneq, toqusaatigut kræfteqarneq, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq, sorlutsigut kræfteqarneq, itikkut kræfteqarneq aammalu mannissaqarfitsigut kræfteqarneq. Taakkunannga puatsigut kræfteqarneq akulikinneraalluarpoq, piffissarlu tamakkerlugu inuit puatsigut kræfteqarnerannik paasisaqarfigisat amerliartortuarlutik (Titartagaq 2.2).

Titartagaq 2.3 Piffissami 1980-imit 2009-mut kalaallit angutit akornanni kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat. Kisitsisit ukiuni tallimakkaani kræftimik nappaateqartut amerlassusaat takutippaat (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Piffissami 1980-imit 2009-mut angutit akornanni kræftimik nappaatit paasineqartut 66%-ii kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat qulit iluanniippat. Nappaatit taakku iluanni ineriartorneq qiviassagaanni, angutit amerlanerpaat puammikkut kræfteqartut paasineqarput, tassungalu ikiliartortumik tulliullutik toqusaatigut kræfteqarneq, inaluarsuakkut kræfteqarneq, aqajaqqukut kræfteqarneq, itikkut kræfteqarneq, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq, sorlutsigut kræfteqarneq, Non-Hogdgkin lymfom-imiittoq (qinersitigut kræfteqarneq), tartutigut kræfteqarneq aammalu quup aqutaagut kræfteqarneq (Titartagaq 2.3).

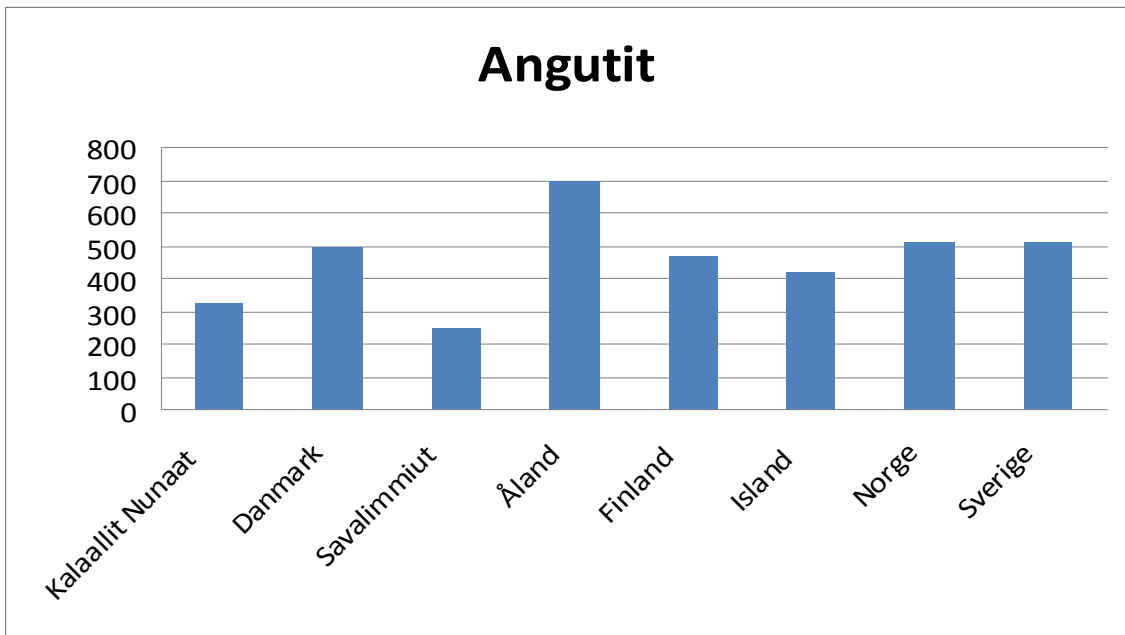
Titartagaq 2.4 Piffissami 1980-imit 2009-mut kalaallit arnat akornanni kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat. Kisitsisit ukiuni tallimakkaani kræftimik nappaateqartut amerlassusaat takutippaat (Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmit paasissutissiissutit)

Piffissami 1980-imit 2009-mut arnat akornanni kræftimik nappaatit paasineqartut 72%-ii kræfteqariaatsit nalinginnaanerpaat qulit iluanniipput. (Titartagaq 2.4). Taamatuttaaq puatsigut kræfteqarneq arnat akornanni nalinginnaanerpaavoq, tassungalu ikiliartortumik tulliullutik iviangitigut kræfteqarneq, illissap paavatigut kræfteqarneq, inalugarsuakut kræfteqarneq, mannissaqarfitsigut kræfteqarneq, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq, aqajaqqukut kræfteqarneq, toqqusaatigut kræfteqarneq, sorlutsigut kræfteqarneq kiisalu itikkut kræfteqarneq. Arnat akornanni kræftimik nappaatit nalinginnaanerpaat taamaalillutik kræfteqarnerupput arnat kiserluinnangajammik imaluunniit kiserluinnarmik kræfteqaatigisartagaat.

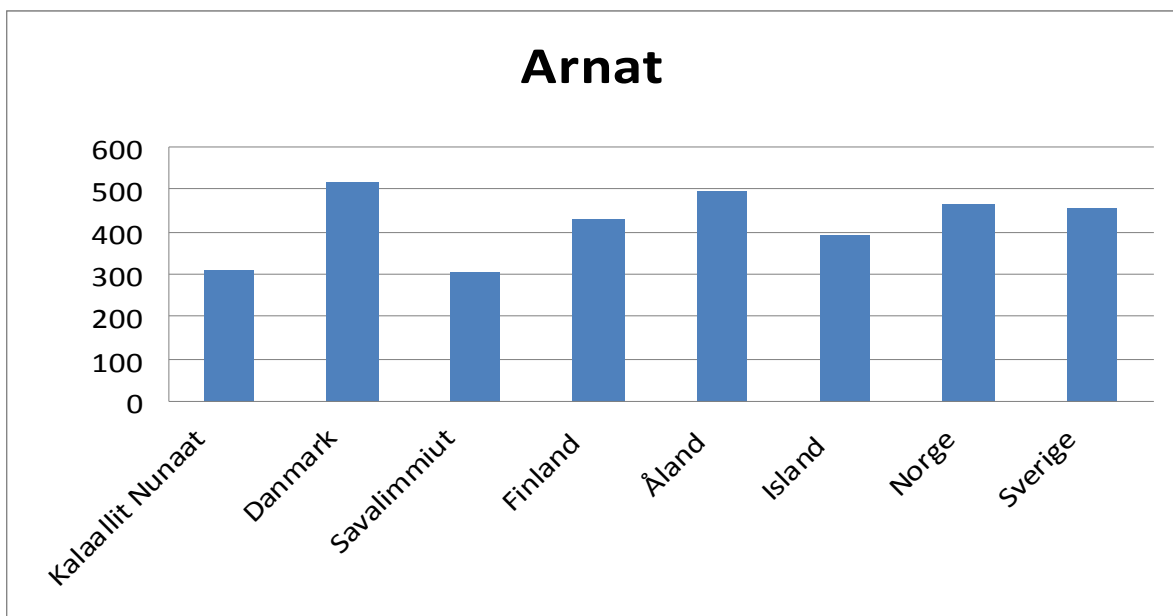
2.5 Kalaallit Nunaanni kræfteqartarnerup nunani avannarlerni kræfteqartarnermut sanillersuunna

Kalaallit Nunaanni kræftip atuunnerata nunani allani atuuttarneranut sanillersuussinnaanera pingaarteqartuuvoq. Nunat avannarliit inuunermi atukkatigut arlalitsigut kiisalu inuiaqatigiinni aqqissugaanetigut, soorlu peqqinnissaqarfitsigut aqqissuussaanikkut imminnut assingusuupput. Taamaammat nunanut avannarlernut allanut sanillersuunnissaq pissusissamisoortuuvoq.

NOMESCO, Nordisk Medicinalstatistisk Komite, nunani avannarlerni kræfteqariaatsit imminnut pitsaernerpaamik sanillersuunneqarsinnaangorlugit nalunaarusiortarpoq. Tassa innuttat amerlassusaat ukiukkaartumillu agguarsimanagerat eqqummaariffigineqartarpoq. Ukioqatigiit agguarnerinut tunngatillugu innuttat nunani tamani assigiittullusooq, "Nordisk standardpopulation"-imik taaguuteqartumik, ilersillugit naatsorsuiffissat suliarineqartarput. Piffissami 2000-imit 2004-imut nunani avannarlerni angutit arnallu akornanni kræftimik nappaateqalertutut paasisaqarfioqqaartut taamaasillugit naatsorsorneqarput, taakkulu titartagaq 2.5-imi 2.6-imilu takuneqarsinnaapput.

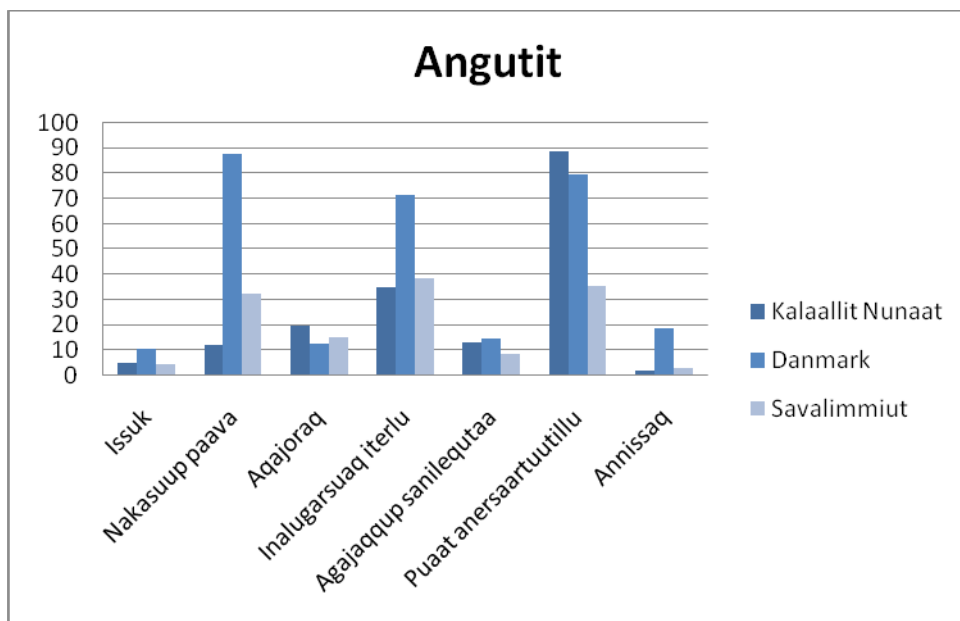

Titartagaq 2.5 2000-mit 2004-mut nunani avannarlerni angutit akornanni kræftimik nappaateqaleqqartutut paasisaqarfioqqaartut, angutininut 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasisutissiissutit)

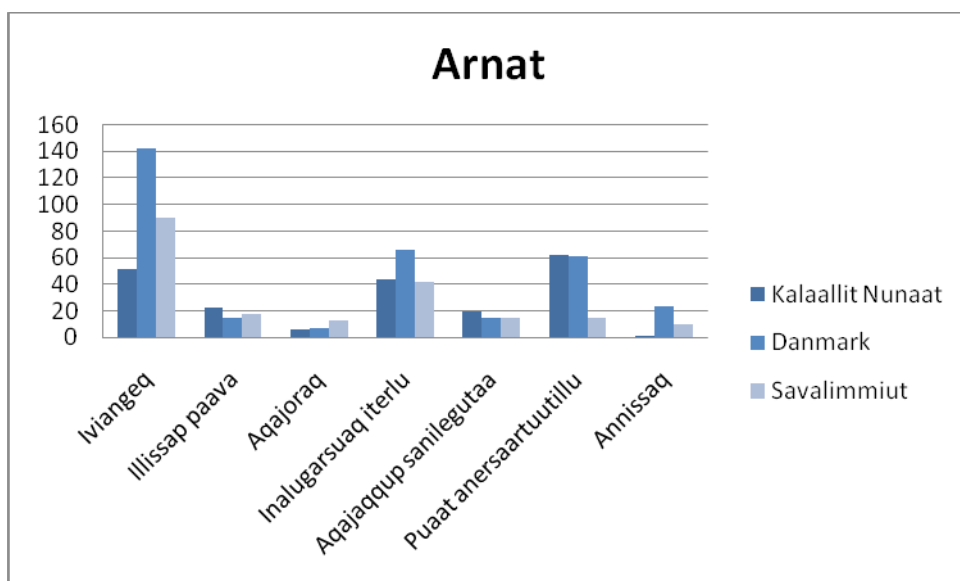

Titartagaq 2.6 2000-mit 2004-mut nunani avannarlerni arnat akornanni kræftimik nappaateqaleqqartutut paasisaqarfioqqaartut, angutininut 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasisutissiissutit)

Taamaalilluni kisitsisit taamatut naatsorsornerisigut Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartarneq nunanut avannarlernut allanut sanilliullugu appasittoq takuneqarsinnaavoq. Aammami taamaattari-aqarpoq, Kalaallit Nunaannimi innuttaasut nunani avannarlerni allani innuttanut sanilliullugit inuusunerummata.

Titartagaq 2.7 Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Savalimmiunilu piffissami 2002-mit 2004-mut angutit kræftimik nappaatigineerpaasartagaasa sanilliunneri, angutit 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasissutissiissutit)

Titartagaq 2.8 Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Savalimmiunilu piffissami 2002-mit 2004-mut arnat kræftimik nappaatigineerpaasartagaasa sanilliunneri, arnat 100.000-ikkaanut "nordisk standardpopulation"-imilu aallaavigalugu naatsorsukkat (NOMESCO-mit paasissutissiissutit)

Kræftimik nappaatigineqartartut ataasiakkaat assigiinngissuteqartorujussuupput. Kalaallit Nunaannili, Danmarkimi Savalimmiunilu angutit arnallu akornanni (titartakkat 2.7 aamma 2.8) kræftimik nappaatigineqarnerpaasartut qiviaraanni, Kalaallit Nunaanni arnat angutillu akornanni puatsigut kræfteqartartut amerlasut uppernarsineqarpoq.

2.6 Kræftimik nappaateqareermermi aniguisarneq

Kræftimik katsorsaanerup tamarmiusup kinguneri ilaatigut kræftimik nappaateqarnermit uumalluni aniguisimaneq aallaavigalugu nalilersorneqartarpoq. Taamaalilluni taamatut suliniuteqarnermi inuiaqatigi-inni innuttanut allanut sanilliullugit kræftimik nappaatillit katsorsarneqarsimasut uumasarnerat, kræfteqaatsimut immikkut agguarlugit toqusarnerannik immikkoortiterinermik taaneqartarpoq. Anguniagaq taanna nappaatip suussusersineqarneranit ukiup ataatsip qaangiunnerani, ukiut tallimat aammalu ukiut qulit qaangiunneranni sulit uumasut aallaavigalugit naatsorsorneqartarpoq, taaneqartarlunilu ukiup ataatsip, ukiut tallimat ukiullu qulit qaangiunneranni uumasarneq. Uumaannartut ataatsimoortillugit, suaassuseq aallaavigalugu agguarlugit aammalu ukioqatigiiaartillugit imaluunniit ukiuisa assigniissarnerat aallaavigalugu kiisalu nappaatip suussusersineranit kræftimik nappaatip qanoq inerissimatigineranut agguarlugit immikkoortiterneqartarput.

Kalaallit Nunaanni inuit ikinneri pissutaalluni kræftimik nappaateqatigiinnit ataasiakkaanit eqqorneqartut ikittuinnaasarput, taamaammallu ukiumit ukiumut pissusissamisooortumik nikerarsinnaasarlutik. Taamatuttaaq kræftimik nappaateqarnermik patsiseqartumik toqusartut ukiumit ukiumut pissusissamisooortumik allanngorassapput. Tamatuma kinguneranik kræftimik nappaateqarlutik uumaannartut amerlassusaat Kalaallit Nunaanni uuttuutitut tatiginartut atorneqarsinnaanngilaq, taamaammallu toqusartut ukiunut tallimakkaanut qulikkaanulluunniit ataatsimoortillugit akulikitsumik naatsorsorneqartarlutik. Tamatumattaq aamma kitsitsisit tamatigut nutaajunerpaasannginnerat kinguneraa, kræftimimmik patsiseqartumik katsorsartittut aammalu toqusartut ukiut tallimakkaat qulikkaallunniit iluini annertuumik nikerarsinnaasarmata.

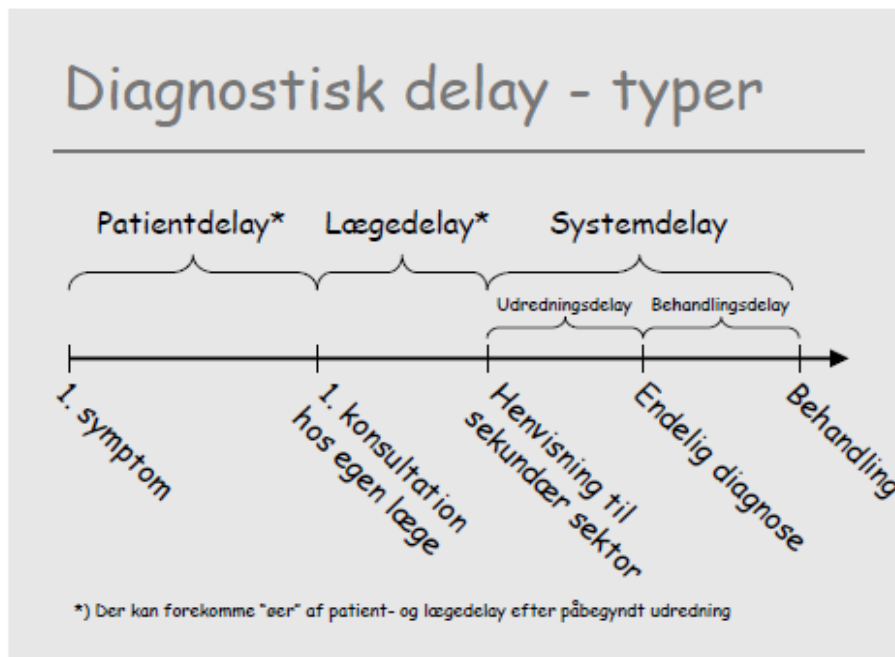
Nunatsinni Nakorsaaneqarfiup Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqarlutik uumaannartut kisitsisitaat ullumikkut saqqummiunneq ajorpai. Taamaalillunilu Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqarluni uumaannartarneq ingerlaavartumik alapernaanneqarani. Nordisk Medicinalstatistisk Komité siunissami Nunani avannarlerni namminersornerusoqarfinni (Kalaallit Nunaanni, Savalimmiuni Ålandimilu) kisitsisinik takussutissiisinaanermik kissaateqarpoq. Tamanna ukiut tallimakkaarlugit naatsorsuutit atorlugit pissagunarpoq (NOMESCO, 2010). Kræfti pillugu pilersaarutip sunniutaasa alapernaannissaannut tungnatillugu kræftimik nappaatillit uumaannartarnerat pillugu nutartertuakkanik ilisimasanik tigoriaannaqarnissaq pisariaqarluinnarpoq.

2.7 Kræfternerup ingerlarna

Kræftip sapinngisamik piaartumik paasineqarnissaa peqqissisinaanermut periarfissanut pingaartuuvoq. Kræfteriaatsit ilaanni ilisimatusarnerup Kalaallit Nunaanni kræftimik napparsimasut ilaanni kræftimik nappaatip aatsaat sakkortusereernerani nappaatigisap suussusersineqartarnera takutippaa. Tamanna ilaatigut sorlutsigut kræfteqarnermi (Jensen et al., 2010) aammalu puatsigut kræfteqarnermi (Nakorsaaneq Allan Gelvanimit nalunaarut) uppersarsineqarpoq. Sooq taamaannera pillugu ilisimasavut annikipput, tamannalu amerlasuunik patsiseqarsinnaavoq.

Nakorsiarup nappaatip ersiutaanik siullermik naammattorsinermiit katsorsaanerup aallartinnissaanut piffissamut atorneqartumut sunniuteqarsinnaasumik Kalaallit Nunaanni immikkuullarissunik unammiligassaqarpoq. Tamanna assersuutigalugu nunaqarfimmi najugaqaraanni nakorsamit takuneqarnissamut periarfissamut tunngasinnaavoq. Kræftimik nappaateqarneq imaluunniit kræftimik nappaateqarnermik pasitsaassaarneq peqqinnissaqarfimmit tassanngaannartumik napparsimalernertut isigineqartarpoq, nakorsiarlorlu innersuunneqarnermi kingorna sapinngisamik piaarnerpaamik misissorlunneqarnissaa katsorsarneqarnissaalu siunertaralugit aggersarneqartarpoq. Taamaattorli angallannermut periarfissat peqqutigalugit kinguaattoomerit pisinnaasarput. Sulisut taarsaannerat taamaalillunilu napparsimasumut inuttut pissutsinik killilimmik ilisimasaqarnerit, immaqalu aamma Kalaallit Nunaannut attuumassuteqannginneq apeqqutaaqataasinnaasarput. Nakorsap kræfteqarnermik pasitsaassaqann-

ginnera aamma kinguaattoornermut patsisaasinnaavoq, nakorsiarlu taamaammat nappaataasinnaasumik eqqortumik suussusersiinissamut utaqqisinnaasarpoq.

Titartagaq 2.9 Kræftimik katsorsaanneri kinguaattoorutaasinnaasut (delays)

Kinguaattoorneq peqqissaasut oqaatsit atugaat naapertorlugu delay-imik taaneqartarpoq (titartagaq 2.9) Matumani *katsorsarneqartumut kinguaattoorneq* – katsorsarneqartup ersiutininik siullernik malugisaqarneraniit nakorsiarnerata tungaanut piffissap ingerlanera. *Nakorsiaqqaarfimmi kinguaattoorneq* – katsorsarneqartup nakorsiarneraniit nakorsap kræfteqarnermik pasitsaassilluni innersuusseqqinnissaata tungaanut piffissap ingerlanera. Kalaallit Nunaanni nakorsiaqqaarfiup innersuusseqqinnerata tungaanut piffissaq atorreqartoq piffimmi kræftimik nappaatinik pasitsaassanik misissuiffiusuni sivirusnerusarpoq, soorlu illissap paavagut kræfteqarnermik aammalu iviangitigut kræfteqarnermik pasitsaassinemi. *Paasiniaanermi kinguaattoorneq* – nakorsiaqqaarfiup katsorsarneqartussamik innersuusseinaniit paasiniaanissaq siunertaralugu aggersarneqarnissap tungaanut piffissap ingerlanera. Nakorsiarartup paasiniaanissamut takkutinngitsoomera imaluunniit inuttut patsisit pissutigalugit paasiniaanissamik kinguartitsinissamik kissaateqarnera paasiniaanissap tungaanut kinguaattoorutaapput immikkuullarissut. Taamatutaaq katsorsaasarfimmi assigiinngitsuni katsorsaanerup ingerlanneqarnissaanut kinguaattooruteqartoqarsinnaasarpoq.

2.8 Ersiutininik malugisaqqaarnermiit katsorsarneqarnissap tungaanut piffissap ingerlasarnerata misissorneqarnera

Kinguaattoorutaasartunut assigiinngitsunut ilisimatusaatininik pigisaqartoqanngilaq, nassuiaammili matumani kinguaattoorutininik pinngitsoorneqarsinnaasunik peqarnersoq misissussallugu pingaartinneqarpoq.

Taamaamallu Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut kræftimik nappaateqarnermik nalunaarutit 51-it kingullit misissueriaatsimik journalaudit-imik taaneqartumik misissuiffiqineqarput. Katsorsartittussat nuna tamakkerlulgu siaruarsimapput (Qaanaaq Ittoqqortoormiillu pinnagit) ukiumikkullu 23-iniit 80-inut agguarsimallutik. Naatsorsukkat nakorsianut 22-nut illissap paavagut ilanngaavigalugit kiisalu 29-nut misissuinerup kingorna pasitsaassaqaarnikkut kræfteqarnerannik paasineqartunit agguagaapput.

Katsorsarneqartup kinguaattoorneri nakorsianut allattuiffinni nakorsiat qanoq sivilutigisumik nappaammut ersiutitik malussartarsimanerannik allattugaqannginneq pissutigalugu naliliivigineqarsinnaangillat.

*Pasitsaassaqaqarnermit innersuunneqarnissap tungaanut piffissap ingerlanera: Ilanngarsiffigitilluni misissuiner*ni pasitsaassaqaqarnermit piffissaq – tassa ilanngarsivigisap akissutissarsiffigineqarnerata tungaanut aammalu piffimmi misissuinermit (ilanngarsinermit kiliortuinermillu) – ullunik 14-inik sivilutigisoq ingerlasimasoq (22-nit allattuiffigisanik peqarfigineqartunit 15-it). Katsorsartussat pingasuinnaat piffimmi misissuinerup inerneranik paasisaqaqarnerup kingorna ulloq taanna Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut innersuunneqanngillat. Nappaammik suussusersinerup nalaani paasiniaanermi katsorsartittut 16-it kræftip ersiutaanik peqartut tallimallu timip ilaani aalajangersumi kræftimik nappaateqartut paasineqarput, kingullermulli tunngasumut paasissutissanik amigaateqartoqarluni. Taamaalluni katsorsartittussani tamani kræftimik nappaat timip sinneranut siaruaassimanngilaq.

Misissuinermullo **atatillugu kræftimik pasianut** tunngasut allaanerupput. Nakorsianit 20-nit 10 saaffigineqqaarnermi kræfteqarneq pasitsaanneqarpoq tulluuttunilu 20-nit 6 ullut aqqaneq marluk iluini kræfteqarneq pasitsaanneqarluni. Pasitsaassaqaqarnermut atatillugu nakorsiani 27-nit 13 ulloq taanna paasiniaaqqinnissamut innersuunneqarput, allallu arfinillit sapaatip akunnerata ataatsip iluani innersuunneqarlutik. *Misissuinerup kinguneranik innersuunneqarnermiit innartitaanerup tungaanut piffissaq:* Innersuunneqarnerup kingorna 26-nit 2 ulloq taanna Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut innartinneqarput, 26-nit 8 sapaatip akunnerata siulliup iluani innartinneqarlutik, sisamat sapaatip akunnerisa marluk ingerlaneranni, 26-nit 9 sapaatit akunnerisa pingasut iluanni kiisalu 26-nit 9 sapaatit akunneri pingasut sinnerlugit sivilutigisoq qaangiummat innartinneqarlutik. *Kræftip siaruaassimaneranut tunngatillugu* ataaseq kræftimik nappaateqarnermik ersiutitik pigisaqarpoq, tallimat timimik ilaani aalajangersimasumi kræfteqarput, aqqanillit timimik ilaaniinnaq siaruarsimasumik kræfteqarlutik aqqaneq marlullu siaruaalluarsimasumik kræfteqarlutik.

Timip sananeqaataanik allanngornerni akissutinit nakorsianit 27-nit nalunaarsorneqartunit misissukkat tiguineraniit akissutisinissap tungaanut agguaqatigiissillugu ullut 16-it ingerlapput. Taakku ullunit arfinilinnit 32-nut agguarsimapput.

Kisitsisit misissuiner

mi atorneqartut annikipput, misissuinerlu ilisimatuussutsikkut misissuinerpiatut taaneqarsinnaangilaq. Taamaattorli nakorsiani amerlanerpaani kræfteqarneq aatsaat kræftip siaruaate-reernerani suussusersillugu paasineqartartoq ilimanarsisinneqarpoq. Tamatumunnga naammattoortakkat ilaanni nakorsiat ima kingusinaartigisartigalutik takkuttarnerat, allaat kræftimik nappaateqarnermik pasitsaassineq nakorsiarnermi siullermi pasitsaanneqareertarnera patsisaavoq.

2.9 Kalaallit Nunaanni kræfteqarnermik nalunaarsuisarneq

Kræfteqarnerup atunnera kræftimillu katsorsaasarneq alapernaaserluarneqassappat kræfteqartut amerlassusaasa aammalu kræfti pillugu paasissutissat pisariaqartut nalunaarsortarnissaat pisariaqarlunnarpoq. Sundhedsstyrelsen-imi Cancerregisteri aamma Kalaallit Nunaannut tunngatillugu qitiusumik nalunaarsuiffiuvoq (takuuk imm. 2.4). Danskitt nakorsiat pillugit nalunaarsuiner

mi Cancerregisteri tatiginarluinnartut nalunaarsuiffiusoq ilisimaneqarpoq, %-illu annikitsuinnaat nalunaarsorneqarneq ajorlutik.

Cancerregisteri kalaallinut nakorsianut tunngatillugu qanoq tamakkiitigisumik nalunaarsuisarner

soq saqqummiunneqartumik misissuiffigineqarsimanngilaq. Iviangikkulli puammikkulli kræfteqartut ilisimatarnikkut misissuiffigineqarnerannut atatillugu katsorsakkat pillugit piffimmi ilisimasat Nunalu tamak-

kerlugu nakorsiat allattuiffiat aallaavigalugit napparsimasut allattuiffiannik misissuisoqarsimavoq. Taamatut periuseqarnikkut katsorsarneqartut sapinngisamik tamakkiinerpaamik nalunaarsorniarneqarne-
rat siunertaavoq. Inernerit sulit tamanut saqqummiunneqanngillat, kræftimilli nappaatigineqartunut taakkununga marlun-
nut Cancerregister-imi amerlassutsit allattorsimasut kisitsisiviusunit annikin-
nerusut misissuinerit takutippaat (nammineq nalunaarusiaq, nakorsaaneq Allan Gelvan).

Ullumikkut kræftimik nalunaarsuisarnerup nunatsinnut nuunneqarnissaanut periarfissatigut aningaasa-
tigullu periarfissaqartoqanngilaq. Tamannattaq qaffasissumik ilinniagaqartunut allaffissornikkut an-
nertuumik suliakkiisussaana patsisigalugu naapertuuttut nalilerneqanngilaq. Annikinaarussilluni
nalunaaruteqartarneq imaluunniit Cancerregisterimi kukkulluni nalunaarsuineq siunissami aamma Ka-
laallit Nunaanni kræfti pillugu nalunaarsoqqissaakkat tatiginassusaannut annertuumik sunniuteqassap-
put. Taamaammat taamatut pasitsaassaqarneq iliuuseqarnermik kinguneqartinneqartariaqarpoq.

2.10 Kræfti pillugu suleqatigiinneq danskullu kræfti pillugu suliniutaat

Danmarkimi kræftimut tunngasunik ineriartorneq kalaallinut katsorsartittunut, Kalaallillu Nunaanni peq-
qinnissaqarfiup kræftimut katsorsarneqartussanut neqeroorutigisinnaasaanut annertuumik pingaaru-
teqarpoq, Kalaallit Nunaammi kræftimut katsorsaaneqartunut tunngatillugu Danmarkimik qanimut suleqa-
teqarmat. Ajornangiffianni kræftimik misissuinerimi katsorsaaneqartunut ilitsersuutit assigiit Kalaallit Nu-
naanni Danmarkimilu atorneqartarput. Timikkut ilanngaavigitilluni misissugassat misissorneqarneri, aa-
versilluni misissugassat misissorneqarneri aammalu kalaallit katsorsarneqartussat ilaat Danmarkimi
kræftimut katsorsaaneqartunut ilaatinneqartarput, soorluttaaq nappaammut kræftimut tunngasunik alaper-
naarsuineq Danmark suleqatigalugu ingerlanneqartarpoq.

Kræftimik nappaateqartuni assigiinngitsuni arlalialunni Danmarkimi toqusartut nunanut avannarlernut
allanut sanilliullugu qaffasinnerusut 1990-ikkut naalerneranni paasineqarpoq. Tamatuma danskit naa-
lakkersuisuisa kræftimik nappaammut eqqummaariffigisaqalernerat kinguneraa. Inuiaqatigiit kræftimut
katsorsaasarneqartunut pitsaassusaa angusallu pillugit oqallinnerat tunuliaqutaralugu Sundhesministeri
1998-imi majimi Kræftstyregruppemik pilersitsivoq (kræfti pillugu aqutsisoqatigiit). Danmarkimi kræfti-
mut katsorsaasarneqartunut pitsanngortinneqarnissaanut periarfissat misissorneqarnissaat siunertaavoq.
Tamanna nalunaarusianik immikkoortukkuutaanik arlalinnik kinguneqarpoq, ilaatigullu qingqartaalluni
katsorsaasannaassutsip annertusarneqarnissaa 1999-imi kaammattuutigineqarpoq. Ukioq 2000-mi
Kræfti pillugu pilersaarut siulleq tamanut saqqummiunneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2000) 2004-milu
nalilersorneqarluni. Suliniut Kræfti pillugu pilersaarut II atorlugu ingerlateqqinneqarpoq (Sundhedssty-
relsen, 2005) taannalu 2007-imi malitseqartinneqarluni (Sundhedsstyrelsen, 2007). Kræfti pillugu pilers-
aarut III 2010-p naalerneraneersuuvoq (Danskit Naalakkersuisui, 2010) sulilu atuutilersinniarneqar-
ra ingerlanneqarluni. Kræfti pillugu pilersaarutit pineqartumut annertuumik aningaasaliinernik malit-
seqartinneqarput (takuuk kapitali 10).

Danskit kræfti pillugu pilersaarutaat kræftimut tunngasunut tamanut patajaallisaanermik kinguneqarsi-
manerat qularutissaanngilaq. Tamanna ilaatigut kalaallinut Danmarkimi katsorsarneqartunut pitsaasu-
mik sunniuteqarpoq. Taamaammat danskit kræfti pillugu pilersaarutaa tulluittuni naatsumik nassuiaa-
teqarfigineqassapput.

Kræfti pillugu pilersaarut I (Nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarut)

Kræfti pillugu pilersaarummi siullermi, "National kræftplan – Status og forslag til initiativer i relation til
kræftbehandlingen" (Nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarut – Killiffik kræftimillu katsorsaaneqartu-
nut tunngatillugu iliuusissatut pilersaarut), Danmarkimi kræftimik katsorsaaneqartunut pitsanngorsarnissaanut
periarfissat misissornissaat pingaarnertut siunertarineqarpoq. Kræfti pillugu pilersaarummi misissuine-
rit katsorsaaneqartunut ilaapput, kisiannili aamma pinaveersaartitsineq, inuiaqatigiinnut ilanngutitseqqinneq

inuunerissaanermillu suliniutit ilaatinneqarput (Sundhedsstyrelsen, 2000). Kræfti pillugu pilersaarutip I-ip suliniutit assigiinngitsut amerlasuut inernerai. Pinaveersaartitsineq patajaallisarneqarpoq, tamatumani ingammik pujortartarnermut tunngatillugu. Screen-erilluni misissuisarnerni suliniutit nutaat pilersinneqarput. Kræftimik nappaatit suussusersineqarneri katsorsartarnerilu annertuumik annertusarneqarput kræftimillu nappaatillit inuiaqatigiinnut uterteqqinneqarnissaannut tunngasut annertuumik eqqummaariffiqineqalerlutillu inuunerissaanermik siunertaqartumik passussinerit aallartinneqarput. Peqqinnissamat tunngasuni ilinniartitaanerni kræftimik nappaatit ilinniartitsissutigineqarneri annertusarneqarput, ilaatigut nakorsanut immikkut ilisimasatut ilinniakkatut aallartitsinikkut. Piffissamissaaq tamatumani suliniutit nutaat kræftimut tunngasunik katsorsaaneq patajaallisarpaat. Ilaatigut inuunermik navianartorsioritsisunik kræftimik nappaatilinnut utaqqisarnerup sivissusaata 2001-imi killilerneratigut, taamatutaaq danskit Naalakkersuisuisa 2002-mi sundhedsplan-iatigut "Sund hele livet" (inuuneq tamaat peqqissuuneq), tassani kræftimik nappaat nappaatini pingaernerutinneqartuni arfineq pingasuni ilaatinneqarluni, kiisalu 2004-mi Danmarkimi misileraatigalugu katsorsaasarfinnik pingasunik pilersitsinissamik aalajangiinikkut (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Kræfti pillugu pilersaarut II

Kræfti pillugu pilersaarutip I-ip naliliivigineqarnerani immikkoortut tallimat patajaannerusumik suliniuteqarfigineqartussatut suussusersineqarput. Tamatumani pilattaasarnerup aaqjissusaanera, kræftimik nappaatillit alapernaaserneqarnerat, nakorsiaqqaarfiup innersuuffigineqartullu suleqatigiilluarnerunissaat, ilinniartitaaneq kiisalu katsorsaavigineqarsinnaasut annertusinerat atorineqarnerallu. Naak kræftimut katsorsaasarnermut isumalluutit annertuumik amerlanerulersinneqaraluartut, nappaatip suussusersinissaanut katsorsarnissaanullu piffissap aalajangikkap eqqortinniarneqarnera kræftimik nappaatillit paasineqartut inuit utoqqaat inuiaqatigiinni amerlanerulernerisigut kiisalu nutaanik amerlanerusunillu katsorsaannissamat periarfissaqalernikkut ajornakusoortinneqarpoq. Tamanna Kræfti pillugu pilersaarummi II-mi ilaatinneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005) tassani suliniutit ingerlanneqaarsut ineriartortinneqarlutillu pajataallisarneqarnissaat siunertarineqarpoq, ingammik pujortartarnerup pinaveersaartinnerani, katsorsarneqartut ataatsimoortukkuutaartillugit aaqjissuunnerisigut, kræftimik pilattaasarnerup patajaallisarneqarneratigut kiisalu kræftimik suliniutit alapernaaserneqarnerisigut.

Kræfti pillugu pilersaarutip II-p nalilersomerani kræftimik nappaateqartunut tamanut sullissinerni katsorsaanerup ataqatigiissup erseqqissaavigineqarlunilu atuutilersinneqarnissaa pisariaqartoq paasinarsimavoq, taamaallilluni katsorsarneqartussap innersuunneqarneraniit katsorsarnerata immikkoortuisa tamarmik ingerlanerat pilersaarusioreneqareerlunilu siumut inniminnerneqareerluni. Aaqjissuussinermut tassunga inummik attaveqaateqarnermik aaqjissuussineq ilaavoq. Tamanna 2008-mi atuutilersinneqarpoq. Tamatumattaq saniatigut ilaatigut inuit ikinnerusut immikkut ilisimasaqarfinnut ilaatigut katsorsagassatut tunaartassanut piumasaqaateqarlunilu immikkoortortat allatut atuuffissaattut tunngavissiinikkut kræftimik pilattaasaneq patajaallisarneqarpoq. Nuna tamakkerlugu katsorsaanerni malitassat aaqjissuulluakkamik malitseqartinnerisigut, tassungalu ilanngullugu najoqqutassiillunilu piffinni ataasiakkaani katsorsaanermik ingerlatsineq malitseqartinneqarpoq. Suliniutit angusallu alapernaaserneqarnerisa paasissutissat pisariaqartut pitsaassusaasa qulakkeernerisigut patajaallisarneqarpoq. Katsorsarneqartup pitsaannerusumik sullinneqarnera aammalu katsorsaanerup ataqatigiissumik peqqinnissakkut sullissivinni assigiinngitsut akimorlugit ataqatigiissumik sullinneratigut pitsanngorsarneqarpoq. Tamatuma saniatigut pujortartarnerup pinaveersaartinneqarnera patajaallisarneqarlunilu aqutsinikkut aaqjissuussamik aaqqiinissat qulakkeerniarneqarlutillu misilittakkat avinneqartarnissaat sulinitigineqarpoq.

Kræfti pillugu pilersaarut III

2010-mi novemberimi kræftplan III isumaqatigiissutigineqarpoq. Kræftimik nappaateqarnermik paasisaassinerni pilertornerusumik nappaammik suussusersisalernissaaq kiisalu siusinnerusukkut paa-

sisaqartalernissaq, inuiaqatigiinnut ilanngutitseqqinnermi pitsaanerusumik sullissisalernissaq aammalu inuunerissaanermik siunertaqartumik suliniutit pitsanngorsarneqarnerat kiisalu amerlanerusut nappaammik aniguisalerlutillu katsorsarneqartut inuunerinnerulernissaat pilersaarummi siunertaavoq. Kræftpakke III ukuningga imaqarpoq:

- Nakorsianut suli suussusaa aalajangerneqanngitsumik kræfteqarnermik ersiutillinnut nappaammik suussusiliinissamut pilersaarut, taamaalilluni inissisimanerat sukkasuumik paasinarsisinneqarlunilu ataqatigiisumik nappaammik suussusersiiniarneq ingerlanneqalersinnaaqqullugu.
- Inuit 50-it 74-illu akornanni ukiullit inaluarsuakkut itikkullu kræfteqarsinnaanerannik misissortarnissaannik neqerooruteqarnermik atuutilersitsineq nuna tamakkerlugu.
- Kræftimut katsorsarneqartut inuiaqatigiinnut akuutilerteqqinniarlugit inuunerissarniarlugillu ataatsimortumik pilersaaruteqalerneq, taamaalilluni inuit kræftimik nappaateqarsimasut inuunermut imaqarluartumut utersinnaaqqullugit aammalu inuit ajoraluartumik katsorsarneqarsinnaajunnaartut pisariaqarti-taannik ikorfartorneqarlutillu anniarnaveersaartinneqarsinnaaqqullugit.
- Inuunerissaanermik suliaqarneq pisariaqartutigut immikkullu ilisimasaqarfittut pisariaqartinneqartuni suliniuteqarnerup patajaallisarneqarnissaa kiisalu hospiceni inissanut nutaanut aningaasaliissuteqarnissaq.
- Katsorsarneqartut ilaqutaasa peqataatinneqarnerisa patajaallisarneqarnissaa, matumani ingammik meeqqat nipeqaratik ilaqutaasuugajuttut immikkut isiginiarneqarnissaat.
- Kræftimik nappaateqalersinnaanerup pinaveersaartinneqarnerata patajaallisarneqarnissaa, taamaalioarnikkut danskit sapinngisamik ikinnerpaat kræftimik nappaateqalersinnaanerata anguneqaqqullugu.
- Danskit kræftimik nappaatit ersiutaannik ilisimasaqarnerisa annertusarnissaat.
- Katsorsaanerup ataqatigiinnerata patajaallisarnissaa.

3 Katsorsartinnerup ingerlanera, suussusersiineq katsorsartinnerlu

Kræftimik pasitsaassinnermi paasiniaaneq siulleg piffimmi ingerlanneqartarpoq. Tamanna misissuinerup saniatigut assersuutigalugu tarrasuinikkut, aaviinikkut, ultralyd-imik scannerinikkut immaqaluunniit ilanngarsilluni tigusinikkut pisinnaavoq. Kalaallit Nunaanni piffimmi paasiniaaneq qanoq ingerlanneqartarnersoq piffimmiit piffimmut assigiinngissuteqarpoq. Nakorsiallu amerlanerit paasiniaanermut atatillugu peqqinnissaqarfiup immikkoortortaanut allanut nuunneqarsinnaasarput.

3.1 Katsorsartinnerup ingerlanera

Katsorsartinnerup ingerlanera tassaavoq katsorsartittup piffissamik paasiniaanermut katsorsaannerullu atorleqartup nalaa. Kræftimut katsorsarneqartumut katsorsartinnerup ingerlanerani immikkoortut katsorsaannermik ingerlatsisut assigiinngitsut amerlasuut attaviginerannik imaqsinnaavoq. Kalaallit Nunaanni katsorsartinnerup ingerlanerani akulikitsunik makku aqqusaarneqartarput:

- Nunaqarfimmiunut tunngatillugu taakku najukkami peqqinnissaqarfimmut saaffiginnissinnaasarput – immaqalu najukkami paasiniaaneq aammalu akissutaasinnaasumik utaqqineq.
- Najukkami peqqissaavimmi nunalluunniit immikkoortuani napparsimmavimmi paasiniaaneq – immaqalu assersuutigalugu timip allannguutaanik mississuinerit akissutissaannik utaqqineq.
- Misissueqqinnissaq nappaammillu suussusersinissaq siunertaralugu Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut innersuunneqarneq.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani paasiniaaneq – immaqalu akissutissamik utaqqineq.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani suliariteqqaarneq kiisalu/immaqalu Rigshospitalimut innersuunneqaaqqinneq – immaqalu katsorsarneqaaqqinnissaq sioqqullugu pilatsinnerup kingorna mamissiineq immaqalu Rigshospitalimit aggersarneqarnissamik utaqqineq.
- Dronning Ingridip Napparsimmavissuani imaluunniit Rigshospitalimi aappassaaneerluni katsorsarneqarneq napparsimmavimmilu uninnganeq imaluunniit napparsimasut akunnittarfianninneq immaqaluunniit Brønshøj-imi kalaallit peqqissartut illuanninneq. Katsorsarneqarnerit akornanni utaqqineq angerlarsimaffimmi, patienthotel-imi imaluunniit kalaallit peqqissartut illuanni pisinnaavoq.
- Katsorsarneqarnerup kingorna misissortinneq – najukkami, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immaqaluunniit Rigshospitalimi.
- Danmarkimi nunaniluunniit allani misileraataasumik katsorsartinneq.

Katsorsartinnerup ingerlanerani killiffiit allat, inuiaqatigiinnut uternissamut sungiusarneq toqujartornermilu paaqqutarineqarneq kapitali 7-imi sammineqassapput.

Katsorsartinnerup ataqatigiissumik ingerlasup katsorsaannerup pilertortuumik, pitsaasumik katsorsarneqartumullu toqqissisimanartumik ingerlanissaanik isumaqarpoq. Katsorsarneqartup malinnaaffigineqarini, killiffini aammalu katsorsaannerup ingerlaqqinnissaa pillugu isumaqatigiissuteqarfigineqarlunilu ilisimatinneqarluni misigissavaa. Katsorsarneqarnerup ingerlanerata pitsaassusaani aamma peqqinnissaqarfimmi avatangiisitigut atukkat, soorlu kisimiilluni ineqarsinnaanikkut inimillu oqaloqatiginnittarfimik pigisaqartoqarneratigut pitsaasumik pineqarneq ersiuteqassaaq. Sakkortuumik napparsimasut kisimiitillugit ineqartinnerisigut taakku katsorsarneqareerlutik angerlartiinnarissanit immikkoortillugillu qanigisaminnit najorneqarnissaannut pitsaannerusumik periarfissiisoqassaaq.

Piffimmi paasiniaaneq katsorsaanerlu

Nunaqarfimmi paasiniaanissamut periarfissat killeqarput. Nakorsiat peqqissaavimmut qaninnerpaamut imaluunniit nunap immikkoortuani napparsimmavimmut sapinngisamik piaarnerpaamik paasiniaanisaaq siunertaralugu ingerlatinneqarnissaat akuttunngitsumik isumaqatigiissutigineqartarpoq. Ilaatigut telemedicin atorlugu nakorsartitsisoqartarpoq.

Peqqissaavinni nunalluunniit immikkoortuani napparsimmavimmi najukkami misissorneqartumik imaluunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani qitiusumik aaviisarfimmut imaluunniit Danmarkimut nassiunneqartumik aaviisoqarsinnaasarpog. Tarrarsuisoqarsinnaavoq. Taakku najukkami misissorneqarlutik qarasaasiat atorlugit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani tarrarsuisarnermut immikkoortotami misissorneqartussanngorlugit nassiunneqartarput. Najukkani amerlasuuni nakorsat immikkut ilisimasaliunngikkaluarlutik ultralyd atorlugu misissuisinnaanermut sungiusarsimasuusarput. Timimik ilanngaasoqarsinnaasarpog Danmarkimi misissugassatut nassiunneqartunik. Sinerissami nakorsat paasiniaanermut katsorsaaneermullu atatillugu ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisillugit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsat immikkut ilisimasallit attaveqaatitut atuuttarput.

Najukkami peqqissaaviit / nunap immikkoortuani napparsimmaviit kræftimut katsorsarneqartunut pasitsaasseqqaarnermiit, katsorsaaneerit nalaanni, katsorsarneqareermermi, inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikiuinermi aammalu toqujartornermi pisariaqartitsinikkut paaqqtarinninnermi katsorsarneqartumut ataavartumik attaveqartarput. Nunap immikkoortuani peqqissaaviit nappaammik suussusiliinermut tunngatillugu isumagisassaasat sorpiaanersut sulii paasinarsilluunngitsoq aammalu piffiit ilaanni piffimmi peqqissaavimmi paasiniaanerup qanoq ingerlanissaa pillugu allaganngorlugit ilitsersuutit amigataasut nakorsanit oqaatigineqarpoq. Piffinni peqqissaavinni / nunap immikkoortuani napparsimmavinni kræftimut katsorsarneqartunut paaqqtarinninnissamat tassungalu ilanngullugu angalanissanut pilersaarusiorneq ilanngullugu peqqissaasunut atugassianik ilitsersuutinik pigisaqartoqannginnera peqqissaasunit utimut nalunaarutitigut oqaatigineqarpoq.

Piffinni katsorsarneqartup malinnaaffiginissaa ajornakusoortarmat tikkuarneqassaaq, tamannalu katsorsartittup peqqissarneranut pitsaanngitsumik kinguneqarsinnaanera annikitsumik aarlerinaateqarpoq. Katsorsarneqartup passutarineqarnera sineriammit Dronning Ingridillu Napparsimmavissuanit ataatsimoortumik misissuataarneqartarsinnaanera peqqissarnerup ingerlaneranut pitsannguuteqarnermik kinguneqarsinnaassangatineqarpoq. Katsorsarneqarnerup naammassineranik najukkami peqqissaavimmut / nunap immikkoortuani napparsimmavimmut soorlu kræftimik nappaammik katsorsarneqarnerup naammassineranut atatillugu angerlartinneqarnermut allakkiaq akuttunngitsumik kingusisorujussuakkut aatsaat pissarsiarineqartarpoq. Piffissaalatsinerup kingunerisaanik inuiaqatigiinnut uteqqinnissaaq siunertaralugu suliniuteqarnermi imaluunniit toqujartornermi passutarineqarnermi, katsorsarneqartup pisariaqartitaanik (angerlarsimaffimmut peqqissaasumit ominneqartarneq, unitsitaaneq, katsorsaaneerup kingorna malitseqartitsineq) malitseqartitsinermik aaqqiigasuarsinnaaneq ajornakusoortittarpaa.

Dronning Ingridip Napparsimmavissua

Nappaateqarsinnaanermik najukkami pasitsaassisoqarnerata kinguninngua imaluunniit najukkami paasiniaanerup kinguninngua katsorsarneqartussaaq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani katsorsaaneermut pilattaanermulluunniit immikkortortamut innersuunneqartarpoq. Kræftimik nappaateqarnermik qularnaarlugu nappaammik suussusiliineq akulikitsumik tassani pisarpoq. Tassani katsorsaaneermut, pilattaanermut, tarrarsuinermut, sinitsitsinermut tarnillu nakorsaanik immikkut ilisimasalinnik inuttalimmik immikkoortoqarlunilu ulluunerani kræftimut katsorsaaveqarpoq (onkologisk dagsafsnit). Nunnatsinni CT scannerituaq tarrarsuinermut immikkoortotami pigineqarpoq.

Nappaatip suunera aalajangerneqareerpat, Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsat immikkut ilisimasallit katsorsaaneermut ilitsersuutit aallaavigalugit, pisariaqartitsinikkulluunniit Rigshospitalimi kræftimut immikkoortotami immikkut ilisimasallit imaluunniit piffinni allani immikkut ilisimasallit suleqatigalugit katsorsaaneerup sumi pinissaa aalajangerneqartarpoq.

Kræftimik nappaatinut nalinginnaanerpaanut paasiniaanernut katsorsaanernullu atugassanik nakorsat iliitersuutaannik peqartoqarpoq. Peqqissaasunullu tunngatillugu soorlu katsorsaanerup ingerlanerani nassuiaatinik piffinni peqqissaavinnit katsorsarneqartussat unitsinneqannginnerini paaqqutarinissaat, misissorneqarnissaat misissuutissanillu tigusinissat piareersarneqarsinnaaqqullugit malitassianik / suleriaatsinik ikittuinnamik peqartoqarpoq. Tamanna aamma katsorsarneqartussanut Rigshospitalimut nuunneqartussanut aggersarneqarnissaminnulluunniit utaqqisunut Rigshospitalimiinnermik taassumaluunniit ilaani uninnganissamik qanoq ingerlaanissaa pillugu sunik ilimagisaqarsinnaanerata pillugu paasissutissanut atuuppoq.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uninngaffiusartunut sinaakkutit "qanganisaavallaartutut" amerlavallaanillu uninngavigneqartartutut sulisunit maluginiarneqartarput. Tamatuma kingunerisaanik katsorsarneqartut pitsaasumik katsorsarneqarnerisa ingerlasinnaaneranut periarfissanut ullumikkut kililiisutut sulisunit maluginiarneqartarpoq.

Rigshospitalimit Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut nuutinneqarnermut atatillugu paasissutissat pisariaqartinneqartut katsorsarneqartup paaqqutarinissaanut katsorsarneqarnissaanullu ingerlatsitseqqinnermut atugassat, soorlu angerlartitsinermut atatillugu allakkiat katsorsarneqartorlu pillugu paasissutissat akuttunngitsumik amigaataakkajunnerat naammattuugassaasarpog. Tamanna katsorsarneqarnerup sinnerata inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissaq siunertaralugu katsorsaaneruppat imaluunniit toqjartuaarnermut atatillugu paaqqutarinninneruppat assigiimmik atuuppoq.

Rigshospitali

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani periarfissat atorlugit nappaat aalajangersumik suussusersineqarsinnaatinnagu imaluunniit nappaat immikkut ilisimasaqarneq aallaavigalugu katsorsarneqartariaqarpat, katsorsarneqartussaq paasiniaaqqinnissaq siunertaralugu Danmarkimut nuunneqartarpoq, akulikinnerpaatigut Rigshospitalimut, ikitsulli Bispebjerg Hospitalimi, Herlev Hospitalimi, Hvidovre Hospitalimi aammalu Århusimi Odensemilu universitetshospitalini. Kræftimik nappaateqartut amerlanerpaat Finsencenterimiittarput, allalli aamma Rigshospitalip immikkoortuini allaniittarput. Katsorsarneqartussatut Rigshospitalimut ingerlateqqinneqartunit tamarmiusunit 25 % missaat kræftimik nappaateqartuusarput (kapitali 10 takuuk).

Rigshospitalimi kalaallit katsorsarneqartut passutarineqartarneranni danskinut katsorsarneqartunut malitassiat atorneqartarput. Danskit kræftimut suliniutaat kalaallit katsorsarneqartut sivikinnerusumik ataqatigiinnerusumillu passutarineqarnerisigut kalaallinut katsorsarneqartunut pitsaasumik sunniuteqarsimapput.

Kræftimut katsorsaanerup ingerlanera akuttunngitsumik suliaqarfiit annertuut assigiinngitsullu akimorlugit qitiusumik katsorsaaviit nakorsiartarfiillu assigiinngitsut atorlugit ingerlanneqartarpoq. Katsorsarneqartut amerlasuut arlaleriarlutik Rigshospitalimiittarput – ulluunerani katsorsarneqartutut, uninngasutut aamma / imaluunniit katsorsarneqarnerup kingorna misissorneqartussatut. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik Rigshospitalimi kalaallinut katsorsarneqartunut ataqatigiissaarisumik Dronning Ingridip Napparsimmavissua, kalaallit peqqissartut illuat, Rigshospitalimilu katsorsaaviit ataasiakkaat sulleqatigalugit kalaallit katsorsarneqartut sapinngisamik pitsaanerpaamik eqaannerpaamillu peqqissarnissaannik qulakkeerinnittussamik atorfinitsitsisimavoq. Kalaallinik katsorsartunik ataqatigiissaarisog immikkoortortat akimorlugit suliaqarnermi, pilersaaruteqanngitsoornermi aammalu sivisuallaamik utaqqinermi attavigineqartarpoq. Ingerlatitseqqinnermut atatillugu allakkat, napparsimasut pillugit allatuiiffit, misissuinnermit inernerit aammalu katsorsarneqartup katsorsarneqarnerata qanoq ingerlaqqinnissaa pillugit Kalaallit Nunaannit attaveqatigiinnikkut ajornakusooruteqartoqartarnera taassuma uppernarsarppaa.

Kalaallit Peqqissartut Illuat

Kalaallit kræftimik nappaateqartut amerlanerpaat Rigshospitalimi napparsimmavinniluunniit allani ulluunerani katsorsarneqartartut Brønshøjimi Kalaallit peqqissartut Illuanni ineqarput. Kalaallit Peqqissartut Illuat Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfiup ataani suliffeqarfiuvoq. Taassuma Kalaallit Nunaannit katsorsarneqartussatut innersuunneqartut Danmarkimi napparsimmavimmi uninnganerisa ulluuneranilu misissorneqarnerisa nalaani ilaqutaasullu ilaasut inissinneqarnissaat pingaarnertut isumagisassaraa. Kalaallit Peqqissartut Illuat aamma tassani ineqarnerup nalaani ajornartorsiutaasinnaasunik aaqqiinissamut ikiuuttartussaavoq.

Rigshospitalimi napparsimmavinniluunniit allani katsorsarneqarnerup sivissusaa assigiinngitsorujussuusinnaasarpog, taamaalillunilu Kalaallit Peqqissartut Illuanni ineqarneq assigiinngitsumik sivissususeqarsinnaalluni. Kræftimut katsorsartinneq qaammatinit pingasuniit arfinilinnut sivissususeqartarpoq, apeqqutaalluni qinnguartartinneq, kemortilluni katsorsarneqarneq imaluunniit akuleriissitsilluni katsorsaaneq (qinnguartartillunilu kemortinneq). Kalaallit Peqqissartut Illuat 2010-mi agguaqatigiissillugu 50-inik ineqartuuteqarpoq – taakkunani katsorsartittut amerlanersaallutik (42 miss.) sinnerilu tassaallutik ilaqqat angallassisullu. Taamaalilluni ineqartut agguaqatigiissillugu 114 %-iupput, ataatsimullu isigallugu ineqartut amerlavallaarlutik. Katsorsartittut pingajorarterutaannit affaannut amerlassusillit kræftimik nappaateqartuusarput. Katsorsartinnerit unikkallarfiini angerlarsinnaanermut periarfissaqarnerup Kalaallit Peqqissartut Illuanniiinneq sivikillisinnaavaa.

Kræftimut katsorsartittoq Danmarkimukassatillugu innersuussut Rigshospitalimut napparsimmavimmulluunniit allanut nassiunneqartarpoq, innersuussiviullu katsorsartittusaaq aggersartarpaa. Aggersarneqarneq Dronning Ingridip Napparsimmavissuanit akuerineqaraangat Peqqissartut Illuata angalanissaq inniminnertarpaa najugaanilu peqqinnissaqarfik nalunaarfialugu. Kalaallilu Peqqissartut Illuata illu pillugu paasissutissanik ilanngussilluni aamma nassiussisarpog. Katsorsartikkiartorlutik Kalaallit Peqqissartut Illuanni najugaqartussat tamarmik Peqqissartut Illuanni nutserisumit Kasturpip mittarfiani timmisartumut parsarneqartarput, taassumalu katsorsartikkiartortoq Rigshospitalimut / napparsimmavinnut allanut imaluunniit Peqqissartut Illuannut qanisarpaa. Taamatuttaaq Kalaallit Peqqissartut Illuata peqqissartut Kalaallit Nunaannut angerlartussat tamaasa billetissaannik isumagalugit, piffimmut angerlarsimaffianut kaleriillutillu Kasturpimi timmisartoqarfimmut angallattarpaat.

Kalaallit Peqqissartut Illuanni peqqissartunik paaqqutarinnittut kræftimullu immikkoortortat immikkoortullu allat akornanni ulluinnarni qanittumik suleqatigiittoqartarpoq – tamatumani allannguinnissamik pisariaqartitsineq nakorsarneqarnerullu ingerlanneqartup saniatigut sunniutai pillugit. Nakorsarneqarnerup ingerlanneqarnerani suleqatigiinnermut tunngatillugu aammalu Rigshospitalimi onkologisk klinikimut immikkoortunillu allanik suleqateqarneq taakku ataqatigiissaarisumik attaviliinerisa kingorna pitsanngoriarsimasutut oqaatigineqarpoq.

Kalaallit Peqqissartut Illuata unammilligassai

1) Inissatigut ajornartorsiuteqarnerup Kalaallit Peqqissartut Illuanni tamatigut katsorsarneqartussanut inissaqartitsisannginnera kinguneraa. 2012-ip allartinnerani Peqqissartut Illuat ininut nutaanut nutserpat inissatigut ajornartorsiut anigorneqassaaq. Avatangiisillu aamma pitsaanerulissapput, ilaatigut nakorsartittut tamarmik immikkut ineqalernerisigut.

2) Isumalluutitigut ajornartorsiutit. Danmarkimi katsorsartittussatut innersuunneqartut amerliartorneri aammalu katsorsaanerit arlallit ulluunerani katsorsaaneqartarneri pissutigalugit Kalaallit Peqqissartut Illuanni inissatigut sulisorisanilu ilungersunartorsiortoqartarpoq. Taamatuttaaq aamma Rigshospitalimi napparsimmavinnilu allani nutserisoqartitsineq taamaappog. Tamanna peqqissartut illuanni sullissinnermut sunniuteqartarpoq.

3) Qanigisaasunut periarfissat: Kræftimut katsorsartittunut amerlasuunut (sivisuumillu katsorsartittunut allanut) ilaqqutaniq qanigisanik takunninnissamat periarfissaqartannginneq – aammalu ilaqqutaniq tike-raarteqarsinnaanermut tunngavissarititaasut kommunimit kommunimut assigiinnginneri uteqattaartumik ajornartorsiutaajuarpoq. Assigiimmik tunngavissaqarnanilu assigiimmik periarfissaqartannginneq katsorsartittunut ataasiakkaanut naapertuuttuunngitsutut misigineqartarpoq. Ingammik meeqqat kræftertut aammalu qungatsimik nalaani kræfteqarnermik qinnguartaartillutik katsorsarneqartut tamatuminnga ajornartorsiuteqartarput.

Meeqqat kræftertut, kemomillu katsorsartittut nalinginnaasumik ukiup affaanit ukioq ilivitsoq tikillugu sivisussusilimmik katsorsarneqartarput. Taakkulu katsorsarneqarnermik nalaanni ineqartunit allanit nappaatinik (nuammik, meeqqat nappaataannik il.il.) tunillatseratarsinnaanerat pinaveersaartinnilarlugu ineqartunit allanit avissaaqqatinneqartarput. Taakku peqqissartut illuanni inissianut inissinneqartarput, taamaallutik ilaqtariit sapinngisamik nalinginnaasumik angerlarsimaffimmi inuunermik misigisaqarsinnaaqqullugit. Tamatumali ilaqtariit neqeroorutiniq nalinginnaasunik (pisiniarfinnut, nuannaarni-artarfinnut takujuminartunulluunniit allanut – illup iluaniiffiusunik) atuisinnaannginnerat kinguneraa. Taamatut katsorsarneqartut ilaqutaasullu immikkut mianernassusilimmik inissisimasuupput, taakkumi kræftimik nappaammik eqqorneqarnermik saniatigut katsorsarneqarnerup nalaani allanut akulerunnatik immikkoorluinnarlutillu inuusariaqartarmata. Taakkunungali unammilligassat angajoqqaajusup aappaata kiisalu immaqa meeqqat allat angalanerannut ineqarnerannullu aningaasartuutaasa allanit matuneqarsinnaannginnerat pissutigalugu annerulersarpoq. Pisuni taamaattuni anaanaasup meeraq napparsimasoq kisimiilluni paarikkajuttarpaa. Taamatut inissinneqarneq anaanaasumut imaannaaneq ajorpoq: aliasuutigisap ilerasuutigisalluunniit allanut avitseqateqaatiginissaanut imaluunniit uninngaqa-taanermi allanit ikiorneqarsinnaaneq periarfissaqarneq ajorpoq kiisalu allanik peqateqarsinnaanermut killilersuutit atuuttarlutik.

Qungatsimik nalaatigut kræfteqarnermut katsorsarneqartut, qinnguartaartillutillu katsorsarneqartut qinnguartaalluni katsorsaanerup kingunipiluiniq eqqugaakkajuttarput. Qarngup eqqaani qungatsimilu ameq malussarisarpoq qajannarsisarluunilu, kiisalu katsorsartinneqarnerup qiteqqunnerani arlallit iisina-vernermik eqqorneqartarput, nuammik kinertumik ajoqusersorneqarlutik, oqqakkut svampeqalersarlutik aammalu qisiliorsinnaanerat annikinnerulersarluni. Tamatuma kinguneranik amerlasuut nerisassanik neriniapiloormik nassatarisaanik kiisalu nerisassat mamassusaarunnerisa kinguneranik oqilerujus-suartarput. Tamanna inuunerisa pitsaassusaannut kingunerlutsitsisarpoq, immikkullu ikorfartorneqar-nissamik, paaqqutarineqarnissamik aammalu ilaqqutat qaninnerit kaammattuinerannik pisariaqartitsiler-sarlutik.

4) Paasissutissat aammalu passutarineqarnermut nalunaarutit/nuunneqarnermut atatillugu nalunaaru-tit: Katsorsarneqartut amerlasuut Danmarkimukarnissartik, katsorsarneqarnissartik aammalu kalaallit napparsimasut angerlarsimaffimmiinnissartik pillugu piareersarluarneqarneq ajortut aammalu amer-lasuut passutarineqarnermut nalunaarutiniq/nuunneqarnerminnut atatillugu nalunaarutiniq, iisartagaris-artakkaminnik, iisartakkanillu pisartakkanut allattuiffimmik imaluunniit uninnganermi atortunik nassar-neq ajortut peqqissartut illuata maluginiartarpaa.

Katsorsarneqarnerup ingerlaneranut pitsaasumut iluaqutaasumik suliniutit

Danmarkimi kræftimut tunngasumik peqqissaasut Dronning Ingridip Napparsimmavissuanik suleqa-teqartuusut kiisalu kalaallit peqqissartut illuanni aqutsisut sulisullu aammalu Kalaallit Nunaannut ataqati-giissaarisoq ukiumut marloriarlutik naapittarput. Ataatsimiinnerni taakkunani misilittakkanik avitseqati-giittoqartarpoq aammalu passutarinninneq katsorsaanerlu pillugit suliniutit nutaat pillugit paasissutissa-nik avitseqatiittoqartarluni.

3.2 Katsorsarneqartut peqataatinneqarnerat katsorsarneqartullu inatsisitigut inissisimanerat

Katsorsarneqartut ilaqutaallu isumalluarlutik pisariaqartitaqarlutillu peqqinnissaqarfimmut orniguttarput. Assigiinngitsunik ilisimasaqarput, nukissaqarlutit aammalu pingaartitaqarlutik katsorsaaneq pitsaasumik ingerlasinnaaqullugu, peqataatinneqartariaqarlutillu eqqumaniarfigisariaqartunut. Peqataatititsineq katsorsarneqartut ataasiakkaat kissaataat pisariaqartitaallu eqqummaariffigalugit pisariaqarpoq. Attaveqatigiilluarnikkut paatsooqatigiinnerit pinngitsoortinneqarlutillu katsorsarneqartup toqqissimaluni pitsaasumik misigisaqarnissaa qulakkeerneqarsinnaavoq.

Kræftimik katsorsarneqartunut arlalinnut qanigisat pingaarutilimmik isumalluutaasarput. Katsorsarneqartup inuit nammineerluni qanigisatut taasai akuliutinneqartarput. Kræftimut katsorsarneqartup, qanigisaasut peqqissaanermillu suliaqartut akornanni aaqjissuussaasumik ingerlaavartumillu ilisimasani avitseqatigiittarnissaq pingaarnertut anguniagaavoq, taamaalilluni kræftimut katsorsarneqartut taakkulu qanigisaasa namminerlut tunngatillugu ilisimasaat, kissaataat, pisariaqartitaat kiisalu nalungisaat katsorsaaneermi atorneqarsinnaaqullugit.

Katsorsarneqartut ataasiakkaat peqqinnissaqarfimmi sulisut akornanni pissutsit Napparsimasut inatsisitigut inissisimanerat pillugu Inatsisartut peqqussutaat nr. 6-ikkut, 31. maj 2001-imeersukkut aalajangersaavigineqarput. Katsorsarneqartoq ilisimatinneqarnermigut akuersisimatinnagu katsorsaaneq aallartinneqarnanilu ingerlateqqinneqarsinnaanngitsoq aallaaviuvoq, peqqissaanermillu sulisut katsorsarneqartup ilisimatilluarneqarsimanissaata qulakkeernissaa pisussaaffigaat. Maleruagassat allat pingaaruteqartut tassaapput paasissutissanik piniarsinnaaneq pillugu maleruagassat kiisalu nipangius-sisussaataaneq pillugu maleruagassat.

Katsorsarneqartoq Peqqinnissaqarfiup sullissinera pillugu Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmut naammagittaalliuuteqarsinnaanermut periarfissaqarpoq. Taamatuttaaq katsorsarneqartoq peqqinnissaqarfimmi sulisut ataasiakkaat pillugit Nunatsinni Nakorsaaneqarfimmut naammagittaalliuuteqarsinnaavoq. Naammagittaalliuullu Danmarkimi Patientombud-ip ataani Diciplinær-nævnimit suliarineqassaaq, taassuma ulloq 1. januar 2011 aallarnerfigalugu Peqqinnissaqarfiup Napparsimasut Sullinneqarneranni Maalaaruteqartarfik taarserpaa. Kalaallit Nunaanni katsorsaasut ataasiakkaat suliaqarnerat kisiat naammagittaalliuutigineqarsinnaavoq, katsorsarneqarnerlu tamaat ataatsimut isigalugu naammagittaalliuutigineqarsinnaanngilaq.

3.3 Paasiniaaneermi katsorsaaneermilu sakkussat

Radiologi aamma assit atorlugit suussusersiineq (billeddiagnostik)

Billeddiagnostik (assit aallaavigalugit nappaammik suussusersiineq), soorlu tarrarsuineq ultralydilu, kræftimik nappaammik suussusersiineri katsorsaaneermilu misissuutitut pingaarutilimmik atorneqarput. Misissuinerit taakku kræftimik katsorsaaneerit amerlanerpaat ingerlanneranni sutigut tamatigut anertuumik atorneqartarput. Tamanna *screenineri* atuuppoq mammografimimmi misissuineq tarrarsuineq atorlugu ingerlanneqartarmat. *Kræfteqarnermik pasitsaassinermi* mississorneqartut amerlanerpaat ataasiarlutik arlaleriarlutilluunniit tarrarsorneqarlutillu CT skannerneqartarput. Taamatuttaaq *mississueqqinnerit ingerlanneqarneranni* assit atorlugit nappaammik suussusersiisarneq pingaarutilimmik atorneqartarpoq, soorlu ultralydimik misissuinerit CT skannerinerilluunniit atorlugit timimit misissugasani ilanngaanertigut. *Katsorsaaneerit* ilaat aamma assit aallaavigalugit ingerlanneqartarput, soorlu kuuffissialiinerit taqqanillu passussinerit. Taamatuttaaq *katsorsaaneerup kingunerisa takuneranni* aammalu kræftimik nappaatip *mississornerani* kiisalu *inuunerissaalluni katsorsaaneermi* assit atorlugit nappaammik suussusersiineq annertusiartortumik atorneqarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Tarrarsukkat atorlugit misissuinerit peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni tamani ingerlanneqarsinnaapput, taamaattorli nakorsat radiologimik assillu atorlugit nappaammik suussusersinnaanermik immikkut ilinniarsimasut taamaallaat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarrarsuisarnermut immikkoortortaqaarfimmi sulisuupput. Tassani nakorsatut immikkut ilinniagalittut atorfiit marluupput. Tarrarsukkat qarasaasiat atorlugit Tarrarsuisarnermut immikkoortortaqaarfimmut misissor-neqartussanngorlugit nassiunneqartarput, taamaasiornikkullu eqqortumik nappaatip suussusersinissaa isumannaatsumik qulakkeerneqartarpoq.

Ultralyd atorlugu misissuinerit piffinni amerlasuuni ingerlanneqarsinnaapput, taamaattorli nakorsamik immikkut ilinniagalimmit ultralyd atorlugu misissor-neqarneq taamaallaat Tarrarsuisarnermut immikkoortotami ingerlanneqarsinnaavoq. Ullumikkut ultralyd atorlugu nappaammik suussusersiiniarluni piffimmi misissuinerit assitaat qarasaasiamut toqqorlugit qarasaasiat atorlugit Nuummumut ingerlateqqin-neqarsinnaanngillat. Taamaammat piffimmi ultralyd atorlugu misissuinerit ingerlanneqartut nakorsamit immikkut ilinniagalimmit nalilersortinneqarsinnaanngillat.

CT (computertomografi) misissuineq tassaavoq tarrarsugaq suminngaanniillunniit qissimissallugu ajornanngitsoq (tredimensional). Misissuineq atortunik immikkorluinnaq ittunik atortoqarluni immikkullu ilisimasalinnit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Tarrarsuisarnermut immikkoortotami ingerlanneqartarpoq. Ullumikkut CT skannertinnissamut utaqqisoqarneq ajorpoq imaluunniit taamaallaat ullut ikitsut utaqqisoqartarluni.

Kalaallit Nunaat **MR (magnetisk resonans) scannereqanngilaq**. MR scanning tassaavoq radiup maligaasai saviillu kajungerineri atorlugit timip iluanik sukumiisorujussuarmik takunnissinnaaneq. Periu-seq taanna Danmarkimi nunanilu allani kræftimik pasitsaassinerit atattillugu paasiniaanermi atorneqakkajuppoq. Ullumikkut kræftimik paasiniaanermut atattillugu MR scannerinik atuisinnaaneq pisari-aqartutut taaneqartariaqarpoq.

Piffissami aggersumi qaninnermi misissuerialaatsinik CT aamma MR scannerinik taarsiinnaasunik katsorsaaneermilu atorneqarsinnaasunik nutaanik peqalernissaa ilimanaateqanngikkallarpoq. (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Danmarkimi nunalilu allani misissuerialaatsit inerisarluarneqarsimasut arlallit neqeroorutigineqartarput. Tamatumani ilaatigut scintigrafiskimik misissuinerit aammalu positron-emissions-tomografi (PET), radiup qinngornerisa sananeqaataannik atuisut aammalu PET-CT-mik scannerinerit, taakku CT-scannerinik skintigrafisk-imillu misissuinerinik akuleriissitsillutik sananeqaatinik kræftinnguussinnaasunik/ kræftinnguuttunik qularnaatsumik takutitsinnaanermikkut immikkut iluaqutitaqartuusut. Misissuerialaatsit taakku Kalaallit Nunaanni neqeroorutigineqalersinnaanerit ilimananngilaq.

Katsorsaaneerup, taamaalillunilu siumut oqaatiginnissinnaanerup, pitsaaneerpaamik ingerlanneqarsinnaaneranut kræftimik nappaatip killiffiata eqqortumik piffissalernissaa pingaaruteqarpoq. Suussusili-ineq, ingammillu killiffiliineq kiisalu assit iluaqutigalugit katsorsaaneq aammalu katsorsaaneerup inerne-ranik malinnaallunilu naliliineq ullumikkut Danmarkimi tarrasuinikkut immikkut ilisimasat atorlugit sul-i-assatut aammalu katsorsaaneermik ingerlataqartut suleqatigalugit ingerlanneqartariaqartutut isigi-neqartarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2005).

Patologi atorlugu misissuinerit

Patologisk anatomi (nappaammik patsiseqartumik timip allanngorneri) aammalu cytologi (sananeqaatit ilusaat, atuunneri kiisalu ingerlariaasianik ilisimasat) tassaapput nappaammik suussusersinermi immik-kut ilisimasat atorlugit, napparsimmaviit immikkoortuunik nakorsanillu erlaviit, timip ilaa aamma/ima-luunniit sananeqaatit misissorneri aallaavigalugit sullissinerit. Erlaviit (allisitsinerit atorlugit misissuini-

kut) misisorneri, allisiterujussuarnerillu atorlugit misissuinerit akuttunngitsunik immikkut atortorissaarutininik soorlu lysmikroskopi atorlugu immunhistokemi (timip sananeqaatani akunik misissuineq) aam-malu molekylærbologi (inuup timaata sananeqaatai atorlugit nappaatinik suussusiliisinnaaneq) aam-malu timip sananeqaatai atorlugit misissuinikkut nappaatit suussusersineqartarput.

Patologi atorlugu misissuinerit kræftimik katsorsaanneri nutaaliaasumi pingaarutilimmik inissisimap-put. Patologi atorlugu misissuinerit *kræftimik nappaateqarnerup killiffiini tamani screenerinernit suus-susiliinernut, katsorsaannernut, katsorsaannerit nalilersorlugit misissornerini kiisalu toqusimasunik misis-suineritigut* atorneqartarput. Patologi atorlugu misissugassat kræftip tinusuata inerikkartorneranik aam-malu siaruarsimaneranik taamaalillunilu kræfternerup killiffilernissaanut naliliinissamut atorneqartarput. Taamaalilluni patologi atorlugu misissuinerit katsorsaanssamik toqqaanissamut qitiulluinnartarput. Ilaatigooriarluni patologimik periaatsit pisariunerusut aamma katsorsarneqartup katsorsaaneq ator-neqartoq iluaqutigissaneraa nalilerniarlugu atorneqartarput. Matumani periaatsit sananeqaatinut ataa-siakkaanut sammitinneqartut pineqarput. Patologimik misissuinerinik akissutit kræfteqarnerup ineriart-orneranik malinnaanermi pingaaruteqarluinnartuupput. Cancerregisteri patologimut immikkoortortanit qarasaasiat atorlugit nalunaarutininik nuna tamakkerlugu patologimik paasissutissanik katersivik aqqu-tigalugu ullut tamaasa tigusaqartarpoq.

Patologimut immikkoortortamik imaluunniit patologisk anatomiskimut tunngasunik immikkut ilinniarsi-masunik peqannginnerput pissutigalugu timimik ilanngarsilluni misissugassiat Kalaallit Nunaanni misis-sorneqarsinnaanngillat. Misissugassiat Rigshospitalimi Patologisk Afdelingimit misissorneqartussan-gorlugit nassiunneqartarput. Pisariaqarfiisigut misissugassiat apuukkasuartussatut nassiunneqartar-put. Akissut immikkoortumut misissugassamik nassiussisumut faxikkut nassiunneqartarpoq. Misissu-gassamik aalajangersimasumik piaartumik akissutisiffissamik nassiussinermi akissut sapaatip akun-nerata ataatsip missaata qaangiunnerani pissarsiarineqartartoq nakorsat immikkut ilinniagallit naliliis-sutigaat. Misissugassat ilisarnaaserneqarnatilluunniit nukingernatuunerinik nalunaarsorneqan-gikkaangata, akissut sapaatit akunneri pingasunit tallimat tikillugit qaangiukkaangata pissarsiar-ineqartarpoq. Akissutisinnissamut piffissaq taanna napparsimasut allattuiffinik misissuineri uppernarsi-neqarpoq (takuuk imm. 2.8).

Patologidatabanki (Landsregistret for Patologi)

Patologidatabanki tassaavoq Danmarkimi nuna tamakkerlugu patologimik misissukkanik qarasaasiati-gut internet aqquutigalugu nalunaarsuiffik Danske Regioninit pigineqartoq. Patologidatabanki nuna ta-makkerlugu patologimut immikkoortortanit ulluinnarni iluaqutitut atorneqarpoq. Timip ilaanik ilanngarsil-luni imaluunniit sananeqaatit atorlugit misissugassat misissorneranni katsorsarneqartoq nunap immik-koortuani sumiluunniit misissorneqarsimagaluarnersoq apeqqutaatinnagu siusinnerusukkut misis-suutaasimasut nappaatinillu suussusersissutaasimasut Patologidatabankimi takuneqarsinnaapput. Taamaalilluni piffissami pineqartumi nappaatip suussusersinissaanut tunngavissat pitsaanerpaanerata qulakkeerneqartarpoq. Patologidatabankikkut nuna tamakkerlugu naliliisarnerit toqqammavigalugit qaf-fasissumik assigiiaartumillu pitsaassusilimmik nalunaarsuisarneq qulakkeerneqartarpoq (Sundhedssty-relsen, 2005).

Naak kalaallinit katsorsarneqartunit misissugassatut akissutit Patologidatabankimut ikkunneqartaralu-artut, ullumikkut Kalaallit Nunaanni katsorsaasut akissutisianik qarasaasiat atorlugit takunnissinnaati-taanngillat. Akissutit Kalaallit Nunaannut suli faxikkut nassiunneqartarput. Tamanna naleqqutinngilaq. Qarasaasiat atorlugit akissutit utaqqinneq tamaat ataatsimut isigalugu annikinnerulersittaraat upper-narsarneqareerpoq, pappiaqqallu atorlugit akissutit tammarsinnaallutillu kukkusumik nalunaarsorneqa-ratarsinnaasarput. Patologi atorlugu misissukkanut akissutaat qarasaasiatigoortumik takuneqarsin-naannginneri kræftimut katsorsarneqartup napparsimanerata ingerlaneranik malinnaaffiginissaa nakor-sanut ajornakusoortitsisarpoq, akissutimmi siusinnerusukkut Kalaallit Nunaata ilaani allami misissu-

gassatut tigusatut akissutitut sanillersuunneqarsinnaanngimmata. Taamatuttaaq naliliissutissatut misissugassat piffimmi tiguneqartut nakorsanit malinnaaffigineqarsinnaanngillat.

Taamallilluni toqqaannartumik danskit Patologidatabankiannut isersinnaaneq napparsimasunik katsorsaannermi annertuumik pingaaruteqartussaavoq. Tamatuma akissutisinissamat piffissaq annikinnerulersissavaa, aammalu akissutisinniingitsoorsinnaanermut kukkullunilu inissiisoorsinnaanermut aarlerinaat annikillisillugulu nakorsat katsorsarneqartumik malinnaasinnaanerit pitsanngortissavaa.

Frysemikroskopi

Frysemikroskopi (qerititsilluni allisitsiutikkut misissuineq) patologi atorlugu suliaavoq timimik ilanngakap ingerlaannartumik misissorneqartarneranik imaqartoq, taamaallilluni kræftimik pilattaanermi pilattaasoq pilattaanerani ingerlaannartumik ilitsersorneqarsinnaatillugu. Pilattaanerup nalaani misissugasamik ilanngarsisoqartarpoq, taannalu ingerlaannarlugu patologinukaanneqartarpoq, nalunaaquttallu affaata ingerlannerani periaaseq immikkuullarissaq atorlugu timimit ilanngakkami kræfteqarnerisooq aalajangerneqarsinnaalluni. Taamaaliornikkut timip ilaa kræfteqartoq tamakkerluni peerneqarsimanersooq aammalu tassannga timip ilaanut peqqissumut isumannaatsumik ungasissusiliisoqarsimanersooq aalajangerneqarsinnaavoq.

Frysemikroskopi Kalaallit Nunaanni atorneqarsinnaanngilaq. Ullumikkut iviangitigut kræfteqarnermut atatillugu iviangimik piginnartitsilluni pilattaasarnermik qaqtuguinnaq neqerooruteqarsinnaasarneput patsisinut ilaavoq. Frysemikroskopimik atuisinnaanermut periarfissaqannginneruttaaq kræftimik nappaatinik allani pilattaanermi periarfissanik killiliisarpoq.

Aaviinerit

Kræftimik nappaammik suussusersiinermit aaviilluni misissuutit ikitsut ilaapput. Pingaarnert Kalaallit Nunaanni misissorneqarsinnaapput, ataasiakkaalli Danmarkimi aaviisarfinni immikkut ittuni misissorneqarsinnaapput. Ullumikkut kræftimut qularnaatsumik takussutissanik nutaanik, aak aqutugalugu uuttorneqarsinaallutillu nappaatip suussusersinerani aammalu katsorsaannermit malinnaanermi atorneqarsinnaasunik nassaarnarluni annertuumik ilisimatusartoqarpoq. Misissueriaatsinik qanittumi atulernerqaannarissanik soqanngilaq, siunissamili pisariaqartitsineq suli paasinarsinngilaq.

Nappaatinik siunissami suussusersiinermit pisariaqartitat

Ullumikkut kræftimik nappaatit suussusersisarnerannut atatillugu sukkasuumik ineriartorneqarpoq. Matumani assit atorlugit nappaatinik suussusersiineq aammalu patologimik misissugassat pisariusut atorlugit misissuinerit ilaapput. Ullutsinni kræftimik nappaammik suussusersiiniarnermit atortorissaarutit akisoorujussuit immikkullu illuinnartut, inunnit ikitsunit ilisimasaqarfimminni annertoorujussuarmik immikkuullarissumillu ilinniarluarsimasunit aqunneqartut atorneqartarput. Tamatuma kinguneranik Kalaallit Nunaanni suussusersiiniarnermut tunngatillugu pitsaanerpaamik sullissisinnaaneq ajornakusoornerujartortippaa. Ullumikkut napparsimasut kræfteqarsinnaanerannik pasitsaassaqarfiusut immikkut itumik misissoqqinnissaat siunertaralugu Danmarkimut innersuunneqartarput. Kalaallit Nunaata avatani nappaatip suussusersiniarneranut pitsaanerumik periarfissaqalerneq aamma kalaallinut napparsimasunut iluaqusiinnaanera ilimagisinnaavarput. Taamaammat kalaallit napparsimasut nappaataasa suussusersinissaat siunertaralugu paasiniaavigineqartussanngorlugit tappavunnartitsisarnitta siunissami annertunerulernissaa ilimagisinnaavarput.

Taamatuttaaq Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatinik suussusersiisinaanitsinnut periarfissatta pitsanngorsarlugillu patajaannerulersinnissaat suli pisariaqarpoq. Tamatuma ilaatigut atortorissaarutitut pisariaqartunut aningaasaliinissarput pisariaqartippaa. Ilaatigut matumani pineqarput MR (Magnetisk resonans) scannerimik nappaatit arlallit saniatigut kræftimik nappaatit suussusersinissaannut pitsaanerungaartumiik periarfissiisussamat aningaasaliineq. Aammali ultralyd atorlugu sinerissami

atortut aammalu CT scannerip maanna pigineqartup nutarternissaat pisariaqarpoq. Sorlutsigut aammalu anersaartuutitigut allatigut kræfteqarneq ullumikkut atortorissaarutigut (fiberscop) atorlugit takujuminaassinnaapput. Nunani allani ullumikkut kaammattuutaavoq fiberlaryngoskop NBI-mik (Narrow Band Imaging) qullertalik siusissukkut suussusersiinissaq anguniarlugu aammalu pingaartumik sorlutsigut kræfteqarneq pitsaanerusumik malinnaaffiginiarlugu.

3.4 Katsorsaaneq

Kræftimik nappaat suussusersineqareerpat katsorsaaneermi timip ilaanit sumit kræftip pinngornera, sumiinnera siaruarsimassusaalu apeqqutaassapput. Katsorsarneqartut amerlanerpaat katsorsaariaatsit arlallit atorlugit, soorlu pilattaanikkut, qinnguartaanikkut katsorsaatinillu atuinikkut (kemoterapi) katsorsarneqassapput. Katsorsaariaatsit taakku qanoq akuliunneqassanersut qanorlu tulleriinnilerneqassanersut nunarsuarmioqatigiit akornanni ilisimatusarneermi misilittakkat aallaavigalugit aalajangerneqartarpoq. Kræfteriaatsit tamangajalluinnaasa pillugit katsorsaaneermut malitassianik sanasoqarnikuvoq. Kræftimik nappaatit amerlasuut taakku assigiillutilluunniit nunanit nunanut assigiinngissutaat anikitsuaraapput. Kalaallit Nunaanni sapinngisamik danskit katsorsaasarneeranni malitassiat atornerput.

Pilattaalluni katsorsaaneq

Kræftimik nappaatini amerlasuuni pilattaalluni katsorsaaneq suli atornerqarneraavoq. Kræftimik nappaatit ilaannut pilattaanerit Kalaallit Nunaanni ingerlanneqartarput. Matumani assersuutigalugu illissakut kræfteqarneq, iviangitigut kræfteqarneq inaluarsuakkullu kræfteqarneq pineqarput. Allatut kræfteqarlutik katsorsarneqartussat nalinginnaasumik Danmarkimi pilattarneqartussanngorlugit innersuunneqartarput, amerlanertigut Ringshospitalimi. Ullumikkut ilaatigut puatsigut kræfteqartut, toqqusaatigut kræfteqartut aammalu aqajaqqukut kræfteqartut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut kisalu itikkut kræfteqartut pineqarput. Tamatuma saniatigut tartutigut quullu aqquataatigut annertuumik kræftertut immikkut ilisimasalinnit suliassaapput Kalaallit Nunaanni naammassineqarsinnaanngitsut.

Nunani tamani Danmarkimilu kræftimik pilattaasarneerit immikkut ilisimasaqarfittut immikkoortortanut ikittunut katersorneqarnissaat siunnersuutigineqartarpoq (Sundhedsstyrelsen, 2006). Qitiusumut katersuinerne pitsaassutsip qulakkeernissaa, taamaalillunilu aamma inuinnarsinnaanermut periarfissagisaarneerunissaq siunertarineqarpoq. Kræftimut katsorsaaneermi qitiusunut katiterineruleriartorluni ineriartorerup ingerlaannarnissaa ilimagineqarpoq. Siunissami pilattaanerit immikkoortortani ikittuni piffinni annertooujussuarni siaruarsimasunik katsorsagassanik tiguisartut ingerlanneqartassapput.

Qitiusumik ingerlatsinissamik kaammattuutit malinneqassanersut Kalaallit Nunaata aalajangertariaqasavaa. Piffinni pissutsit tamatumunnga sunnuteqassapput. Ukiuni tulliuttuni qulini Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilattaanermik immikkut ilisimasallit tamarmik taarserneqartussaassapput. Ullumikkut nakorsat pilattaanermik immikkut ilinniarsimasut immikkoorluinnartumik ilinniagaqarnerat aammalu kræftimik pilattaanermut annikitsuinnarmik ilinniagaqartarnerat pissutigalugu nakorsatut immikkut ilinniagallit nakorsat pilattaanerup tungaatigut siammasissorujussuarmik piginnaanillit taarsersinnaanngilaat.

Nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaaneq (den onkologiske behandling)

Nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaaneq amerlasuutigut Kalaallit Nunaannut nuunneqarpoq. Nuummi Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftertunut immikkoortorta q nakorsaasersuinerne immikkoortumut ilaasoq kræftimut nakorsaatit atorlugit katsorsaaneermut akisussaasuvoq. Kalaallit Nunaanni kræftimut nakorsaatit atorlugit katsorsaaneq Rigshospitalimi Onkologisk afdelingimik, Kalaallit Nunaanni katsorsaaneermut akisussaasumut, qanimut suleqateqarluni ingerlanneqarpoq.

Nakorsaatit atorlugit katsorsorsaanermi kemoterapimik (sananeqaatinik toqoraanermik imalimmik katsorsaaneq) hormoninik katsorsaaneq aammalu biologiskimik katsorsaanerit ilaapput. Nakorsaatit atorlugit katsorsaanermi peqqissisutut nalilikkat (nappaammik nangittoornaveersaartitsilluni katsorsaaneq) aammalu peqqisseqqissinnaajunnaartut (inuunerissaalluni katsorsaaneq) immikkoortinneqartarput. Nappaammik nangittoornaveersaartilluni katsorsaaneq napparsimaleqqinnginnissaq siunertaralugu ingerlanneqartarpoq, inuunerissaallunilu katsorsaaneq inuunerup sinnerata sivitsornissaa nappaammillu atupiluuissutit annikinnerulernissaat siunertaralugit ingerlanneqartarluni.

Ajornanngiffiisigut hormonit atorlugit katsorsaaneq aammalu ilaatigut biologiskimik katsorsaaneq piffinni peqqinnissaqarfinnut isumagisassanngortinneqartarpoq. Kemoterapimik katsorsaaneq immikkut ilisimasaqarnermik immikkullu atortoqarnissamik pisaqariaqartitsivoq, amerlanertigullu piffinni peqqinnissaqarfinni ingerlanneqarsinnaanani. Inuunerissaaneq pisut ilaanni immikkut isumaqatigiissuteqarnikkut piffimmi ingerlanneqarsinnaasarpoq. Kemoterapimik katsorsaaneq kræftimik nappaatinut amerlanernut sapaatit akunneri pingasukkaarlugit ingerlanneqartarpoq. Katsorsaanerit akunnerini katsorsarneqartoq angerlamut angalasinnaasarpoq.

Siunissami nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaasernerit amerlanerusut nunatsinni ingerlanneqarsinnaalernissaat ilimagineqarsinnaavoq.

Qinnguartaalluni katsorsaasarneq

Qinnguartaalluni katsorsaanermi [ioniserende stråling](#) katsorsaatit atorneqartarpoq. Katsorsaanermi timip ilaa kræftimik nappaatilik sakkortuumik qinnguartaarneqartarpoq, timillu ilaa nappaateqanngitsoq sapinngisaq naapertorlugu ilanngunneqarnaveersaartarluni. Qinnguartaalluni katsorsaaneq katsorsaanertut siullunneqartarpoq, kemoterapimillu katsorsaanermik ilaneqarluniluunniit anniarnaveersaartitsinermik (inuunerissaanermik) katsorsaanermik ilaneqartarluni. Qinnguartaalluni katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaanngilaq, kalaallili katsorsartittut amerlanerit Herlev Sygehusimi Rigshospitalimuttaaq sullissisumi ingerlanneqartarput.

Inuunerissaalluni katsorsaaneq

Inuunerissaalluni katsorsaanermut anniarnaveersaartitsinerit tamarmik inuunermillu sivitsuiniarluni katsorsaanerit ilaapput. Inuunerissaalluni katsorsaaneq katsorsarneqartut ataasiakkaat nappaataasa ersiutaat pisariaqartitsinerallu naapertorlugit ingerlanneqartarput. Tamanna nakorsaatit atorlugit kræftimut katsorsaanikkut, pilattaalluni katsorsaanikkut, inuunerissaanissaq siunertaralugu qinnguartaalluni katsorsaanikkut, anniarnaveersaartitsilluni katsorsaanikkut, katsorsaatit sunniutipiluunik, soorlu merianngunaveersaartitsilluni imaluunniit ersiutininik allanik katsorsaanikkut pisarpoq.

Inuunerisaaneq siunertaralugu suliniutit katsorsaanermut neqeroorutit tamarmiusut ilagaat pingaarutilik. Danmarkimi nakorsat, inuunerissaasut ilinniarteqqinnerisigut aammalu toqujartormi napparsimmaviit (hospicet) neqeroorutiginnerisigut inuunerissaanermik suliaqartarneq pingaarnerutinneqariartuinarpoq.

Kalaallit Nunaanni inuunerissaalluni katsorsaaneq amerlanertigut katsorsarneqartup illoqarfiani pisarpoq. Inuunerissaanermut immikkut ilinniagalinnik soqanngilaq: Nammineq angerlarsimaffigisami ulloq unnuarlu paarineqarnissamut periarfissaqartoqarnanillu palliativ enhed-inik taaneqartartunik (toqujartortut napparsimmaviinik) pigisaqartoqanngilaq. Kræftimik nappaatillit katsorsarneqarsinnaajunnaartut Dronning Ingridip Napparsimmavissuanit angerlartinneqarsinnaasannginnerat akuttunngitsumik pisarpoq. Tamanna katsorsarneqartumut, ilaqaasunut peqqissaavimmulluunniit pitsaasuunngilaq. Immikkoortoq immikkut ilisimasaqarfik ulapiffiuvoq katsorsarneqarsinnaajunnaartut napparsimasullu toqulersut pisariaqartitaannik naammassinninnissamut annertuumik naammassinniniapiloortartoq. Tamatu-

ma peqatigisaanik katsorsarneqartut taakku paaqqutarineqarnissamik annertuumik pisariaqartitsipput, taamaalillutillu immikkoortortami isumalluutininik annertuumik tigooraasusarlutik.

3.5 Misileraalluni kræftimut katsorsaaneq

Misileraalluni kræftimut katsorsaaneq tassavoq katsorsaariaatsinik iluaqutaassusiinik naammattumik uppersarneqanngitsunik atuilluni katsorsaaneq. Katsorsaanerup misileraatitut ingerlanneqarnera pissutigerpiarlugu katsorsaaneq iluaqutaassanersoq katsorsarneqartumilluunniit saperneqannginner-soq ilisimaneqarneq ajorpoq. Katsorsarneqartup nammineq kissaateqarnera nammineerlunilu akisussaaffimmik tigusinera aallaavigalugu aammalu kinguneqaatinik sukumiisumik ilisimatinneqareernerup kingorna nakorsaatinik akuerisaanngitsunik katsorsaanermit peqataanera immaqaluunniit ilisimatusarnermik ingerlatsinermit peqataanera katsorsaariaatsimi imarineqarput. Misileraalluni katsorsaaneq immaqaa inuunermik sivitsuinermit kinguneqarsinnaavoq pisullu ilaanni katsorsarneqartup inuunermini piffissami kingullermi inuunerinnerulerneru anguneqarsinnaasarpoq.

”Kræftemik nappaateqartut katsorsarneqarsinnaajunnaartutullu nalilerneqarsimasut Danmarkimi misileraataasumik katsorsarneqarsinnaanissaannut periarfissaqartitaanissaat tassungalu atatillugu aningaasartuutit peqqinnissaqarfimmit matussuserneqartarnissaannik neqerooruteqartalermissaq pillugu Naalakkersuisut sulissuteqaqqullugit Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut” Inatsisartut 2007-imi upernaakkut ataatsimiinneranni akuersissutigineqarpoq.

Kalaallit napparsimasut danskit napparsimasut assigalugit misileraataasumik katsorsarneqarnissamut danskit Sundhedsstyrelsiata ataani ”second-opinion panel”-imik innersuunneqarsinnaanermut periarfissinneqarput. Immikkut ilisimasallit naliliisarneranni katsorsarneqareersut peqqissisinnaanngitsulli katsorsaariaatsinik nalinginnaasut atorneqartunit allaanerusunik periarfissaqarsinnaanerat qulakkeerniarneqartarpoq.

Innersuunneqarnermiit sapaatit akunneri sisamat qaangiutsinnagit misileraataasumik ilisimatusarnermulluunniit atasumik Danmarkimi nunaniluunniit allani katsorsarneqarnissamut innersuussinissaq taakku suliasaraat. Napparsimasoq nakorsaanermit katsorsaanermit akisussaasumit second-opinion panel-imut innersuunneqartarpoq. Misileraalluni katsorsaanerit kræftertunut immikkoortortani (Danmarkimi nunanilu allani kræftimut immikkoortortani) pisarput. Kræftimik nappaatit suut misileraalluni katsorsaanissamut neqerooruteqarfiusinnaaneranunat nappaatit ataasiakkat pillugit ilisimatusarnerit misileraanerillu apequtaapput.

Misileraalluni kræftimut katsorsaanermit aningaasartuutit maleruagassat atuutut naapertorlugit peqqinnissaqarfimmit isumagineqartarput. 2009-mi 4,4 mio. kr.-it immikkoortinneqarput, 2010-mi 4,533 mio. kr. 2011-milu 2,2 mio. kr.-it misileraalluni katsorsaanermit immikkoortinneqarput. Danmarkimi kræftimut misileraalluni katsorsaanermit ukiumut inuit arfineq marluk peqataasinnaaneranunat neqeroorfigineqarsinnaasut 2006-imi Kalaallit Nunaanni innuttaasut amerlassusaat aallaavigalugu missingerneqarpoq, ukioq allortarlugu inuk ataaseq nunani allani misileraalluni kræftimut katsorsaanermit peqataasinnaasoq missingiunneqarluni.

Kræftimik nappaatinut nalinginnaanerpaanut paasiniaanermit katsorsaanerimullu tunngasunut kapitali 5-imi annertunerusumik paasissutissiisoqarpoq.

4 Sallertut kræftimik nappatsaaliineq

Kapitalimi matumani kræftimik nappatsaaliuineramik siunertaqartumik pinaveersaartitsineq salleeq sammineqarpoq, tassa suliniutit kræftimik nappaammik eqqorneqarnissamik pinngitsoortitsiniartunik siunertaqartut. Kræftimik pinaveersaartitsineq tulleeq (nappaateqarnermik siusissukkut paasisaqarneq katsorsaanerlu) aammalu screening kapitali 5-imi sammineqarput, pinaveersaartitsinerillu pingajuat (inooqataasinnaanerup pitsaassusaatalu pigiinnarneri kiisalu nappaammik nangittoornaveersaartitsineq) kapitali 7-imi inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissaq siunertaralugu suliniutini sammineqarpoq.

Kræfti pinaveersaartinneqarsinnaasorujussuuvoq. Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatigineqartut affaasa missaat pinngitsoortinneqarsinnaasut Nakorsaaneq isumaqarpoq (Nakorsaaneqarfik, 2010). Pujortarnek, oqimaappallaarneq, imigassaq, timimik atuinngippallaarneq, qinngornerit aseruuttoonerillu kræftimik pinaveersaartitsinerimi aarlerinaatitut annerpaajusutut sammineqarsinnaapput. Taakku saniatigut nerisassanut tunngasut kræftimik pinaveersaartitsinerimi sammineqarsinnaasunut annernut ilaapput .

Kræftimik nappatsaaliuineramik siunertaqartumik pinaveersaartitsinerup aningaasartuutikillisaanermut iluaqutaasinnaanera qularutissaanngilaq. Ullumikkulli pinaveersaartitsilluni suliniutit kræftip pinngoriartortarnerata sivisusarnera pissutigalugu aatsaat ukiut 10-30 qaangiuppata sunniuteqalissapput. Taamaammat pinaveersaartitsineq ataavartumik sivisuumillu ingerlanneqassaaq – ullumikkulli pinaveersaartitsinermik suliniutit aqagu kræftimik nappaatip atugaanerata ineriartomeranut sinaakkusiissaaq.

Aarlerinaatit peernerat	Kræftimik nappaatit pinngitsoorneqarsinnaasut procentinngorlugit, angutit	Kræftimik nappaatit pinngitsoorneqarsinnaasut procentinngorlugit, arnat
Pujortartarnerup peenera	26 %	14 %
Seqineramik qinngorneqarnerup peenera	3 %	4 %
HPV aamma Helicobacter pylori pinaveersaartinneri (aqajaqqukkut aseruunnermi bakteria)	2 %	2 %
Aarlerinaatit sulinermut attuumassutillit peeneri	3 %	1 %
Imigassap atornaveersaarnera	4 %	1 %
Qinngornerit inunnit pilersinneqartut nalaannaveersaarneri	1 %	2 %
Oqimaappallaarnaveersaarnek	1 % inorlugu	1 % inorlugu
Radon nalaannaveersaarnera	1 % inorlugu	1 % inorlugu
Pujortartut akornanniinnaveersaarnek	1 % inorlugu	1 % inorlugu

Titartagaq 4.1 Ulorianartorsioortitsisut pingaarnerit peerneqarnerisigut Nunani Avannarlerni kræftimik nappaateqalernissaagaluit qanoq amerlatigisut pinngitsoorneqarsinnaanerannik misissueqqissaarneq

Paasissutissat nunarsuarmioqatigiinnit atorneqartut danskinut naleqqussarlugit ulorianartorsioortitsisut ataasiakkaat peerneqarnerisigut kræftimik nappaateqalernissaagaluit katillugit qanoq amerlatigisut pinngitsoorneqarsinnaanerannik misissueqqissaarnerup inerneru Titargagaq 4.1-imi takussutissiari-neqarpoq. Pujortartarnek kræfteqalersanermut sunniuteqarnerpaajusoq takuneqarsinnaavoq.

Kræftimik nappaatit amerlanerit assigiinngitsunik sunnerneqarnikkut pilersarmata, ulorianaataasinnaasut arlallit annikillilernerit ulorianaataasinnaasunit ataasiakkaanit annikilliliinernit sunniutaat annertunerusinnaavoq (aarlerinaatinngortitsinermik kinguneq). Matumani assersuutigalugu puatsigut kræfteqarnermut tunngatillugu pujortartarneq aammalu radon, matumani taakku marluk immikkoortillugit sunniutaanniit ataatsikkut taakkunannga sunnerneqarnikkut aarlerinaat annertunerujussuunngortarpoq.

Pujortatsaaliuinerup peqqinnartumillu ileqqoqalernerup siaruarneratigut kræftimik pinaveersaartitsinermut iluaqutaanermik saniatigut peqqinnerulernermut iluaqutaallutillu inuiaqatigiit peqqinnerulernerannut iluaqutaassapput.

4.1 Inuuneritta pinaveersaartitsinerullu aaqqissuunneqarnera

Inuuneritta tassaavoq Kalaallit Nunaanni pinaveersaartitsinermik suliaqarnermi naalackersuinikkut sinaakkusiussaq Inuiaqatigiillu peqqissuunissaannut pilersaarut siulleg (Namminersornerullutik Oqartussat, 2007). Taanna Namminersorlutik Oqartussat ungasinnerusoq isigalugu inuiaat peqqissuunissaannut pilersaarutigaat. Pilersaarut 2007-imi akuersissutigineqarpoq, 2012-illu tungaanut ingerlassalluni. Inuunerittap makku suliniuteqarfigai:

- Imigassaq hashilu
- Persuttaanerit, pinngitsaaliinerit kinguaassiuutitigullu atornerluinerit
- Imminut toqunneq imminullu toquttarnermik pinaveersaartitsineq
- Nerisat timillu aalatittarnera
- Atoqatigiinneq (atoqatigiinnermi peqqissuuneq)
- Pujortartarneq
- Kigutigissuuneq

Kræftimik pinaveersaartitsinermut periarfissat arlalissuit Inuunerittap sammisaqarfiini sammineqareersut siuliani allassimasuni takuneqarsinnaavoq. Taamaammat taakkununga annertuumik pinaveersaartitsinermik suliniuteqarneq kræftip ineriartorneranut siunissaq ungasinnerusoq isigalugu annertuumik sunniuteqassaaq. Ersiutitut takussutissat arlallit atorlugit Inuunerittap sunniutaasa malinnaaffiginissaat pilersaarutigineqarpoq.

Paarisap kommunillu innuttaasunut sammisumik pinaveersaartitsineq ingerlataaraat. Peqqinnissaqarfiup katsorsarneqartunut sammititamik pinaveersaartitsinera 2010-2011-mit Inuunerissarfimmit ingerlanneqassaaq. Inuunerissarfiup peqqinnerulersitsiniarluni, pinaveersaartitsilluni nappaatinillu katsorsarneqarsinnaanngitsunik peqqinnissaqarfimmi suleriaatsinik ingerlataqarnermini suleriassai pitsaassutsikkut qulakkiigaapput.

Massakkut makku suliarineqarput:

- pujortartarnerup timillu aalatittarnerata peqqinnissaqarfimmi ulluinnarni sulinermi eqqummaariffiqineqarnerulernissaa
- sukkortunut suliniarnerup pitsaasup aallutiinneqarnera
- katsorsartut aammikkut qaffasittoortut ataavartumillu puammikkut nappaatillit ("pujortartartut puaannik nappaatillit") aaqqissuussaasumik paaqqutarineqartarnissaannik iliuitsimik angusaqarnissaaq
- peqqissumik inuuneqarnissamik oqariartuutit inerisarlugillu ingerlanneqartarnissaat

4.2 Pujortartarneq kræfteqarnerlu

Pujortartarneq kræftimut pinaveersaartitsinermi annerpaamik angusaqaataasinnaasutut inissisimavoq. Pujortartarneq annertusimatillugu sivisuumillu pujotartarsimatilluni kræfteqarlersinnaanermut ilimanaat annerpaasarpoq, taamaattorli kræfteqalersimagaluaaraanniluunniit pujortassaarneq imminut akilersinnaavoq. Kalaallit amerlasoorujussuit pujortartarnerat patsisigalugu pinaveersartitsinermi tunngavissat annertupput.

Pujortartarneq anerteriviitsigut qullasinnerusuniittutigut, tassunga ilanngullugit qinngakkut, qanikkut, sorlutsigut, torlukkut puatsigullu kiisalu nerisat aqquataagut, aqajaqqukkut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, tingukkut, tartutigut, quup aqquataatigut, illissakkut aakkullu kræfteqalersitsisinnaavoq. Pujortartarnertaaq inaluarsuakkut itikkullu kræfteqalersarnermut patsisaasutut pasineqarpoq. Puatsigut kræfteqarneq kræfteqaatsini pujortartarnermit pilersunit annertunersaavoq.

Kalaallit Nunaanni pujortartartut amerlasoorujussuupput. Ullumikkut 18-ileereersimasuni arnat 68 %-ii angutillu 64 %-ii pujortartarput . Taamatuttaa q puortaliaarneq pisarpoq. Taamaallilluni 2010-mi aqqanilinnik ukiullit 43 %-ii 16-inillu ukiullit 83 %-ii pujortarlutik misiliisimapput, tamatumalu peqataanik 15-inik ukiullit 52 %-ii ullut tamaasa pujortartarput. Taamatuttaa meeqqat inuusuttullu akornanni nivarsiaqqat pujortartartut nukappiaqqanit pujortartartunit amerlanerupput. .

Taamatuttaa q puortartartut inuuniarnikkut atugaasa nikinganerat annertusiartorpoq, taamaallilluni akissaatikinnerusut akissaatigissaartunut sanilliullutik amerlanerusut pujortartartuullutik. Taamaallilluni ukiuni 2005-2007 akornanni inuit suliffeqanngitsut 80 %-iisa missaat pujortartarput, atorfikkaallu 60 %-ii inorlugit pujortartarlutik .

Pujortartartut amerlasuut pujortassaarnissamik kissaateqarput. Taamaasiornissaminnut ikiorneqartari-aqarput. Inuit tamat akornanni pujortartarnermik pinaveersaartitsinermi iluatsitsineq aallaqqaammut atukkatigut assigiinnginnerulernermik kinguneqaqqaassaaq, inuimmi atugarissaarnerusut taakkuukkajummata kaammattuutunik malinneqqaartartut, taamaallillutillu peqqinnikkut iluaqutunik atugaqaqqaalersartut. Tupat akitsuutaasa qaffanneqarneri ungasinnerusoq isigalugu akissaatigissaartut akissaatikinnerusullu akornanni assigiinngissutsit annikinnerulerannik kinguneqassaaq. Tupat akitsuutaasa assersuutigalugu pujortassaarnissamut iliutsinut immikkoorsinneqarneri akissaatikinnerusunut iluaqusiinertut allatut aaqqiinerusinnaavoq .

Suliniuteqarfiit innuttaasut pujortartarnerisa annikinnerusumillu tupap pujuanik najuussuisarnerisa appartinnissaannut iluaqutaasumik imminnut sakkortusartut pingasuupput :

- 1) pujortartalernaveersaartitsineq
- 2) pujortassaarnissamut ikiuunnissamik neqeroorutit
- 3) tupap pujuanik najuussuinaveersaartitsinermik illersuineq

Suliniutit taakku aningaasartuutikillisaanermut iluaqutaasuupput, taamatuttaa q tupamik nioqqutissiat akiisa qaffanneqarneri, tupamik nioqqutissiat takoqqusaarutigineqartarnerisa inerteqqutaalersinneri aammalu nioqqutissiat tuniniarnerinut iluaqutaasumik periutsit inerteqqutigineri, tupamik nioqqutissiani erseqqissunik sakkortuunillu mianersoqqussuteqarneq, pujortartarnermik inerteqquteqarnermik inatsisiliornerit, paasisitsiniaanerit tamanut sammititat, ilinniartitsinerit kiisalu pujortassaarusuttunut pujortassaarnissamut sungiusaanerit iluaqutaanerit uppersaatissaqartinneqarpoq.

Pujortarfiumngitsunik qulakkeerisussamik sakkortuumik Kalaallit Nunaat 2010-mi pujortartarneq pillugu inatsiseqalerpoq. Taanna sioqqullugu suliffeqarfinni meeqqanik inuusuttunillu sammisaqartuni pujortartarnermut inerteqqummik peqartoqareerpoq.

4.3 Timip aalatinnera kræftilu

Timip aalatinnerunrata kræfteqalersinnaanermut ilimanaat annikillisittarpaa. Timip aalanerulenera inalugarsuakkut kræfteqalersinnaanermik iviangikkullu kræfteqalersinnaanermik immaqalu aamma illissakkut nakatsullu paavatigut kræfteqalersinnaanermik ingalassimatitsisinnaapput. Inalugarsuakkut kræfteqalersut 13-14 %-ii timiminnik aalatitsinngippallaanerannik patsiseqarpoq, utoqqarmullu ikaarsaareernerup kingorna iviangimikkut kræfteqalersut 11 %-ii taamak patsiseqartumik kræfteqalersarlutik. .

Meeqqat inersimasullu ullormut nal.ak. ataatsimi timiminnik aalatitsisassasut nerisat pillugit siunnersuisoqatigiit kaammattuutigaat. 2005-imit 2007-imut innuttaasunik misissuineri inersimasut 78 %-iisa tamatumingna naammassinnillutik oqaatigaat (taanna immikkoortunut arlalinnut agguagaavoq taamaammallu annerpaaffissamiinnissaa ilimanarluni), atuartulli 27 %-ii tamatumingna naammassinnipput .

Nerisat pillugit siunnersuisoqatigiit kaammattuutaasa peqqinnissaq eqqarsaatigalugu tamanit malinneqalernissaat sulissutigineqartariaqarpoq. Meeqqat timigissartarnermik ileqqutik pitsaasut inersimasuunermi attatiinnartarmatigik suliniutit aallartiarneqartariaqarput. Timimik atuinermik periusissat naalakkersuinnikkut eqqarsaatersuutinit piviusumi iliutsinut nuullugit piviusunngortinneqartariaqarput. Ulluuneranili neqeroorutit kiisalu atuarfinni meeqqat ullormut nalunaaquttap akunnerani ataatsimi timiminnik atuilutik aalasarnissamik neqeroorfigineqartarnissaat qulakkeerneqartariaqarput. Allat timiminnik aalatitsinissamik initatigut atugassanik pitsanngorsaaviginerisigut aammalu suliffeqarfiit timimik atuiffiunngitsut timimik atuinerulernermik ileqqoqarnerulersinnerisigut.

4.4 Imigassaq aalakoornartulik kræftilu

Imigassamik aalakoornartumik suugaluartumilluunniit imerneq kræftimik nappaatinut assigiinngitsunut qaninnerulersitsisarpoq paasineqarpoq. Imigassaq aalakoornartulik Danmarkimi kræftimik nappaateqalartarnermut 2%-imik sunniuteqartut nalilerneqarpoq. Kalaallit Nunaanni kisitsisit ilisimaneqanngillat, assinganilli annertussuseqassagunarlutik. Ingammik oqqakkut, toqqusaatigut, aqajaqqukkut-inalussakkut, tingukkut aammalu iviangitigut kræfteqarneq imigassamik aalakoornartulimmik imertarnermut attuumassuteqartarpoq. .

Kræftimik nappaateqalersarnermi atuisarnermik "isumannaatsumik imerneqarsinnaasumik" nassaartoqarsimanngilaq. Taamaammat kræftimik pinaveersaartitsineq kisiat eqqarsaatigalugu imigassamik aalakoornartulimmik imertanngilluinnarnissaq kaammattuutigineqartariaqarpoq. Imigassaq aalakoornartulik aamma allatigut peqqissutsimut akornusiisarpoq, assersuutigalugu tingulluuteqalersitsisararluni. Taamatuttaaq imigassamik aalakoornartulimmik atonerluineq inooqatigiinnikkut akornutinik arlalitsigut kinguneqartarpoq, inuk atonerluisoq nammineq qaangerlugu sunniuteqarlutillu kinguaariinni kingornuttakkatut akuttunngitsumik ingerlasartunik. Taamaalilluni meeqqat arlallit ilaqtariinni imigassamik aalakoornartulimmik atonerluiffiusuni peroriartortarput. Tamatuma saniatigut imigassaq aalakoornartulik angallannermi ajutoornernut patsisaasarpoq. Taamaammat innuttaasut imigassamik aalakoornartulimmik atuinerisa annikinnerulersinnerat allatigut annertuumik iluaquteqarfeqarpoq.

Kalaallit Nunaanni imigassaq aalakoornartulik aalakoorniutigalugu atorneqartarpoq, tassa annertuumik imerluni atorneqartarpoq. 2005-imit 2007-imut innuttaasunik misissuineri angutit 36 %-ii arnallu 25 %-ii imigassamik aalakoornartulimmik navianarsinnaasumik atuisuupput . Imigassamik aalakoornartulimmik atuisarneq ukiukitsunit aallartitarpoq. 2010-mi 15-inik ukiullit 24 %-iisa

pingasoriarlutik amerlanernilluunniit aalakoorsimallutik oqaatigaat . Aalakoornutigalugu imigassamik aalakoornartulimmik annikitsumik atuinermi amerlanernik pitsaanngitsunik kinguneqartarpoq.

Inuusuttut imigassamik aalakoornartulimmik taamak imertigalutillu aallartiaartarnerat inuiaat peqqissuunissaannik isiginneriaaseq tassungalu ilanngullugu kræfteqalersinnaanermik kinguneqartarnera eqqarsaatigalugit naleqquttuunngilaq. Imigassamik aalakoornartulimmik annertuumik atuisut, imigassamik aalakoornartulimmik atuisarnerup aallartittarnerata kingusinnerusukkut pisarnissaanik suliniuteqarnissap aammalu inuusuttut akornanni atuinerup annikillisinnaata sulissutiginnissaat iluaqutitaqartussaavoq. Tamanna akuliunnikkut, paasisitsiniaanikkut, inooriaatsikkut sunniinikkut kiisalu katsorsaaniikkut imigassamillu aalakoornartulimmik atuinikkut ajornartorsiuteqartunut ikorfartuinikkut pisinnaavoq.

Akinik qaffaaneq, akitsuusersuineq, imigassat aalakoornartullit pisiareriannaaneri (assersuutigalugu ukiutigut killiliinermik aalajangersaanikkut, akuersissutit ikililernerisigut) aammalu inuusuttut imigassamik aalakoornartulimmik atuvallaanerannit pinngitsuuisinnaajunnaarluni atuinermut suliniuteqarfiusumik aaqqissuussaasumik ilisimasanik aallaaveqartumik imigassamik aalakoornartulimmik atuinermik katsorsaaneq soorlutaaq ilinniartoqarfiit tamarmik suliffeqarfillu imigassamik aalakoornartulimmik atuinermut politikkeqalernissaat kaammattuutiginersinnaasoq .

4.5 Nerisat kræftilu

Nerisat oqimaappallaarnerlu kræfteqaleriartortarnermut sunniuteqartarput. Naatitanik iffiugassanillu sequnnerluttunik akulinnik nerisaqartarneq oqqakkut, torlukkut, aqajaqqukut, inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalersinnaanermut illersuutaasutut isigineqartarpoq, illuatungaagulli aapasunik nerineq inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalersarnermut annertusaasutut isigineqartarluni .

Nerisat pillugit siunnersuisoqatigit nerisat pillugit siunnersuutaat qulit assigiinngiaartunik nerisaqarlunilu iffiugassat sequnnerluttut atorlugit iffiukkanik aammalu issingigassanik assigisaannillu nerisaqarlunilu ullut tamaasa paarnartornissaq aamma naatitartornissaq aammalu orsumik eqqarsaatigilluarlugu nerisarnissaq kaammattuutigaat. 1993-imit 2005-2007 tungaanut innuttasunik misissuinermi inersimasut amerlanerujartuinnartut paarnanik naatitanillu nerisaqartuusut paasineqarpoq. 2005-ip 2007-illu akornanni 82 %-it paarnanik 87 %-illu naatitanik minnerpaamik sapaatip akunneranut ataasiarlutik nerisarput . 2010-mi atuartut akornanni Nuummi 30%-it illoqarfinnilu allani nunaqarfinnilu 14 %-it ullormut paarnartortarlutik oqaatigaat, Nuummeersut 46 %-iisa, illoqarfinnilu allaneersut 40 %-iisa nunaqarfinnerisullu 27 %-iisa ullormut naatitanik nerisarlutik oqaatigaat .

Oqimaappallaarnerup kinguneranik kræfteqalissutaanerarneqartut tassaapput illissakkut, iviangitigut, mannisaqarfitsigut, nakasukkut, aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut, tingukkut, tartutsigut kiisalu quup aqutaatigut kræfteqalernerit. Oqimaappallaarneq katsorsaanermi angusaasartut iluatsittut annikinnerat pissutigalugu pinaveersaartinneqartariaqarpoq: Oqilinermi ukiut tallimat qaangiunneranni 99 %-it oqimaassusitoqqaminnut tassangaanniilluunniit oqimaannerusumut uteqqissimasarput . 2005-imit 2007-imut angutit akornanni 49 %-it arnallu akornanni 57 %-it oqimaappallaarput . 2004 tikillugu ukiut 30-t ingerlaneranni meeqqat atualersut oqimaappallaartut pingasoriaatinngorsimapput, kiisalu meeqqat amerlasuut oqimaappallaarlutik atualersut aammattaaq atuarunnaanermi oqimaappallaartarput .

Oqimaappallaanermik katsorsaanermi angusat pitsaannginnerat pissutigalugu meeqqat inuusuttullu akornanni nerisat peqqinnartut aalanerulernerimillu ileqqut atorlugit pinaveersaartitsineq annertuumik sunniuteqassaaq. Suliniutini nerisanut aalanerunermullu pitsaasunik sinaakkuteqarnissamut

ileqqoqarnissamullu siunertaqarneq aallaaviusariaqarpoq, kiisalu neqeroorutit peqqinnartut tigussaa-nerulernissaat qulakkeerneqartariaqarpoq .

4.6 Qinngornerit kræftilu

Radonimit qinngornerit seqinermillu qinngornerit ultravioletiusut qinngornerni kræfteqalissutaasartuni annertunerpaamik patsisaasarput pinaveersaartinneqarsinnaasut. Seqernup qinngorneri qulliillu palersaatit milatsigut kræfteqalernissamut ilimanaammik annertusisitsisarput, taamatuttaaq ammikkut kræfteqalersarnermut patsisaanerpaasutut ilimagineqarlutik. Kalaallit Nunaanni silaannaap kissassusaa pissutigalugu seqinertittarneq ataatsimut isigalugu annikinneruvoq, taamaalillunilu aamma ammikkut kræfteqalersinnaanermut aarlerinaat minnerulluni.

Radon tassaavoq gassi radiop qinngornerinik akulik nunami nassaassaasoq, ingammillu piffinni uranitalinni annertunerusarluni. Radon nunap iluanit illut iluinut aniasarpoq. Illuni radoneqartuni puatsigut kræfteqaleriartornermut patsisaaqataasarpoq. Radoneqarnerata saniatigut aarlerinaat pujortartarnikkut annertuumik qaffattarpoq.

Kalaallit Nunaanni piffinni assigiinngitsuni illuni radon assigiinngitsunik qaffasissusilik naammattuugas- saavoq, kujataanili naammattuukkat qaffasinnerupput. Avannaani kangianilu misissuisoqarsimangilaq .

WHO nunanilu avannarlerni oqartussaasut qinngornernik suliaqartut september 2009-mi illut iluini annerpaamik 100 Bq/m³ (becquerel kubikmeterimut) ataallugu radoneqartarnissaanik nutaamik kaammattuuteqarput, tamanna sioqqullugu kaammattuut 200 Bq/m³ tikillugu qaffasissuseqarpoq. Kaammattuutit nutaat tunuliaqutaralugit Ineqarnermut Attaveqarnermut Angallannermullu Naalakkersuisoqarfik illut pillugit maleruagassani aalajangersakkanik sukaterilersaarpoq, taamaalilluni WHOp nunanilu avannarlerni oqartussat qinngornernik suliaqartut kaammattuutaat malinneqalersinnaaqullugit. Taamaalilluni illut pillugit maleruagassat pilersaarutaareersumik nutarterneranni illup iluani silaannaap radonimik akua (maannakkut 200 Bq/m³-imit) 100 Bq/m³-imit qaffasinnerutillugu illumik pitsanngorsaanerit aallartinneqartassasut kaammattuutigineqartalissaaq. Tamatuma peqatigisaanik nunap immikkoortuani sumi illup iluani silaannaap radonimik akoqarsinnaaneranik, qanoq iliorluni illup misissortissinnaaneranik aammalu illup iluata silaannaata radonimik akoqannginnissaa qulakkeerneqarsinnaanersoq pillugu siunnersorneqarsinnaanermik paasititsiniaanermik aallartitsinissamik Ineqarnermut Attaveqarnermut Angallannermullu Naalakkersuisoqarfik pilersaaruteqarpoq.

Peqqinnissaq eqqarsaatigalugu illut, suliffeqarfiit atuarfiillu iluini silaannaq sapinngisamik annikinnerpaamik radonimik akoqartariaqarpoq. Radon uuttoraanni tassunga ilanngullugu qanoq ililluni radonimik ajornartorsiut annikillisinniarlugu silaannarissaatit pitsanngortinneqarsinnaanersut uuttortarneqartariaqarput.

4.7 Aseruuttoornikkut navianaatit kræftilu

Aseruuttoornikkut navianaatit arlallit kræfteqaleriartornermut ataqatigiissuteqarput. Kalaallit Nunaanni Humant Papilloma Virus (HPV) (kinguaassiutitigut aseruuttoorneq), aqajaqqup bakteriaa Helicobacter Pylori kiisalu Epstein Barr virus aammalu tingulluut Hepatitis B virus atugaanersaapput.

Humant Papilloma Virus (HPV)

Humant Papilloma Virus (HPV)-mik aseruuttoorneq takussaavoq illissallu paavatigut kiisalu utsutsigut, usukkut itikkullu kræfteqaleriartornermut patsisaatinnegartarluni. HPV-mik tunillatsinnermit ukiut 10-

15 qaangiunneranni kræfteqaleriartorneq ingarlasarunarpog. Kapitinnikkut tunillatsinnissaq pinaveersaartinneqarsinaavoq.

HPV virusimut kapitittarneq Kalaallit Nunaanni 2009-mi aallartinneqarpoq. Kapitittarneq sapinngisamik atoqateqartalinnginnermi pisassaaq, ullumikkullu niviarsiaqqanut aqqaneq marlunnik ukiulinnut neqeroorutigineqartarpoq. Nunat arlaannaanniluunniit nukappiaqqat kapitittarnissaat neqeroorutaanngilaq, ilaatigulli Danmarkimi taamaasiortarsinnaaneq oqaatigineqartalerpoq. Niviarsiaqqalli kapineqartarnerisigut angusassaq annertuneruvoq, tassami illissap paavatigut kræfteqalersarnerit 70 %-ii tikillugit HPV-mut illersuummik kapisisarnikkut pinaveersaartinneqarsinnaammata.

Helicobacter pylori

Aqajaqqukkut helicobacter pylorimik bakteriaqarnermi aqajaqqukkut kræfteqalersinnaanermut aarlerinaat annerulersittarpaa. Aseruuttoorneq Kalaallit Nunaanni takussaasorujussuuvog katsorsaruminaatsuullunilu. Manna tikillugu suli katsorsaarnermik kræfteqalersinnaanermut aarlerinaammut minnerulersitsisumik uppernarsillugu naammattuuisoqanngilaq. Aqajaqqumik misissuinermit atatillugu imaluunniit aqajaqqukkut putusoornermik pasitsaassaqarnermik misissuinermit atatillugu bakteria naammattoorneqaraangat penicillinat atorlugit bakteria nunguteriarneqartarpoq.

Hepatitis B

Hepatitis B-mik aseruuttooruteqarnikkut ingammik tinguklut kræfteqariartuaalernissamut aarlerinaat annertusisarpoq, ingammillu naalungiarsuulluni meeraanerulluunniit nalaani aseruuttoorneq pisimatillugu aarlerinaat annertunerusarluni. Kalaallit Nunaanni innuttat 8 %-iisa missaat Hepatitis B virusimik peqartut ilimagineqarpoq. Kisitsit annertuvoq. 2010-p aallartinnerani meeqqanik kapuisarnermi Hepatitis B-mut kapisisarneq aallartinneqarpoq. Kapuineq meeqqat inoorlaaniit aqqaneq marlunnik ukiullit tikillugit ingerlanneqartarpoq, taamaattumillu ukiut aqqaneq marluk qaangiuppata 25-it inorlugit ukiullit amerlanerit Hepatitis B-mut kapitissimassapput.

Epstein-Barr virus

Epstein-Barr virusimik aseruuttoorneq innuttat akornanni akulikitsumik pisarpoq, siusinnerusukkullu amerlasuut meeraanermilli nalaani tunillatsittartut paasineqarpoq. Epstein-Barr virus sorlukkut (rhinopharynx) kræfteqaleriartornermit ataqatigiiffeqarpoq. Assersuutigalugu ulluunerani paaqqinniffinni ipeersaarnerunikkut ukiukilluni aseruuttoortarneq pinngitsoortinneqarsinnaavoq, tamatumali saniatigut pinaveersaartitsinissamut periarfissat annikipput.

4.8 Sullivimmi avatangiisit kræftimillu pinaveersaartitsineq

Danmarkimi kræfteqalersartut tamarmiusut akornanni 4-5 %-it napparsimalernerat sullivinni avatangiisinit aallaaveqartinneqartarpoq. Tamatumani ingammik suliffeqarfinni tunisassiortuni akuutissanik kræfteqalersitsisinnaasunik sunnerneqarnikkut. Tamatuma saniatigut sulinermit atatillugu aarlerinaatit, soorlu unnuarsiortarneq, qinngornerit ulorianartut, uninngaannarluni sulineq kræftimik nappaatip pileriartortarneranut aarlerinaammut annertusisitsisartut paasineqarput .

Kalaallit Nunaanni misissuisimannginneq pissutigalugu kræfteqaleriartornermi sullivimmi avatangiisit sunniutaat ilisimaneqanngillat. Suliffissuarnillu tunisassiortunik killilinnik peqarnerput pissutigalugu sunniut annikinnerussanganinneqarpoq. Qinngakkut, sorlukkut, puatsigut, puat ameraasaatigut, quup aqqutaatigut aammalu tinguklut, aakkut qinarseqarfitsigullu kræfteqartarnerit kræfteqariaatsini suliffimmuut attuumanersaapput. Pissutsit kræfteqalersitsisinnaasut imaluunniit sullivinni avatangiisini akuutissat kræfteqalissutaasinnaasut qanoq nalaanneqartigisarneri pillugit kisitsisigut

paasissutissanik pigisaqannginneq pissutigalugu nunatsinni taakkuninnga sunnerneqarnikkut kræfteqalersinnaanermut pinaveersaartitsisinnaaneq pillugu oqaatiginninnissaq ajornakusoorpoq.

4.9 Aarlerinaatit allat illersuutaasinnaasullu

Ilaatigut inuup sananeqaataatigut aarlerinaatit, inunnik attaveqarnek, ilinniakkat, anersaakkut inuuneq, uivertarnek allallu inuuniarnermi tarnikkut sunniisinnaasut kræfteqaleriartortarnermut sunniutaat misissorneqarsimaput, tamakkulu pinaveersaartitsinermut suliniutaasinnaasunik kaammattuutitik malitseqartinnissaannut uppersaatsat suli naammattut pigineqanngillat .

Punnerit makkariinat siatsissutit nerisassanilu usserutit akuutit kræfteqalernissamut patsisaasinnaasut pinaveersaartinneqarsinaasunut ilaapput. Akuutissat arlallit kræfteqalissutaasinnaasut, taakkununga ilanngullugit akuutissat hormoninut akornusersuisinnaasut, tunisassiani kiisalu silaannarmi, imermi nunamilu mingutsitsinermi siumugassaapput, taakkunanngali qanoq amerlatigisut aarlerinaataanersut qanorlu pinaveersaartinneqarsinnaanersut ilisimaneqanngilaq . Kalaallit Nunaanni innuttat akuutissanik avatangiisinit pisunik annertuumik timimikkut akoqarput, taakkulu ingammik imaani uumasunit miluumasunit nannunillu pineqartarput. Akuutissat taakku avatangiisinit pineqartut ilaat hormoninut akornusiisartuupput. Kalaallit Nunaannili akuutissat avatangiisinit pissarsiarineqartartut kræfteqaleriartortarnermut sunniutaat pillugit ataatsimut naliliinernik pigisaqartoqanngilaq.

Aarlerinaatit kræfteqaleriartornerillu ataqatigiiffii amerlasuutigut nassuiarluarneqareerput, taamaattorli pinaveersaartitsilluni iliuutsit iluaqutaalluurtut uppersarneqartut annikitsuaraallutik. Tamanna ingammik Kalaallit Nunaannut tunngatillugu oqaatigineqarsinnaavoq, maaniami pinaveersaartitsilluni iliuutsit qaqutiguinnaq nalilersorneqartarput. Ilisimasaqarnerunerulli qulakkeenera, eqqummaarinnerneq ajornanngippallu aamma aarlerinaatit killilerneqarnissaat pingaarnersaaput. Ilisimasat suliniutillu kinguneqaataat ilisimatusartunit isumagineqarpoq. Oqariartortut tassaapput assersutigalugu Paarisa, kommunini pinaveersaartitsisut, ilinniagallit - soorlu nakorsat ilinniartitsisullu, aarlerinaatinillu killilersuineq pinaveersaartitsinermillu suliniutit annertussusilerneru naalakkersuinikkut suliaqartut akisussaaffigaat. Ataatsimulli isigalugu pinaveersaartitsinerit assigiinngitsut akuleriissinneqarneru annertunerpaamik sunniuteqartarput .

5 Tullertut pinaveersaartitsineq screenerinerlu

Tullertut pinaveersaartitsinermi nappaatip siusissukkut nassaarinissaa imaluunniit inuit napparsimaler-sinnaanermikkut immikkut aarlerinaateqartut nassaaralugillu paasiniaavigineqarnerat pineqarpoq. Taamaamatullu tullertut pinaveersaartitsineq screenerinermut ataqatigiiffeqarpoq. Screening innuttat ilaasa killeqartut nappaatinik nappaatilluunniit aallaqqaataasa ersiutaannik misissorneqarnissaannik neqerooruteqarfiginerattut paasineqassaaq. Kræftimut screenerinermi inuit imminnut peqqissutut isigisut nappaatillu ersiutaanik suli malussarsimangitsut aggersarlugit kræfteqarnerannik kræftimulluunniit nappaatip pinngoriartorneranut ersiutinik peqarnersut misissorneqassapput.

Kræftimik nappaateqarnermut screenerinissamik pilersaarummik atulersitsiniarneq sivirusmik suliassaavoq, matumani ilisimatuussutsikkut iluaqutaanerannik uppersaatitalinnik nakorsat kaammattuutaat, piffinni periarfissat, naalakkarsuinikkut kissaatit aammalu ileqqorissaanermut tunngasunik eqqarsaatersuutit ilanngullugit eqqarsaatigisassaallutik. Naapertuuttumik katsorsaanikkut neqerooruteqarsinnaaneq screenerinissamik aallartitsinermi ileqqorissaarneq aallaavigalugu tunngaveqassaaq. Aningaasartuutit screenerinerullu iluaqutaassusaa aningaasartuutitut pinaveersaartitsinerullu patajaallisarlugu suliniutigineqarnerata iluaqutaassusaanut oqimaaqatigiissillugu nalilersorneqartariaqassaaq.

Screenerilluni suliaqarnermi inuit peqqissuinnangajaat misissorneqartarput, nappaateqarsimanerlu paasineqanngippat peqataasunut ataasiakkaanut screenerineq annertunerusumik iluaqutaassanngilaq. Inuit annertunerusumik misissorneqarnermikkut kræfteqannginnerannik paasisaqarfigineqarumaartut nalaannissaat pinngitsoorneqarsinnaanaviannngimmat, screenerineq peqataasunut ataasiakkaanut pisariaqanngitsumik aarlerinermik nassataqassaaq. Taamatuttaaq kræfteqalissutaasinnaasunik immaqa qaquguluunniit kræftinnguunnavianngitsunik screenerinermi nassaarnikkut aarlerinermik nukissanillu atuivallaarnermik nassataqarsinnaavoq.

1968-imili WHO-p screenerinermik suliniarneq neqeroorutigineqartinnagu tungavissat suut naammassineqareersimanissaat allaaseraa :

- nappaat peqqissutsikkut pingaarutilimmik ajornartorsiutaassaaq, akuttunngitsumillu naammattuugassaassalluni
- katsorsarneqarnani qanoq ineriartortarnera ilisimaneqassaaq
- napparsimasut akuersaarsinnaasaannik katsorsaanermik neqeroorutissaqartoqassaaq
- katsorsarneqarnerup ingerlanerani erseqqissumik takussutissiisoqarsinnaassaaq
- nappaammut suussusersinissamut katsorsaanissamullu atugassanik peqartoqassaaq
- misissuummik naleqquttumik innuttaasunit akuerineqarsinnaasumik peqartoqassaaq
- aningaasartuutit peqqissaanermut tamarmiusumut aningaasartuutitut sanilliullugit naammagi-nartumik annertussuseqassapput

Nuna tamakkerlugu screenerinermik suliniutinik naammaginartumik iluaqutaassusaannik uppersarneqarsimasunik kaammattuutigineqartunillu screeneriaatsinik pingasunik ullumikkut peqarpoq. Tassaapput 1) Illissap paavatigut sananeqaatit allannguutaannik misissuinikkut kræfteqarsinnaanermik screenerineq, 2) Iviangikkut kræfteqarsinnaanermik mammografi (tarrarsuineq) atorlugu arnat misissuiffigineri aammalu 3) Inalugarsuakkut kræfteqarsinnaanermik arnat angutillu anaasa aattaqarsinnaanerannik misissuineq . Iviangikkut kræfteqarsinnaanermik misissuisarnerup iluaqutaassusaa pillugu ilisimatusartut ataasiakkaat suli allatut isumaqarput.

Kalaallit Nunaanni innuttaasut illissap paavatigut screenerneqarnissamik neqeroorfigineqartarput. Taamatut aalaakkaasumik neqerooruteqarnerup saniatigut arnat kingornuttagaralugu iviangimmikkut

mannisaqarfimmikkulluunniit kræfteqartartut kiisalu ilaqutariaat inalugarsuakkut kræfteqartarnermik nappateqartartutut ilisimaneqartut misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartarput.

5.1 Illissap paavanik screenerineq (kiliortuilluni misissugassamik tigusineq)

Illissap paavatigut kræfteqalersarnerit amerlassusaat appartinneqassappat inuit amerlanersaasa HPV-mut akiuussutissamik kapineqartarnissaat, misissugassamik kiliortuilluni tiguisarnermik pitsaasumik pilersaaruteqarneq, katsorsaanerup aaqqissuulluarneqarnera aammalu katsorsarneqareersut nappaammik utertooqqinnginnissaat anguniarlugu aaqqissuulluakkamik malitseqartitsiviginissaat pisariaqarpoq.

Kalaallit Nunaanni illissap paavatigut screenerisarneq aaqqissuussamik neqeroorutigalugu ingerlanneqarpoq. Illissap paavatigut kiliortuilluni sananeqaatitigut misissugassamik tiguisilluni kræftinnguukkiartornernik illissakkullu kræftip pinngoqqaaffiik misissuilluni screenerineq ingerlanneqartarpoq. Kiliortuilluni misissugassamik tiguisilluni screenerisarneq illissap paavatigut kræftinnguussinnaasunik angusaqarfiulluartartumik misissueriaasiuvoq.

70-ikkut aallartinneranni kiliortuilluni misissugassamik tiguisarneq Kalaallit Nunaanni aallartinneqarpoq. 90-ikkut aallartinneranni aaqqissuussamik screenerinermik ingerlatsinikkut kiliortuilluni misissugassamik aalajangersimasunik amerlassusilinnik tiguisinikkut misissugassani tamani misissuiffiginiakkat naammattumik pissarsiffigineqarsinaasut paasineqarpoq. Arnait tamarmiusunit 35-40 %-iinnaat misissorneqarmata, tamatuma arnat amerlasuut angusaqaataanngitsumik kiliortuilluni misissugassamik tiguisiffigineqartarnerat kinguneraa.

Screenerinissamik pilersaarummik sanasoqarpoq ullorlu 1/1 1998 aallarnerfigalugu arnat 20-niit 70-inut ukiullit tamarmik misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartalerput. Ullumikkut arnat tamarmik 20-t 65-illu akornanni ukiullit ukiut pingasukkaarlugit (ukiut marluk affakkaartumit ukiut pingasut affakkaartumilluunniit) illissamik paavatigut kræfteqarsinnaanermut screenertinnissamik neqeroorfigineqartarput. Ullumikkut ukiunut qummut killiliussap 65-inut inissinneranut tamatuma illissap paavatigut kræfteqalersarnerup ineriartortarneranut killitit naammannera patsisaavoq. Kiliortuilluni misissugassamik tiguisarneq piffinni ataasiakkaani aaqqissuunneqartarpoq. Qitiusumit marloriarluni allagaqarneq pisarpoq.

Kiliortukkat Danmarkimut misissorneqartussanngorlugit nassiunneqartarput. Misissueqqissaarnerni periutsit ingerlaavartumik pitsanngorsarneqartuarput. 2008-miilli misissugassaq imigassamut poorlugu nammineerluni misissuisartumut misissorneqartussanngorlugu nassiunneqartarpoq. Tamatuma misissueriaaseq annertuumik pitsanngortippaa, sananeqaatillu aallaavigalugit misissugassat 1-2 %-iinnarmik annertussuseqartariaqalernerat pisinnaanngortillugu.

Screenerisarnerup ukiuni kingullerni 20-ni Danmarkimi nunanilu allani illissap paavatigut kræfteqalersartut ikilisissimavai. Assersuutigalugu Danmarkimi Region Syd-imi – siusinnerusukkut Fynip Amtiani, illissap paavatigut kræfteqartartut 50 % sinnerlugu ikileriarsimapput. Kalaallit Nunaannissaq kisitsisit ikileriarsimanissaat ilimagineqarpoq. Ukiumut illissap paavatigut kræfteqalersartut killeqarput kisitsisillu pissusissamisoortumik annertuumik nikerartarlutik. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Arnat Nappaataannut Immikkoortortami qanittumi naatsorsuinikkut ukiuni kingullerni qulikkaani ikileriaateqarsimaneq takutippaat, matumanilu kisitsisit pitsaassusaasa inaarutaasumik misissoqqinnginnissaat mianersuutigineqassaaq.

Illissap paavatigut kræfteqalersarneq amerlanertigut HPV-mik (Humant Papilloma Virus) aseruuttoornermik patsiseqartarpoq (kapitali 4 takuuk). HPV assigiinngitsorpassuarnut

agguarsimavoq. Ilai – ingammik type 16 aamma 18 – sananeqaatinik kræftinguussinnaasunik allannguisinnaapput. Taakku ilarpassui katsorsarneqaratik isummaminnik tammaqqittarput, ilaalli amerlasuut kræftinguussinnaasarput. Aaseruuttoornermit kræfteqaleriartortarnermut piffissap ingerlanera sivisukkajuppoq: ukiunit marlunniit qulinut, piffissarlu aamma taamak sivisutigisoq kræfteqaleriartornerup aallartinneraniit kræftinguunnermut ingerlasarpoq. Kræfteqaleriartussutaasinnaasut siusissukkut nassaarineqartillugit katsorsaaneq ajornannginnermik ingerlanneqartarpoq. Kræfteqaleriartussutaasinnaasut alapernaanneqarlutilluunniit qeritinneqartarput – ajornarnerillu pilaanikkut ingerlanneqartarput. Kræfteqarnerit tamarmik pilaanermik kinguneqartarput.

Misissugassamik kiliortuilluni tiguisarneq atorlugu misissuisarnerni aggersarneqartunit ikinnerit aggetarnerat ajornartorsiutaavoq. 1998-imiit 1999-mut 70 %-it takkupput. Kingusinnerusukkut takkuttartut ikinneruleriartorput, 2007-imi 40 %-it inorlugit amerlassusillit takkuttarput. 2010-mi nukingisaarilluni siullermeerluni allagaqarnerup kingorna 51 %-it missaat takkupput. Kisitsisit taakku amerlissinneqanngippata illissap paavatigut kræfteqalersinnaasut pinngitsoortinneqarsinnaagaluartut appartinneqarsinnaanerugalui tamakkiisumik anguneqarsinnaajunnanngillat. Tamanna inuttut akisoorujussuusussaavoq aammalu peqqinnissaqarfiup marloqiusamik – tassa screenerinermut katsorsaaneremullu – aningaasartuuteqarneranik nassataqartussaalluni.

2004-miit aggersaasarnermut tunngasut ajornartorsiutaaleraluttuinnarput. Tamannalu 2008-mi akuersarneqarsinnaanngilluinnartumut killilluni, taamanikkut meeqqat inuillu kiliortortillutik misissugassamik ilanngaavigineqartussaannngikkaluartut ilanngullutik aggersarneqarmata. 2010-mi tamanna aappassaaneerluni nukingisaarisalernikkut ilanngullugu aaqqinneqarpoq. Tamatuma peqataasartut %-inngorlutik amerlassussaasa qaffannissaa ilimanarsisippaa.

Malitseqartitsinissamat ikiortissaallunilu screenerinermut inernernut qarasaasiakkut programmi atorneqartussa 1997-imi ineriartortinneqarpoq. Taanna naammassineqarnikuunngisaannarpoq. Tamatuma kinguneranik inernernut uppersaavittut takussutissiivinnik sananissaq imaluunniit naatsorsueqqissaarnernik sananissaq ajornartarpoq, tamatumalu kinguneranik screenerilluni ingerlatsinerit malitseqartinneri oqimaatsorujussuunngortarlutik.

5.2 Arnat iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu ilaqutariit iluanni kingornuttagaasumik kræfteqalersartut misissorneqartarnerat

Kalaallit Nunaani innuttaasut iviangikkut kræfteqalersinnaanermik screeneriffiginissaannut neqeroorfigineqarneq ajorput, inuilli iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu ilaqutariit iluanni kingornuttagaasumik kræfteqalersinnaanermik aarlerinaatillit ingerlaavartumik misissuiffiginissaannik neqeroorfigineqartarput.

Kalaallit Nunaanni inuit iviangimmikkut mannessaqarfimmikkulluunniit kræfteqartut sananeqaatit atorlugit misissuiffigineqarnerannut atatillugu gen-ip sananeqaatip (BRCA1 gen-ip) napparsimalersitsisumik allannguutaa siornatigut ilisimaneqarsimanngitsoq nassaarineqarpoq. Gen-imik taassuminnga pigisaqartut inuunermik ilaani iviangimmikkut mannessaqarfimmikkullu kræfteqalersinnaanerat annertuumik ilimanaateqarpoq. 2009-p kingorna arnat tamarmik gen-imik taassuminnga peqarsinnaanermik misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqarput. Taakku makuupput:

- Iviangimmikkut kræfteqarnermik katsorsarneqartut
- Mannessaqarfimmikkut kræfteqarnermik katsorsarneqartut
- Sananeqaammik gen-imik pigisaqartut ilaqutaat misissorneqartariallit
- Kikkulluunniit namminneerlutik kissaatiginnittut

Sananeqaatip gen-ip allanngorneranik nassaarnikkut ilaqtariini arnartaasut tamarmik gen-imik kingornussisimasinnaasut paasiniaaffiginissaat siunertaralugu misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartarput. Arnat sananeqaammik gen-imik pigisaqartut pinaveersaartitsineq siunertaralugu misissuiffigineqarnissamik neqeroorfigineqartarput, taamaalilluni iviangikkut mannissaqarfikkulluunniit kræftimik ineriartortoorut sapinggisamik pilertortumik nassaarinqarsinnaaqullugu. Pivareersaartitsilluni misissuinerit ukioq allortarlugu mammografi (tarrarsuineq) atorlugu aammalu arnat nappaataannik ilisimasalimmit ukiut tamaasa misissorneqartarnissamik kiisalu 40-nik ukioqalereernermi nappaateqarnermik aallaaveqanngikkaluartumik mannissaqarfiit pilaanikkut peerneqarnissaannik (tamatuma aammattaaq iviangikkut kræfteqalersinnaanermut ilimanaat annikillisittarpa) neqeroorummik imaqarput. Kalaallit Nunaanni mammografimik misissuinerit ingerlanneqarsinnaannginnerat patsisigalugu taamatut misissuineq Rigshospitalimi ingerlanneqartarpoq.

Innuttaasut sananeqaammik gen-imik screeneriffigalugit misissuiffigineqartarnerisa pitsaaqutaat pitsaanngequtaallu immikkut ilisimasallit akornanni oqallisigineqartarput. Innuttaasut 18-it sinnerlugit ukioqalereersut tamarmik misissorneqartarnissaat angusanut sanilliullugu screenerinikkut nukinnik atuinermut sanilliullugu angusatigut naapertuuttutut isigineqanngimmat taanna atorneqanngilaq. Sananeqaatitigut paasiniaasarnermut manna tikillugu anguniakkat ingerlatiinnarnissaat naggataagut kaammattuutigineqarpoq, taamaattorli nutaamik ilisimasaqalernikkut tassanga malitaqalersinnaalerluni kaammattuutit allanngortinneqarsinnaapput.

Kalaallit Nunaanni neqeroorut danskit ilaqtariit akornanni kingornuttaallugu iviangikkut kræfteqalersartunut neqeroorutaannit allaaneruvoq, taakkumi ukiut tamaasa mammografi atorlugu misissuinissamik neqerooruteqartarmata.

5.3 Inalugarsuakkut kræfteqartarneq

Inalugarsuakkut kræfteqalersarnerit tamarmik naviananngitsumik tinusumik peqalerneramik aallartittarput. Tinusumit naviananngitsumit kræfteqaataasumik tinusoorinnguunnissap tungaanut ukiut arlaqartarput. Inuit inalugarsuarmikkut tinusoornermik pigisaqarsimasut tinusoornermik peqaqqilernissamat annertuumik ilimanaateqartarput ilisimaneqarpoq. Aalaakkaasumik inalugarsuakkut qinnguartaartinnerit tinusunillu aaqquissuussaasumik piiasaarneq inalugarsuakkut kræfteqalersinnaanermut pinngitsoortitsisinnaapput.

Kalaallit Nunaanni innuttat inalugarsuakkut itikkullu kræfteqarsinnaaneranik screenerneqarneq ajorput, inuillit taakkuninnga kræfteqalersinnaanermut immikkut aarlerinaateqartut akuttunngitsumik misissorneqartarnissaannik neqeroorfigineqartarput.

Taamatuttaaq kingornuttaattakkamik inalugarsuakkut itikkullu kræfteqarpoq, taamaalilluni kræfteqarsinnaanermut aarlerinaat kingornunneqartarpoq, mannali tikillugu Kalaallit Nunaanni ilaqtariinnik sananeqaatinik gen-inik inalugarsuakkut kræfteqalersitsisinnaasunik pigisaqartunik nassaartoqarsimanngilaq. Taamatuttaaq ilaqtariinnik kingornuttaattakkamik inalugarsuakkut kræfteqalernissamat ilisarnaatinik pigisaqartunik nassaartoqarsimanngilaq. Naak ilaqtariinnik inalugarsuakkut kræfteqarnermik kingornuttaattunik nassaartoqarsimanngikkaluartoq ilaqtareeqarpoq ilaqtataasut arlallit inalugarsuakkut kræftimik nappaammik nassaarfigineqarsimasunik.

Inuit inalugarsuarmikkut qinnguartaartikkiartortut, inalugarsuarmikkulluunniit kræfteqarnermik pilatsittussat ilaqtumik akornanni inalugarsuakkut kræftertoqarsimaneranik apersorneqartarput. Taamaattoqaraangat ilaqtariit nalunaarsorneqartarput. Taannalu aallaavigalugu inalugarsuakkut akuttunngitsumik qinnguartaanermik misissuinissamik neqeroorutip kaammattuutigineqarsinnaanera

aalajangerneqartarpoq. Kingornuttagaasumik inalugarsuakkut kræfteqarnermik pasitsaassisoqartillugu ilaqutariit paasinaaaffigineqartarput immaqalu gen-it sananeqaataat screenerneqartarlutik. Ilaqutariinni arlalinnik inalugarsuakkut kræfteqartoqarsimatillugu pinaveersaartitsineramik aallaaveqartumik inunnut napparsimalersinnaanermut aarlerinaatilinnut ukioq allortarlugu qinnguartaanikkut inalugarsuarmik misissuineq neqeroortigineqartarpoq.

Tinusoornerit navianaateqanngitsut qaqutiguinnaq nappaatip ersiutaanik ersertitsisarput, taamaattorli inalugarsuakkut aanaarnernik nassataqarsinnaallutik. Amerlanertigut tinusoornerit allanik patsiseqarluni, soorlu pissusissamisuunngitsumik anartarnermik imaluunniit aakilliornikkut aamma inalugarsuakkut kræfteqarnermik ersiutaasinnaasartumik, qinnguartaalluni misissuinerimi nalaatsornikkut paasineqartarput. Tinusoornerit sananeqaataannik misissuinerit kræftinnguussinnaasut takutippatigit peerneqartarput, inuttaalu ukiut tallimakkaarlugit qinnguartaanermik misissorneqartartunut ilanngutitinneqarluni.

Inuit inalugarsuamikkut itimikkulluunnit kræfteqalersinnaanermik annertusisamik aarlerinaateqartut pilattaanermik immikkoortortaqaqarfiup ulluinnarni sulineranut sinerissamiluunniit angalallutik sulinerannut ilaapput. Misissuinerit taakku ilaannakortumik immikkut naatsorsoqqissaakkanik kisitsisiliuunneqartarput amerlassutsillu ilisimaneqanngillat, taamaattorli inalugarsuarmik qinnguartaalluni misissuinerit tamarmiusut ilaminiinnannguaarat.

Kalaallit Nunaanni ilaqutariinnut inalugarsuakkut kræfteqarnermik nalaanneqartartunut neqeroorutaasartoq Europami nunani kaammattuutigineqartartunut assinguvoq.

5.4 Danmarkimi kræftimut screenerisarneq

Danmarkimi illissap paavatigut kræfteqarsinnaanermut screenerisarneq aammalu arnanut 50-iniit 69-inut ukiulinnut ukioq allortarlugu mammografi (tarrarsuineq) atorlugu screenerinissaq neqeroortigineqartarpoq. 2010-mi kræftplan III-mut atatillugu angutunut arnanullu 50-it 74-illu akornanni ukiulinnut inalugarsuakkut kræfteqarsinnaanermut screenerisarneq neqeroortigineqartalerpoq .

6 Kræftimik nappaatinik nalinginnaanerpaanik paasiniaaneq katsorsaanerlu

Soorlu siusinnerusukkut nassuiaatigineqareersoq kræfti nappaataanngilaq ataaseq kisiannili nappaaterpassuit assigiinngitsut ataatsimik ilisarnaateqartut – tassa unitsinneqarsinnaanngitsumik alliarlorlutillu timimut tamarmut siaruaattartut. Kræftimut katsorsaariaatsit assigiinngitsut takutinniarlugit kapitalimi uani Kalaallit Nunaanni kræftit atugaanerpaat pillugit takussutissiaq, taakku suussusersineqarnerat katsorsarnerilu nassuiarneqarput.

6.1 Puatsigut kræfteqarneq

Puatsigut kræfteqarnerup suussusaa immikkoortunut pingaarnernut assigiinngitsunut agguarneqartarpoq. Nappaatip suussusaata immikkoortumi sumiinnera katsorsaaneranut nappaatillu ingerlaneranut pingaaruteqarpoq. Piffissami september 2004-mit maj 2010-mut katillugit puammikkut kræfteqartut 144-t nappaataat suussusersillugit paasineqarput. Taamaalilluni Kalaallit Nunaanni ukiumut nutaamik kræfteqalersut piffissami tassani inunnit 100.000-nit 47-upput. Nunarsuup sinnerani inuit nutaamik kræfteqalersut 100.000-nit 52-iusarput. Danmarkimi 2003-mi puammikkut nutaamik kræfteqalersut ukiumut inunnit 100.000-nit 45-upput. Taamaalilluni ullumikkut Kalaallit Nunaanni nalaattakkat nunarsuarmioqatigiinni nunanilu avannarlerni nalaattakkanut assingupput. Kalaallit Nunaanni napparsimalersut ukiuisa suaassusaasalu agguarsimanerat nunarsuup sinneranut assinguvoq.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Puammikkut kræfteqalersunit tamanit 90 %-ii pujortartarnermit patsiseqartarput, aammalu pujortassaarsimagaluaaraanniluunniit kræfteqalersinnaanermik aarlerinaat suli annertunerusarpoq (kapitali 4 takuuk). Inersimasuni amerlanerussuteqartut suli pujortartarmata aammalu amerlasuut inuusullutik pujortalersarmata puatsigut kræfteqalersartut amerlassusaasa piffissami aggersumi suli amerliartornissaat ilimagineqarsinnaavoq. Soorlu titartagaq 2.3-mi 2.4-milu takuneqarsinnaasoq, ullumikkut angutit amerlanerit puammikkut kræfteqalernerimik nalaassisarput. Arnat nivarsiaqqallu pujortartartut ullumikkut angutinit nukappiaqqanillu pujortartartunit amerlanerummata qaffariaat arnat akornanni annertunerussasoq ilimagineqarpoq.

Paasiniaaneq katsorsaanerlu

Puatsigut kræfteqarnermik pasitsaassinermi piffimmi paasiniaaneq puat tarrarsorneqarnerannik aallartikkajuttarpoq. Tarrarsuinerup misissuinerilluunniit allat pasitsaassineq uppersarsippassuk Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsaatinut immikkoortortamut innersuussisoqartarpoq. Nakorsaatinut immikkoortumi soorlu CT scanning aammalu pasitsaassakkut ilanngarsilluni peersereernerup kingorna misissueqqereernerimi nappaat suussusersineqakkajuppoq. Ilanngarsilluni peersineq anerteriviit qinnguarterlugit (bronkoskopi atorlugu) misissorneqarnerannut atatillugu peerneqakkajuttarpoq. Pisut ilaanni Dronning Ingridip Napparsimmavissuani periarfissat pigineqartut atorlugit qularnaatsumik ilanngagaq atorlugu nappaammik suussusersiisarneq ajornakusoortarpoq. Taamatut pisoqartilugu misissorneqartoq Rigshospitalimi Thoraxkirurgisk afdelingimut misissoqqinneqartussanngorlugu nuunneqartarpoq.

Puatsigut kræfteqarnermik nakorsaatis atorlugit katsorsaasarneq 2004-mi Dronning Ingridip Napparsimmavissuata nakorsaatinut immikkoortortaani kræftertunut ullivimmumut (Onkologisk dagafsnit) nuunneqarpoq. Kalaallit Nunaannut katsorsaanerimik nuussinermut Kalaallit Nunaanni katsorsaanerup

Rigshospitalimi katsorsaanermut assingusumik ingerlanneqarnissaa tungaviutinneqarmat, katsorsaaneq Rigshospitalimi Onkologisk klinik qanimut suleqatigalugu ingerlanneqartarpoq.

Nappaat suussusersineqareeraangat katsorsaanissamat pilersaarusiortoqartarpoq. Katsorsaanissamat pilersaarusiorneq nakorsaatitut immikkoortortami ingerlanneqartarpoq. Puatsigut kræfteqaat sumiissusersineqarsimatillugu pilaanikkut katsorsaaneq ingerlanneqartarpoq. Pilaaneq Rigshospitalip Traxkirurgisk afdelingiani ingerlanneqartarpoq. Pilaanerup kingorna nakorsaatit atorlugit katsorsaaneqarpat tamanna Dronning Ingridip Napparsimmavissuani ingerlanneqartarpoq. Nappaat siaruarsimatillugu kemomik katsorsaaneq immaqa qinnguartaanermik tapertalik neqeroorutigineqartarpoq. Qinnguartaanerit atorlugit katsorsaanerit ikittut ingerlanneqarnerini tamanna Danmarkimi ingerlanneqartarpoq.

Piffissaliineq

Ilisimatusaatigalugu suliamut atatillugu Kalaallit Nunaanni puammikkut kræfteqarlutik napparsimasut nappaammik suussusersineqartarneri, katsorsarneqartarneri nappaammillu aniguisarneri pillugit kisitsisit naatsorsoqqissaarneqarput (nammineq nalunaarussiaq, Nakorsaaneq Allan Gelvan), maannakkuugallartorli pineqartoq pillugu kisitsisinik suli pigisaqanngilagut. Suliap ingerlanerani nappaat katsorsarneqartuni amerlanerani suussusersillugu paasineqarnerata nalaani nunarsuarmioqatitsinni kitaamiunik misissuisarnermi allaaserisanut sanilliullugu inerineroersooq paasineqartartoq paasinarsivoq. Tamanna nappaat napparsimanermi kingusissukkut aatsaat suussusersineqarunartarneranut takussutissaavoq. Tamanna arlalinnik patsiseqarsinnaavoq (takuuk imm. 2.7 katsorsaanerup ingerlanneqartarnera). Kalaallit Nunaanni puammikkut kræfteqartut, nappaatip killiffianik assingusumik danskinut nunarsuarmioqatinullu inissimatillutik nappaammik aniguisartut taamaaqatigittut maannakkut suliap ingerlanerani ilisimaneqarpoq.

Danmarkimut sanilliullugu puammikkut kræfteqartut katsorsarneqartarnerisa aaqqissuunneqarnerat

Kalaallit Nunaanni puammikkut kræfteqartut katsorsarneqarnerisa pilattaanikkut nakorsaatillu atorlugit aaqqissuunneqarnerat danskit maleruagassaata naapertorlugit ingerlanneqartarpoq.

6.2 Iviangikkut kræfteqarneq

Titartagaq 2.8-mi takuneqarsinnaasutut Kalaallit Nunaanni iviangimmikkut kræfteqartartut nunanut avannarlernut allanut sanilliullugit ikittuupput. Piffissami 1996-imiit 2009-mut iviangimmikut kræfteqartutut nutaatut nappaataat suussusersineqartut amerlassusaat pillugit kisitsisit aaqqissuussaasumik katersorneqartarput. Piffissami tassani napparsimaleqqaartut 193-it nappaataat suussusersineqarput, tamannalu ukiui aaqqillugit 100.000-nit nutaatut paasisatut 58-itut naleqarpoq. Iviangitigut kræfteqartarneq suli nunanut siuarsimasunut sanilliullugu appasinneroqaaq, taamaattorli amerliartulaartuunerannik isumaqarfigineqarluni. Kalaallit Nunaanni iviangimmikkut kræfteqartut nunarsuarmioqatigiinni kitaamiunisut amerlatigiartuuaruusaarput.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Iviangikkut kræfteqarnermi kingornuttaattumik kræfteqarneq pingaaruteqarsinnaavoq, ingammik genimik sananeqaammik BRCA1-imik pigisaqartut annertusisamik aarlerinartumiipput (takuuk imm. 5.2). 30-nik ukioqarneq sioqqullugu meerartaarneq iviangikkut kræfteqalersinnaanermut illersuutaasarpoq, meeraatsuunerli aarlerinartumut allisaataasarluni. Pissutsit allat tassaasinnaapput ikaarsaarnermut atatillugu sivirusumik hormoninik katsorsarneqarneq, oqimaappallaarneq aammalu hormoninut stof-inik akortusersuutaasunik sunnerneqarneq, illuatungaagulli timip aalatilluartaarnera aarlerinaammik annikillisisarluni.

Nappaatip suussusersinera iviangikkullu kræftimik katsorsaaneq

Arnaq iviangimigut tinusoqarnerminik pasitsaassisoq takkuppet peqqinnissaqarfimmilu misissuinerup taamaattoqarnera uppersarsippagu, piffimmi paasiniaaneq, ajornanngippat ultralyd atorlugu aallartitarpoq. Ultralydip piffimmi imermik katersuuffimmik (cystimik) peqartoqarnesoq paasinarsisissinnaavaa, taamaattorli qularnaatsumik taanna atorlugu nappaat suussusersineqarsinnaanngilaq. Mammografi Kalaallit Nunaanni neqeroorutigineqarneq ajorpoq.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilaanermut immikkoortortaq 1996-imi suliamut immikkut sammisaqalermat gynækologisk/obstetrisk afdelingip arnani iviangimikkut (mamma) ajoqutilinnik pilaa-sarnermut akisussaaffik tiguua. Immikkoortortaq nakorsanik iviangikkut pilataanermik immikkut ilisimasalinnik peqanngilaq, Rigshospitalili suleqatigalugu malitassiatut taamanikkut sananeqartut suli atorneqartarput. 1996-imiilli misissuinermi katsorsaaneermilu periarfissaasut suli allanngungaangillat, taamaallaallu ultralyd atorlugu misissuinerit kingusinnerusukkut atorneqalerput.

Pilaalluni katsorsaaneq

Iviangikkut kræfteqarnermi pilattaalluni katsorsaaneq atorneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni pilattaaneq marloriarlugu ingerlanneqarnerusarpoq. Siullermik tinusoorneq pasisaasoq peerneqartarpoq. Nuummi nakorsiat iviangimikkut tinusoqarnerannik pasineqartut gynækologisk/obstetrisk afdelingimut innersuunneqartarput, sineriammilu paasiniaaqaarneq tinusumillu peersineq amerlanertigut piffimmi ingerlanneqartarluni. Arnat tinusoorneq kræfteqarnissaannillu assut pasineqartut ullut ikittuinnaat iluanni gynækologisk/obstetrisk afdelingimut unitsinneqartarput, arnalli tinusoorneq kræfteqarnissaannik immannguaannaq pasineqartut ullut 14-it iluini misissorniarneqartarlutik. Tinusoorneq piigaq Danmarkimi sananeqaataasigut misissorneqartussanngorlugu nassiunneqartarpoq. Amerlanertigut misissukkanit akissut ullut 21-t iluini pissarsiarineqarlunilu arnamut nalunaarutigineqartarpoq.

Sananeqaatitigut misissuinermi kræfteqartoqarneranut ersiutinik nassaartoqarpat, arnaq piaartumik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani gynækologisk/obstetrisk afdelingimut erseqqinnerusumik paasiniaavigineqartussanngorlugulu pilanneqartussanngorlugu innersuunneqartarpoq. Amerlanertigut pilaanermi iviangik peerneqartarpoq (mastektomi). Pilaanermi nalinginnaasumik periusoq atorlugu kræftip siaruaassimanissaa misissorniarnarlugu unermi qinerseqarfik peerneqartarpoq. Sananeqaatinik misissuinermi akissutip tiguineraniit amerlanertigut ullut arfineq marluk iluanni tiguineqartarpoq. Katillugit ulluni sisamanit arfineq pingasut tikillugit sivilissusilimmik uninngasoqartarpoq. Gynækologisk/obstetrisk afdelingimi ukiumut 80-it missaannik amerlatigisunik tinusunik peersisoqartarpoq. Kræftimik nassaarfigisat arfineq pingasut 15-illu akornanni amerlassuseqartarput. Ukiumut inuit tallimaniit qulinut amerlassusillit iviangimikkut kræfteqarnerannik pasineqartut pilattaanikkut kræftimut katsorsarneqartussatut sinerissamit innersuunneqartarput.

Nalaatat 10 %-ii inorlugit amerlassusilinni tinusoorneq timimik peqqissumiittoq peerneqartarpoq. Taamaasisoqarnerani iviangip piginnarneqarnissaa aammalu pilattaaneq taamaallaat unermi qinerseqarfiup peerneranik imaqartoq neqeroorutigineqartarpoq. Katsorsarneqartut amerlasuut taamatut periarfissiineq qinerneq ajorpaat, immaqqa kræftimik nappaat tamarmi peerneqarsimanersoq (pilattaaneq iluatsittumik kinguneqarnerusoq) imaluunniit taamatut pilataanerup kingorna Danmarkimi qaammatini pingasuniit sisamanut sivilissusilimmik qinnguartaartinnermik malitseqartinneqartarnera pissutigalugu.

Pilataanerup nalaani sananeqaatit atorlugit misissuinissamut periarfissamik amingaateqarneq ilaatigut pissutigalugu, ullumikkut katsorsarneqartunut allanut iviangip piginnarnissaanik siunertaqartumik pilataanermik neqeroortoqarsinnaanngilaq. Tassunga taarsiullugu kingorna iviangip eqqaa nappaammik kalluarneqarsimanngippat sanaqqinneqarsinnaanera neqeroorutigineqartarpoq.

Iviangimik sanaqqinnissamut neqeroorut ukiuni kingulliunerusuni inunnit marlunniit sisamanut amerlatigisunit atorneqartarpoq. Ataasiakkaat nakorsat naliliinerannit patsiseqartumik imaluunniit nappaammik nassaassaqarnera pissutigalugu itigartinneqartarput, allalli inuttut pissutsinik patsiseqartumik neqeroorummik itigartitsisarput. Ukiumut katsorsarneqartut ataaseq marlulluunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilattarneqartarput, ilaatigut plastikkirurginit angalasunit, ilaallu Rigshospilatimi pilattarneqartarlutik (Namineq nalunaarussiaq, plastikkirugimi nakorsaaneq Hanne Kjeldsen).

Iviangip Rigshospitalimi sanaqqinnissaanut neqeroorfigineqartut ilaat peqqinnissaqarfiup katsorsarneqartunut navianartorsiunngitsunut innersuussinermik unitsitsineranik nalaanneqartarput, taamaalillunilu sanaqqinnissamut utaqqineq massakkorpiaq ukiumik ataatsimiit ukiunut sisamanut sivilissuseqarsinnaavoq.

Qanoq ingerlaqqinnissaq pilattaanikkut peerneqartup misissorneqarnerata inenera aallaavigalugu pilersaarusiorneqartarpoq, tamannalu tamakkiisumik ilaannakortumillunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuata kræftertunut immikkoortuani pisarluni. Kræftimut katsorsarneqarnissamut utaqqisoqarneq ajorpoq, taamaattorli katsorsaaneq aatsaat pilatsinnerup kingorna iki mamikkaangat aallartissinnaasarpoq. Tamanna sapaatit akunnerinik pingasuniit sisamanut sivilissuseqakkajuppoq.

Kræfterluni katsorsartinneq

Iviangikkut kræfteqarnermik nakorsaatit atorlugit katsorsaaneq 2004-mi septemberimi Rigshospitalimi Onkologisk Klinik-imik isumaqatigiissuteqarnikkut Kalaallit Nunaanni katsorsaanerup Rigshospitalimi sukulluunniit katsorsaanerup ingerlanneqartarneranut assingusumik ingerlanneqarnissaa tunngavissaatillugu nuunneqarpoq. Katsorsaanermi kemoterapi, hormonit anti-hormonit atorlugit katsorsaaneq, sananeqaatit aallaavigalugit katsorsaaneq aammalu najoqqutassiat atuuttut nappertorlugit qinnguartaartinnerit atorneqartarput. Katsorsaanerit siullit taaneqartut pingasut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani ingerlanneqartarput, qinnguartaartillunilu katsorsarneqarneq Danmarkimi ingerlanneqartarluni. Qinnguartaartilluni katsorsaaneq katsorsaanerup ingerlaneranut allanut ataqatigiissinneqarluni ingerlanneqartarpoq.

Piffissaliineq

Ilisimatusarluni suliaqarnermut atatillugu 1996-imit 2009-mut iviangimikkut kræfteqarlutik katsorsartittunut nappaatip suussusersineqartarnera, katsorsarneqartarnera inuinnarlunilu anigorneqartarnera pillugit kisitsisinik misissueqqissaartoqarpoq (nammineerluni nalunaarussiaq, nakorsaaneq Allan Gelvan). Kisitsisit suli tamanut saqqummiunneqanngillat, piffissamili 1996-imiit 1999-imut iviangikkut kræfteqartut ukiut tallimat qaangiunneranni suli inuusut nunat killiit kisitsisaataannut sanilliullugit appasinnerat paasineqarpoq. Piffissami 2000-miit 2003-p tungaanut inuinnartartut pitsanngoriaateqariartulerput. Maannakkullu katsorsaanerup tamatumalu kingorna malitseqartitsilluni neqerooruteqartarnerup 2004-mi eqqunneqartut atuutillerneqarnerini, ukiut tallimat qaangiunneranni suli inuusut nunani killerni ilisimaneqartunut nallersuutilernerat takuneqarsinnaavoq. Massakkuugallartoq katsorsaanermik nuussineq sioqqullugu inuinnartartut kisitsisaasa ajornerunerannut allatut ittumik iviangikkut kræfteqartarneq imaluunniit kræfti paasineqarnermini annertusereersimasoq patsisaanersoq ilisimaneqanngilaq.

Danmarkimut sanilliullugu iviangikkut kræfteqarnerup katsorsartarnerata aqqiissuunneqarnera

Iviangimikkut kræfteqartut katsorsarnissaannut neqeroorutigineqartartut Danmarkimi neqeroorutaasartunit allaaneroqaat. Ilatigut Danmarkimi iviangikkut kræfteqarnerup misissornerani nappaammik suussusersinermi mammografi atorlugit misissuineq tamatigut ingerlanneqartarpoq (pinaveersaartitsinermik aallaaveqartumik screenerisarnermik neqeroorutip saniatigut, takuuk imm.

5.4). Ilaatigut iviangikkut kræfteqartunik pilattaasarneq immikkoortuni iviangimikkut kræfteqalersunik nutaanik ukiumut minnerpaamik 150-inik nassaarfiusuni ingerlanneqartarpoq, pilattaasartullu pilattaanermut akisussaasut ukiumut minnerpaamik iviangimikkut kræfteqartunik nutaanik 50-inik pilattaanermi akisussaaffeqartarnissaat piumasarineqartarpoq. Pilattaalluni katsorsaaneermi pilattaaneq ilaatigut iviangimik piginniinnamissamik iviangimillu sanaqqinnissamik siunertaqartoq imaluunniit katsorsarneqartunut aalajangersimasunut uppersarlugu pisariaqartitsineq naapertorlugu iviangimik sanaqqinnermik periarfissiisoq aallaavigneqartarpoq. Taassuma saniatigut kræftip siaruaassimanerata nalilernissaa "sentinel node"-mik periuseq atorlugu ingerlanneqartoq neqeroorutigineqassaaq, taassumalu sananeqaatinik tappiorannartunik aallaaveqartuunera pissutigalugu Kalaallit Nunaanni neqeroorutigineqarsinnaangilaq.

Kalaallit Nunaanni nakorsaait atorlugit kræftimut katsorsaaneq danskit nunarsuarmioqatigiillu malitassiaannut naapertuuttumik ingerlanneqartarpoq.

6.3 Iggissakkut kræfteqarneq (øsofagus cancer)

Kalaallit Nunaanni ukiumut inuit tallimaniit qulinut amerlassusillit iggissamikkut kræfteqalernermik nalaataqartarput. Taanna angutinit akulikinnermik nalaanneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni nappaammik eqqorneqartut Danmarkimut sanilliullugit tallimariaammik amerlanerupput. Amerlanerulluurtunit nalaanneqartarnera aalaakkaasuvoq.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Imigassamik aalakoornartulimmik atuineq pujortartarnerlu nappaammut patsisaaqataasutut isigineqarput.

Katsorsaaneq

Pilattaanikkut katsorsaaneq siusinnerusukkut nalinginnaanerpaavoq. Maanna katsorsarneqartut amerlanerit qinguartarlugillu kemorlugillu katsorsarneqartarput. Katsorsarneqartut ilaat kræftimik napparsimangaatsialereerlutillu allanik nappaateqartut aammalu peqqissusaat pitsaanngitsut inuunerissarlugit iggiaasigut saviminermik qassutaasamik iggissamik ammatitsisumik ivertitsivigneqartarput. Qinguartaanermik kemomillu katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaangilaq. Danmarkimiittarneq qaammatinik arlalinnik sivissuseqartarpoq.

Piffissaliineq

Peqqissivinnissamut periarfissat annikitsuaraapput. Katsorsarneqartut ikittuinnaat nappaatip suussersillugu paasineqarneraniit ukiut tallimat qaangjunnerini uumasarput.

Danmarkimut sanilliullugu iggissakkut kræfteqartut katsorsarneqarnerisa aqqissuunneqarnerat

Iggissakkut kræfteqartut katsorsarneqarnerat danskit malitassiaat naapertorlugit ingerlanneqartarpoq.

6.4 Aqajaqqukut kræfteqarneq (ventrikel cancer)

Ukiumut inuit tallimaniit qulinut amerlassusillit aqajaqqumikkut kræfteqalernermik nalaataqartarput, amerlanerillu angutaasarput. Nappaat Kalaallit Nunaanni Danmarkimut sanilliullugu marloriaammik amerlanerit nalaanneqartarpoq. 1997 tikillugu nalaanneqartarnera akulikilliarporpoq (Friborg et al., 2003) maannalu aalaakkaasunngorsimanissaa ilimagineqarpoq. Danmarkimi nappaammik nalaassisartut annertuumik appariaateqarfiusimapput.

Pissutsit ineriartornermut sunniuteqartut

Aqajaqqukkut putusoornermi bakteria (Helicobacter Pylori) aqajaqqukkut kræfteqalertarnermut pingaarutilimmik peqputaaqataasartutut isigineqarpoq. Helicobacter bakteriat Kalaallit Nunaanni siaruarsimasorujussuupput. Innuttaasunik misissuinermi misissorneqartut 58 %-ii bakteriamik pigisaqarput . Ukutserluttarnertik pissutigalugu, naamik qulaanik anniartarlutik seersitsisarlutilluunniit nakorsiat aqajaqqumikkut qinnguartaartittut (gastroskopimik) 90 %-ii bakteriamik pigisaqarput. Danmarkimi innuttaasut 20 %-ii inorlugit amerlassusillit bakteriamik pigisaqarput. Helicobacter Pylori annat aqutigalugit tuniluuttarpoq. Anartarfeqarnikkut pissutsit pitsanngoriartortuaannarmata amerlassutsit ikiliartulernissaat ilimagineqarpoq. Aqajaqqukkut kræfteqartarneq pujortartartuni akulikinnerusarpoq.

Katsorsarneqarneq

Siusinnerusukkut taamaallaat pilattaaneq atorlugu katsorsaasoqartarpoq. Maannakkut pilattaaneq kemoterapilu akuleriissinneqartarput. Aqajaqqumikkut kræfteqarnermik katsorsartittussat tamapajaamik Danmarkimut innersuunneqartarput, aqajaqqukkummi kræfteqarnermut pilattaanerit immikkoortunut ikittunut immikkut ilisimasalinnik sulisoqartunut katersorneqarnissaat innersuussutigineqarmat. Aqajaqqukkut kræfteqarnermut atatillugu kemortilluni katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaanngilaq. Ataatsimut isigalugu Danmarkimiittarneq sivisusarpoq. Katsorsarneqartussat ilaasa nappaataat ima sakkortutigilereertarpoq, allaat pilaanikkut katsorsarneqarsinnaanatik (timip iluani allanut siarualluni aammalu tinguklut puatsigullu kræfteqalereerlutik). Katsorsarneqartut ilaassa pilattarneqarnerini tinusoorneq peerneqarsinnaanngitsaq paasinarsisarpoq. Katsorsarneqartut pilattarneqarsinnaanngitsut anniarnaveersaarnissaq siunertaralugu kemorlugit katsorsarneqarnissaannik neqeroorfigineqartarput. Taamatuttaaq katsorsaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaanngilaq.

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Tinusoorneq paasineqajaarluni siusissukkut katsorsarneqaruni peqqissinissamut periarfissagissaar-toqassaaq. Taamaasinikkut katsorsarneqartunit tallimanit sisamat ukiut tallimat qaangiunnerini uumassapput. Katsorsarneqartulli affaat sinnerlugit amerlatigisut nappaammik paasisaqarnerup nalaani nappaamminnik siaruattooreertarput, taamaattumillu amerlanertigut pilattarneqarsinnaanatik. Taakku qaammatalunnguaannarni uumasarput.

Aqajaqqukkut kræfteqarnermi katsorsaanerup Danmarkimi pissutsinut sanilliunna

Aqajaqqukkut kræfteqarnermut atatillugu aqqissuussineq neqeroorutillu Danmarkimi neqeroorutaasartunit allaanerussuteqanngillat.

6.5 Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq (pancreascancer)

Misissuisimaneq naapertorlugu Kalaallit Nunaanni aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartarneq Danmarkimi kræfteqartarnermut sanilliullugu qaffasinnerulaaginnarpoq . Pilattaanermulli immikkoortortamit nappaatip iggissakkut aqajaqqukkullu kræfteqartarnertulli akulikitsiginera misilltagarineqarpoq, taamaallinilu ukiumut inuit tallimaniit qulinut nappaammik tassannga nalaanneqartarlutik. Naliliineri nikingassut immaqa siusinnerusukkut inuit qularnaatsumik nappaammik suussusersiffigineqaratik toqoreernerat imaluunniit “aallaavia ilisimaneqanngitsumik siaruassimasumik kræfteqartutut” nalunaasorneqarsimanerat pissutigalugu ikinaarilluni nalunaasuisoqartarsimavoq. Tamatumunnga aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnerup siarualluni katsorsarneqarsinnaajunnaarnera tikillugu ersiuteqaraniluunniit annikitsuinnarnik ersiuteqartarnera patsisaavoq. Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarneq arnat angutillu akornanni akuttoqatigiimmik nalaanneqartarpoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqalersarnermut patsisit ilisimaneqanngillat. Nappaat kingornuttaagaasinnaavoq (ilaqutaariit akornanni aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartarnek). Kalaallit Nunaanni ilaqutariinnik kingornuttaallugu aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqalersartunik ilisimannittoqanngilaq.

Nappaatip ersiutai

Sungarpallanneq, meriangguneq anniarnelut aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermut ersiutaapput nalinginnaasut. Katsorsaaneq peqqissisitsisinnasutuaq tassaavoq pilattaaneq, inuilli aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermik pissutigalugu pilattarneqartut ikittunnguaannaat ukiut tallimat qaangiunneranni uumasartut.

Pilattaalluni katsorsaaneq

Nakorsiat aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut, peqqisseqqissinnaanerannillu neriunaatillit Danmarkimut katsorsartikkiartortinneqartartut. Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartunik peqqissaalluni pilattaanerit immikkoortuni immikkut ilisimasaqarfiusuni taamaallaat ingerlanneqartartut, Kalaallit Nunaanniillu katsorsartikkiartortut Rigshospitalimi pilattarneqartartut. Nappaatip paasineqarnerata nalaani amerlanerit nappaataat ima annertusereersimatigisarpoq, allaat pilattaanikkut peqqissisinneqarsinnaanatik. Amerlasuut sungarpallannermik nalaanneqannginnissaat anguniarlugu inuunerissaaneq siunertarlugu pilattarneqartartut. Tamanna kræftip tinusuata sunngamut atassutit naqissimappagit pisarpoq. Pilattarneqarnikkut nalinginnaasumik nerisinnaasartut. Taamatut pilattaaneq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaavoq.

Kræfterluni katsorsarneqarneq

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermi suliaritinnerup nanginneqartarnera 2006-imi Dronning Ingridip Napparsimmavissuanut nuunneqarpoq, Rigshospitalimilu Onkologisk Klinik qanimut suleqatigalugu ingerlanneqartarluni; nuussinermi Kalaallit Nunaanni katsorsaanerup Rigshospitalimi sukkulluunniit katsorsaanertut neqeroorutigineqartartumut assingusumik ingerlanneqarnissaa tunngaviutinneqarpoq.

Peqqissisikkunarlugit pilattarneqareersunut pilatsinnerup kingorna nappaammik siaruaattoortoortarsinnaaneq nappaammilluunniit utitsaaliuineq siunertarlugu kemortilluni katsorsarneqarnissaq neqeroorutigineqartarpoq. Taamatut katsorsaaneq qaammataluit ingerlaneranni ingerlanneqartarpoq. Kræfterneq pilattaanikkut katsorsarneqarsinnaatinnagu inuunerissaataasumik kemortilluni katsorsarneqarnissaq neqeroorutigineqartarpoq. Ilassutaasumik inuunerissaataasumillu katsorsaanermi akuutissaq ataasiinnaq atorneqartarpoq, taanna taqqakkoortillugu sapaatip akunneranut ataasiarlugu tunniunneqartarpoq. Taamatut kemoilluni katsorsaaneq annertuumik sunniuteqapilussutaaneq ajorpoq, pisariitsumillu tunniunneqarsinnaalluni. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani taamatut katsorsartinnermi katsorsartinnerit akunnerini angerlarallartoqarsinnaaneq ajorpoq. Taamaammat katsorsartittunut Nuup avataani najugalinnut amerlanertigut katsorsarneqarneq Dronning Ingridip Napparsimmavissuani aallartisarneqartarpoq, kingornalu piffinni peqqinnissaqarfinni ingerlanneqarluni. Katsorsaaneq pilatsereernerup kingorna sapaatit akunneri pingasut sisamalluunniit qaangiunnerini aallartinneqarsinnaasartarpoq.

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut katsorsarneqartarnerisa Danmarkimi pissutsinut sanillersuunnera

Aqajaqqup sanilequtaani qinersikkut kræfteqarnermi katsorsarneqarnerup aqqissuunnera neqeroorutillu Danmarkimi ingerlanneqartartunut assingupput

6.6 Inalugarsuakkut kræfteqarneq (kolorektal cancer)

Inalugarsuakkut kræfteqarneq (inalugarsuakkut itikkullu kræfteqarneq) inalussakkut kræfteqaatsini akulikinneraavoq. Kalaallit Nunaanni ukiut tamaasa inuit 20-niit 25-nut amerlassusillit nappaateqartut paasineqartarput, akulikilliarortumillu atugaalluni. Angutit arnallu amerlaqatigiit eqqorneqartarput. Innuttat ukioqatigiiaamerisa assigiinngiiaarneri aaqikkaanni nappaat Danmarkimi Kalaallillu Nunaanni assigiimmik atugaavoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Inalugarsuakkut kræfteqartarneq kingornuttagaasinnaavoq, amerlanertigulli suna kræfteqalernermit patsisaanersoq ilisimaneqarneq ajorpoq, naak nerisat siviisuumik inalussatigoortarnerat pissitigalugu nerisat sunnuteqarsinnaasutut isumaqarfigineqaraluartut (takuuk imm. 4.5). Kingornuttakkani pissutsit arlallit inalussakkut kræfteqalersinnaanermut aarlerinaatillit nassaassaapput. Kalaallit Nunaanni ilaqutariinnik taamatut atugaqartunik siumuisoqarsimanngilaq, ilaqutariilli ilaasa akornini inalugarsuakkut kræfteqartarneq takussaasarpoq (takuuk imm. 5.3). Acetylsalicylsyre (Hjertemagnyl) inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalernissamut illersuisinnaasorinarpoq.

Paasiniaaneq katsorsaanerlu

Annap aattaqarnerani imaluunniit anartarnerup assigiinngiiaartumik ingerlasarneratigut inalugarsuakkut itikkullu kræfteqalersimaneq pasitsaaneqarsinnaavoq. Taakku aamma inalussakkut allanik ajoquteqarnermut ersiutaasarput. Pasitsaassisoqartillugu qinguartaanikkut imaluunniit akuutissaliilluni inalugarsuakkut tarrarsuinikkut piffimmi misissuineq ingerlanneqartarpoq. Siusinnerusukkut inalugarsuakkut kræfteqarnermik pasitsaassineri tarrarsuisarneq pingaarnertut misissuissutaasarsimagaluarpoq, ullumikkulli inalussat tikillugit qinguartaanikkut misissuinerit ingerlanneqartarnissaat inassutigineqarpoq. Taamatut misissuineq nakorsanit immikkut ilinniagalinnit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilattaanermut immikkoortortaqrarfiup nakorsiartarfiani ingerlanneqartarpoq.

Tinusup inalugarsuarmiinnera iteriinneraluunniit apeqqutaatillugu katsorsaaneq ingerlanneqartarpoq. Inalugarsuakkut kræfteqarnermik katsorsaaneq pilattaanikkut ingerlanneqartarpoq. Pisut ilaanni nakorsaatit atorlugit tapertaliussamik katsorsaaneq (siaruatsaaliuineq nappaammilluunniit uternaveersaartitsilluni kemoilluni katsorsaaneq) kaammattuutigineqartarpoq. Pilattaaneq maani Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaavoq, katsorsarneqartullu tapertaliussatut katsorsarneqarnerat Dronning Ingridip Napparsimmavissuani nakorsaasersuinermit immikkoortortami ingerlanneqarsinnaavoq.

Tinusoq iteriitillugu aamma pilattaaneq atorlugu katsorsaaneqartarpoq, tamannali sioqqullugu MR-imik scannerisoqartarpoq. Scannerinerup takutitai apeqqutaatillugit pilattaalinnginnermi qinguartaaneq atorlugu katsorsaasoqartarpoq. Pilattaaneq Rigshospitalimi immikkoortumi immikkut ilisimasaqarfiusumi ingerlanneqartarpoq. Qinguartaalluni katsorsaaneq pissutaalluni Danmarkimiinneq siviisugajuttarpoq (qaammatit arlallit).

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Peqqissisinnaanermut periarfissat pitsaapput. Katsorsarneqartut affaasa missaat pilattartereernermit kingorna ukiut tallimat qaangiunneranni uumasarput. Nappaatip pileqqaarnerani tinusoqarneranik paasisaqarfiusut tamangajammik peqqissisarput. Kræfti tingummut siaruarsimatillugu peqqissinissamut periarfissat mikisuaaraannaasarput.

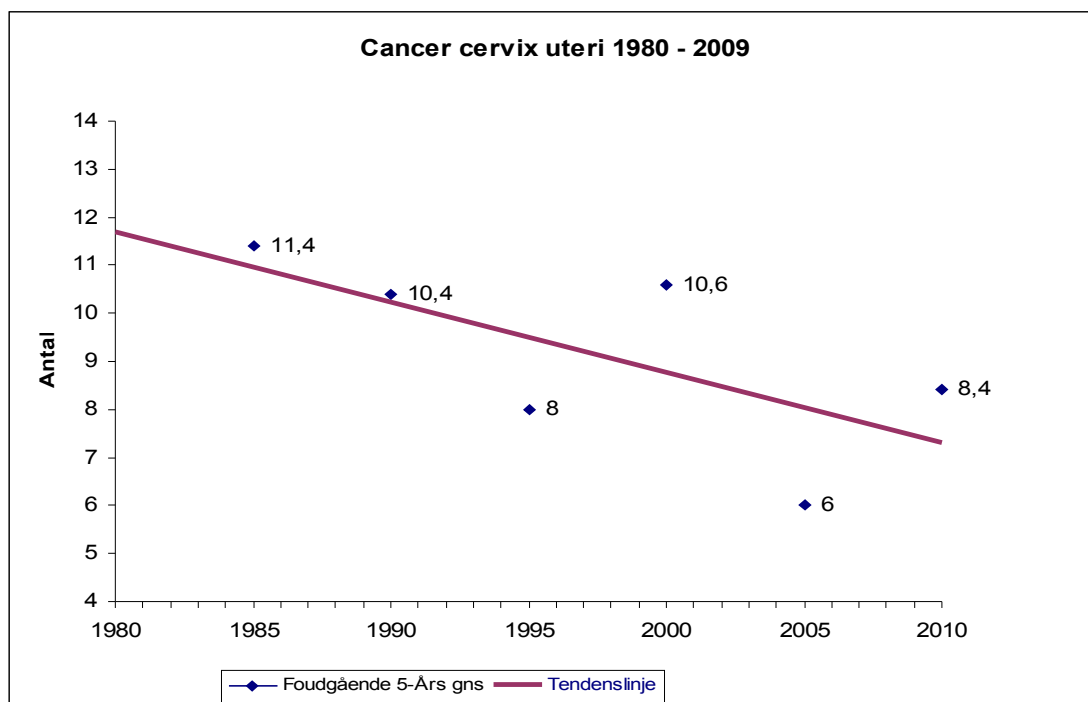
Kalaallit Nunaanni inalugarsuakkut kræfteqarnermi katsorsaanerup Danmarkimi pissutsinut sanillersuunna

Kalaallit Nunaanni itikkut kræfteqarneq Danmarkimisulli katsorsarneqartarpoq. Pilattaanertaata immikkut ilisimasaqarfittut katsorsarneqartussaana, taamaammallu immikkoortumi immikkut ilisimasaqarfimmi ingerlanneqarlunilu pilattaasartunit immikkut piginnaasalinnit ingerlanneqarnissaa aamma Kalaallit Nunaanni isumaavoq.

Inalugarsuarmi kræfteqarnermik pilattaasarneq Danmarkimi aamma immikkut ilisimasallit, immikkoortuni immikkut ilisimasaqarfimmi, innuttanillu 350.000-nit 500.000-nut tungaveqartuni ingerlatassaattut isigineqarpoq, pilattaanerli ullumikkut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani ingerlanneqartarpoq.

6.7 Illissap paavatigut kræfteqarneq

Illissap paavatigut kræfteqalersartut ukiuinut sanilliullugit takussutissiarineqarput (ukiukkaartunik aqqissuullugit takussutissiaq), taakku ukiumut inuit 100.000-kkaarneranni 40-upput. Naak kisitsisit 1970-ikkunnut sanilliullugit affaannangorsimagaluartut, taamaattoq qaffasippallaarput, Danmarkimilu nappaammik nalaanneqartartunut sanilliullugit pingasoriaataallutik, naak Danmark Europap sinneranut naleqqiullugu napparsimalersunik amerlanerpaat ilaattut amerlatigisunik nassaarfiusaraluartuq.

Titartagaq 6.1: 1980-imiit 2009-mut illissap paavatigut napparsimaleqqaartut ukiut tallimakkaarlugit takussutissiaq

Ukiut kingulliit 20-t ingerlaneranni napparsimaleqqaartut amerlassusaat ukiuni kingullerni qulini arfinilinniit arfineq pingasunut appariarsimapput (takuuk titartagaq 6.1). Tamanna screenerisarnerup atulersimaneranik patsisilerneqartariaqarpoq, tassami kræfteqarneq paasineqajaartillugu katsorsarneqajaartillugulu nalaataqartut tamarluinnangajammik peqqissisarmata.

Kalaallit Nunaanni illissap paavatigut kræfteqarneq patsisigalugu toqusartut immikkut misissuiffigineqarsinnaanngillat, taakkuli aamma ikiliartunnguatsiarput. Toqusartut ikiliartomerannut kræfteqartunik paasinniaartarneq patsisaavoq, aammali piffinni ilisimasaqarnerulerneq eqqummaarinnerunerlu kiisalu

pitsaannerusumik katsorsaasarneq kingornalu aaqqissuulluakkamik malinnaasarneq patsisaaqataapput.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Illissap paavatigut kræfteqalersut nalaatat amerlanersaanni HPV (Humant Papilloma Virus)-imik aseruuttoorneq patsisaavoq. HPV virus amerlasuunik assigiinngiffeqarpoq. Illissap paavatigut kræfteqalersitsinissamut type 16 aamma 18, ullumikkut akiuussutisserlugit kapuiffigineqartartut (takuuk imm. 4.7), immikkut aarlerinaateqarput. Aseruuttoorneq kræfteqaleriartornermik aallartitsisinnaavoq, taannalu illissap paavanik ilanngaalluni misissuinikkut paasineqarsinnaavoq (takuuk imm. 5.1).

Katsorsaaneq

Sananeqaatitigut misissuinikkut illissap paavatigut kræfteqartoqartoq paasineqakkajunnerusarpoq. Kræftip pileriartorneranik takussutissanik naammattuuisoqartillugu illissap paavatigut kiliortukkat ilanngarsinerlu atorlugit misissueqqittoqartarpoq. Misissuinerit taakku kræftinnguussinnaasunik takutitsippata, amerlasuut isummaminnik namminneq aaqqittarnerat pissutigalugu misissuisarnerit ingerlanneqartarput. Takussutissat ersittuaannarpata, allanngoriartorlutik, kræftinnguullutilluunniit katsorsarneqarnissaq siunertaralugu Dronning Ingridip Napparsimmavissuani arnat nappaataannut immikkoortortamut innersuussisoqartarpoq. Kræftip siaruarsimasinnaanera pissutigalugu tamaani misissueqqittoqartarpoq.

Kræfteqalissutaasinnaasut (dysplasier) malinnaaffigineqartarput immaqalu qerititsilluni katsorsarlugit, annertunerusulli keglesnit atorlugit pilataanikkut peerneqartarput. Kræfteqartoqartillugu kræftip sumiinnera qanorlu siaruassimanagera apequtaatillugit kræfti katsorsarneqartarpoq. Annikitsumik siaruattoqarsimatillugu pilataanikkut katsorsaasoqartarpoq immaqalu qinnguartaalluni kemomilluunniit katsorsaanermik tapertalerlugu ingerlanneqartarluni. Nappaat annertunermik siaruassimatillugu qinnguartaaneq aamma/imaluunniit kemoilluni katsorsaasoqartarpoq. Kræftimik paasisaqarfiaakkat (stadium 1 aamma 2a) Dronning Ingridip Napparsimmavissuani pilataanikkut ingerlanneqartarput, stadium 2b-4 Rigshospitalimut innersuussutigineqartarlutik. Katsorsaaneq kingornalu misissuisarnerit Dansk Gynækologisk Cancerimi ilttersuutitut allassimasut aallaavigalugit ingerlanneqartarpoq.

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Illissap paavatigut kræfteqartarneq sivisuumik pinngoriartortarpoq. Kræfteqalissutaasinnaasut paasiaarnerini kræfti ajornanngitsuaqqamik katsorsarneqavissinnaavoq.

Danmarkimi illissap paavatigut kræftimik katsorsaanerup aaqqissuunneqarnera

Danmarkimi illissap paavatigut kræfteqartut qitiusumi katsorsarneqartarput, taamaalillunilu katsorsarneqartussat kræfteqartut nunap immikkoortuini qitiusoqarfinni katsorsarneqartarlutik. Tamanna immikkoortortat kræftinnguussimasunik annertunernik pilataanermik nakorsat katsorsaariaatsimik ingerlatsisut katsorsaanermik sungiusarluarsimanissaat siunertaralugu inunnik 1 millioninik amerlatigisunik tunngaveqarnissaannik kissaateqarnermit aallaaveqarpoq . Pisariaqartitsineq naapertorlugu nakorsat immikkut ilisimasallit Kalaallit Nunaannukarlutik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani napparsimasunik Stadium 1 aamma 2a-miittutut nalilerneqartunik pilattaajartortarput.

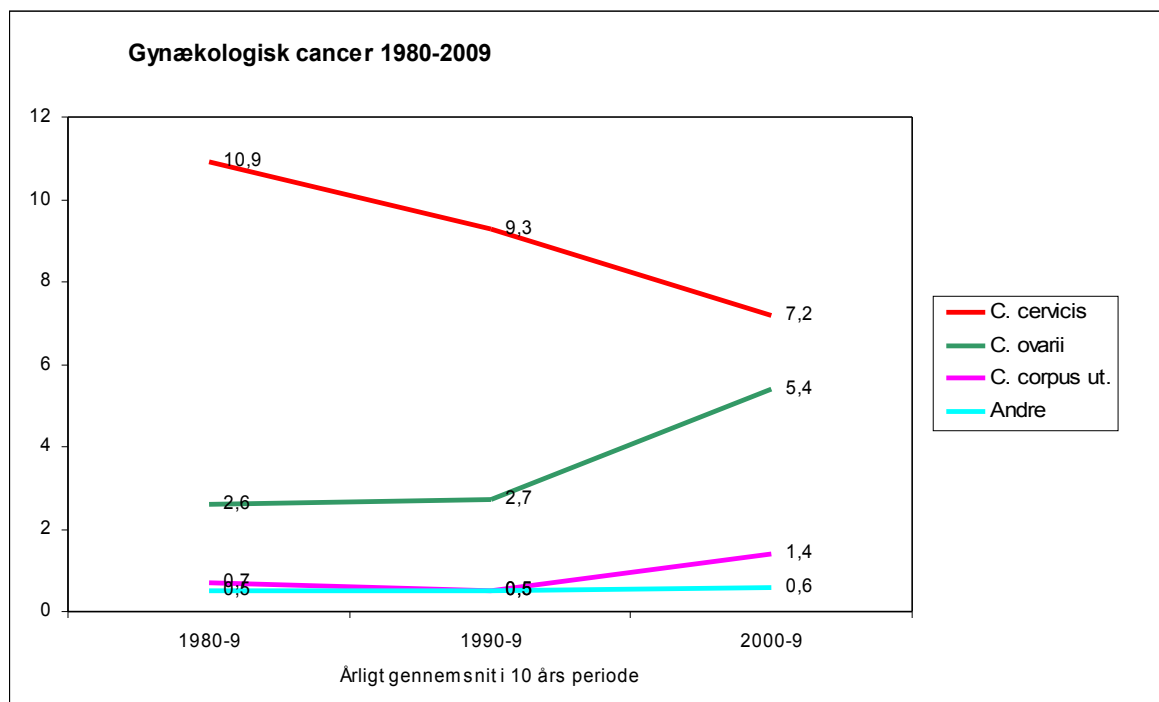
6.8 Mannisaqarfitsigut kræfteqarneq

Siusinnerusukkut kalaallit arnartaat mannisaqarfikkut kræfteqarnermik nalaataqartut danskit arnartaannik nalaassisutulli amerlanerunngikkunik ikinnerusarsimapput. Piffissamili kingullermi

kisitsisit qaffariaateqarsimapput (titartagaq 6.2). Amerleriaat ilaatigut aamma sineriammi ultralydscannertinnikkut aammalu sananeqaatitigut ersiummik (CA-125)-mik aaviinikkut nassaarsinnaanikkut nappaammik suussusersinissamat periarfissagissaarneruneq patsiseqarsinnaavoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasinnaasut

Iviangikkut kræfteqartarnertulli sananeqaammik genimik BRCA1-imik pigisaqartut eqqorneqarnissamat immikkut aarlerinaateqarput. Arnat taamaattumik pigisaqartut ukiut tamaasa gynækologimit mississortinnissamik neqeroorfigineqartarput, 40-leereernerannilu mannessaqarfiisa peerlugit pilattartinnissaannik neqeroorfigineqartarlutik (tamanna aamma iviangikkut kræfteqalersinnaanerup aarlerinaataanik appartitsisarpoq) (takuuk imm. 5.2).

Titartagaq 6.7: 1980-imiit 2009-p tungaanut illissap paavatigut kræfteqartut (livmoderhalskræft (c. cervicis), mannessaqarfikkut kræfteqartut (c. ovarii) aammalu illissakkut kræfteqartut (c.corpus uteri)) 1980-2009. Ukiut qulit ingerlaneranni ukiumoortumik agguaqatigiissitsineq

Katsorsaaneq

Pingaarnertut pilattaaneq atorlugu katsorsaasoqartarpoq, kræftilu siaruarpallaarsimatinnagu Kalaallit Nunaanni pilattartinnissaq neqeroorutigineqartarpoq. Tamatuma kingorna Rigshospitalimi ingerlanneqartumik kemomik katsorsaaneq ingerlanneqartarpoq. Kræftip annertusivallaarsimanera pissutigalugu ingerlaannartumik pilattaasoqarsinnaatinnagu kemomik katsorsaasoqqaarluni kingorna Rigshospitalimi pilattaaneq ingerlanneqartarpoq. Ukiuni siullerni ataatsimi marlunni misissuinerit Rigshospitalimi ingerlanneqartarput, tamatumalu kingorna Dronning Ingridip Napparsimmavissuani gynækologinit ingerlanneqartarlutik.

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Nappaatip malugiuminaatsuunera pissutigalugu napparsimasuni amerlasuuni nappaat annertusereersoq aatsaat suussusersineqartarpoq. Kalaallit - danskit assigalugit - katsorsarneqartut 30 %-iisa missaat ukiut tallimat qaangiunneranni suli uumasarput. Ullumikkut nappaatip

katsorsarneqarnerata kingorna agguaqatigiissillugu ukiut pingasut inuusoqartarpoq, 70-ikkunni ukioq ataasinnaasimavoq.

Mannissaqarfikkut kræfteqartut Danmarkimi katsorsarneqartarnerisa aaqqissuussaana

Mannissaqarfitsigut kræfteqarneq nakorsanit immikkut ilisimasalinnit katsorsarneqartussatut Danmarkimi isigineqarpoq, ukiunilu kingullerni pilattaalluni katsorsaanerit qitiusoqarfinni ikitsuni ingerlanneqartarput.

6.9 Illissakkut kræfteqarneq illissakkullu kræfteqaatsit allat

Kalaallit Nunaanni illissakkut kræfteqartarneq (c. corporis uteri) annikitsumik qaffakkiartoraluarluni akuttuvoq (titartagaq 6.7), immaqa inuunertusiartornerup inuusaatsillu allanngornerata kingunerinik. Aaqareernerup kingorna aqartarneq nappaammut ersiutaasarpog. Amerlasuut paasineqjaartarput, taamaammallu peqqissinissaasa ilimanaataannut tamanna iluaqutaalluni. 80 %-it missaat ukiut tallimat qaangiunneranni suli uumasarput. Paasiniaaneq katsorsaanerlu Danmarkimi ilitsersuutit atuuttut naapertorlugit ingerlanneqartarpoq.

6.10 Niaqqukut qungatsikkullu kræfteqarnerit, ingammik toqqusaatigut kræfteqarneq

Kalaallit Nunaanni innuttat akornanni niaqqukut qungatsikkullu kræfteqartarneq akulikitsumik atugaavoq. Matumani ingasammik toqqusaatigut kræfteqarneq (rhinopharynx cancer) Kalaallit Nunaanni niaqqukut qungatsikkullu kræfteqaatini nalaanneqarnerpaasartog pineqarpoq. Ukiuni tallimani kingullerni ukiumut arfineq pingasut 14-illu akornanni amerlassusillit nutaamik nappaateqalersarput. Arnat akornanni toqqusaatigut kræfteqalersarneq Danmarkimut sanilliullugu 50-eriaammik akulikinneruvoq, angutinilu 25-riaammik akulikinnerulluni. Toqqusaatigut kræfteqartarneq Asiami nunani arlalinni Afrikallu avannaani aamma akulikinnermik atugaavoq.

Pissutsit ineriartornermut patsisaaqataasut

Toqqusaatigut kræfteqalersarneq Ebstein-Barr virusimik aseruuttoornermut erseqqissumik ataqatigiif-feqarpoq (takuuk imm. 4.7). Nunarsuup immikkoortuini toqqusaatigut annertuumik kræfteqarfiusuni virusi taanna tinusuni amerlanerpaani nassaassaasarpog. Niaqqukut qungatsikkullu kræfteqaatsinut allanut imigassamik aalakoornartulimmik tupamillu atuneq toqqusaatigut kræfteqarnermut ataqatigiiffeqanginnerat allaanerussutaavoq. Kingornuttaannertaaq atuuppoq. Ilaqutariit akornanni amerlasuut toqqusaatigut kræftimik nalaanneqartarnerat ilisimaneqarpoq, soorluttaaq Kalaallit Nunaanni illoqarfii/piffiit ilaat toqqusaatigut amerlasuunik kræfteqarfiusut ilisimaarineqartoq.

Nappaatip ersiutai suussusiinerlu

Amerlanertigut toqqusaatigut kræfteqarneq suussusersiuminaattarpoq. Inuit piffissami sivisuumi annikitsuinnarmik nappaammik ersiutinik – soorlu niaqorlulaartarnermik, sorlutsigut qinngakkulluunniit ippigisaqarneq, immaqa sorlunnik milinngasoorneq, aalaartarneq siutinilu imeqartoomeq pissutigalugu tusaaniapiloorneq – malussalaarlutik nappaammik sivisuumik atugaqarsinnaasarpog. Kingusinnerusukkut tinusog niaqqup saanertaanut akulerukkaangat sianiutit naqittoornerisigut ersiutit takkuttarput; soorlu isit aalaniapiloornerat/isit nukiiisa nukillaarnerisigut nakusoorneq, kiinnakkut annerisaqarnerit imaluunniit malugisaarunnerit. Kingisinnerusukkut aatsaat tinusog qungatsimi qinerseqarfinnut siaruaattarpoq, amerlanertigullu aatsaat inuk qungatsimini qinersinik tinusoorluni takkukkaangat nappaat suussusersineqartarpoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani siutit-qinngap-toqqusaallu nakorsaannit imaluunniit siutit-qinngap-toqqusaallu nakorsaasa sineriammut angalaneranni misissortinnermut atatillugu qinngap qinnguatiqut ilaatigullu qungatsimi qinersikkut ilanngaalluni misissugassanik tigusinikkut nappaat suussusersineqartarpoq.

Katsorsaaneq

Nappaat Rigshospitalimi qinnguartartiutigaluni kemortinnikkut katsorsarneqartarpoq, taamaalilluni kemomik katsorsarneqarneq qinnguartartinnerlu ataqatigiissinneqartarlutik. Taamaaliernerup qinnguertaalluni katsorsaanerup kinguneri annerulersittarpei kiisalu siaruatsaaliineq kræfteqqilersinnaanerlu pinaveersaartinneqartarlutik. Katsorsaaneq qarasaasiakkut pisuusaartitseqqaarsinnarluni inummiit inummut assigiinngitsumik ingerlanneqartarpoq.

Katsorsartinnerup kingorna katsorsarneqartut taakku peqqinnissaqarfimmit annertuumik ikorfartorneqarnissamik pisariaqartitsisarput. Katsorsaaneq assigiinngitsunik, soorlu anniarnernik, panertoormik, qungatsip iluatigut qaavativullu tinusoornermik, amikkut nualiorfitsigullu ikinik kingunipiloqartarpoq. Katsorsarneqartup nerisaasa malinnaarfigalugillu ikorfartuiffiqineqarnissaat immikkut pingaruteqarpoq, aammali anniarnaveersaartitsilluni passussineq pingaaruteqarpoq. Katsorsarneqartoq qinnguartartinnerata nalaani piffissap ilaani aqajaruanut slangiliilluni nerisittarnissaa imaluunniit anersaartorsinnaanera qulakkeerniarlugu qungasiata sioraatigut anerterivianut kapuummik ikkusinissaq pisariaqarsinnaasarpoq (tracheostomi).

Peqqissisinnaanermut periarfissat

Katsorsaanermik aallartitsiaarneq aammalu kingornatigut misissuulluartaarneq inuinnarnissamut pingaaruteqarput. Kalaallit Nunaanni nunaqariaatsip kinguneranik nakorsanillu immikkut ilisimasalinnik amigaateqarneq pissutigalugu Kalaallit Nunaanni niaqqukkut qungatsikkullu kræfteqartartut passunneqartarsimanerisa pitsaanerpaasimannginnerannik isumaqassalluni pissutissaqarpoq. Katsorsarneqartut amerlanerpaat peqqissitinnissaat peqqissaanermi siunertarineqartarpoq. Kræftimik napparsimanermik katsorsarneqarnerup kingorna malinnaaffiqineqarnissap pingaassusaa Rigshospitalip kisitsisaataani takuneqarsinnaavoq. Danmarkimi taamatut katsorsarneqartut 70-80 %-iisa missaat ukiut tallimat qaangiunneranni uumasarput, kalaallinullu katsorsartittunut tunngatillugu kisitsisit ajornerupput. Tamanna pingaarnertut marlunnik patsiseqarpoq. Siullertut napparsimasut Kalaallit Nunaanneersut Danmarkimi napparsimalersunut sanilliullutik kingusinnerusukkut katsorsartilersarput. Tamatuma kinguneranik tinusui anginerusarput, tamatumalu nassatarisaanik peqqissinissamut periarfissalunnerusarlutik. Aappassaattut manna tikillugu Danmarkimi katsorsarneqarnerup naammassinerata kingorna malinnaaffiqineqarnissamut periarfissat ajornerusarput. Tamanna pitsanngortinniarlugu suliniartoqarpoq. 2010-mi toqqusaatigut kræfteqarsimasut malinnaaffiqineqartarnissaat qitiutillugu sinerissami peqqinnissaqarfinneersunit peqataaffiqineqartumik isumasioqatigiittoqarpoq, tamatumani nerisat anniatsaaliinerlu pingaartillugit sammineqarlutik. Isumasioqatigiinnermi Rigshospitalimi Onkologisk afdelingimit ilinniartitsisut peqataapput, isumasioqatigiinnermilu siunissami taamatut nappaatillit katsorsartinnerisa kingorna malinnaaffigisarnissaannut aqqissuussineq isumaqatigiissutigineqarluni.

7 Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq inuunerissaanermillu suliniutit

7.1 Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinneq

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit kræftimik nappaateqarnermik tunngavisumik suussusiinermi aallartittarput. Kræftimik nappaateqarnerup kingorna inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit katsorsarneqartup pisariaqartitaanik aallaaveqarluni ingerlanneqartarput, taamaalillutillu inunnut ataasiakkaanut naleqqussagaallutik. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq katsorsarneqartunut tamanut neqeroorutigineqartariaqarpoq.

“Peqqinnissaqarfiup suliassaasa pingaarnersaraat innuttaasut peqqissusiisa siuarsarnissaa, nappaatit nappaatinullu assingusut pinaveersaartinnissaat kiisalu inuit nappaatillit nappaatinullu assingusunik nappaatillit misissornissaat, katsorsarnissaat paarinnissaallu” Peqqinnissaqarfiup sullissineri il.il. pillugit Inatsisartut peqqussutaanni nr. 15-imi, 6. november 1997-imeersumi peqqinnissaqarfiup pingaarnertut suliassarigaa nassuiarneqarpoq.

Inatsisartut peqqussutaat taanna innersuussutigalugu peqqinnissamut tunngatillugu inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq paaqutarinninnermik suliaqarnerup katsorsaaneermillu ingerlatsinerup saniatigut peqqissaanermik pinaveersaartitsinermillu suliaqarneruvoq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit ilaat annertoq peqqinnissaqarfiup susassaqarfiisa avataanni ingerlanneqartarpoq. Assersuutigalugu inoqatinut akuulersitseqqinniarluni suliaq inunnik isumaginninnermi sullissisut qanimut suleqatigalugit ingerlanneqartussaavoq. Inuiaqatigiinni akuulersitseqqinniarnermi susassaqartut allat tassaapput sulisitsisut, sulisitsisut sulisartullu kattuffii aammalu immaqa illinniagaqartut kattuffii, soorluttaaq nammineq piumassutsimik kattuffiit aammalu kattuffiit pisortanut attuumassuteqanngitsut NGO, soorlu Neriuffik, pingaarutilimmik inissisimapput.

Nassuiaammi matumani peqqinnermut tunngatillugu inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq pingaarnertut sammeneqarpoq.

Kræftimut katsorsarneqartunut inuiaqatigiinnut akuulersitsiniarnermi, katsorsarneqartut kræftimik nappaateqarnermik pissutigalugu taassumaluunniit kingusissukkut sunniunneranik killilimmik timiminnik atuisinnaanermik, tarnikkut inooqatigiinnikkulluunniit killilimmik atuussinnaanermik aarlerinaatillit ikiornissaat pineqarpoq. Nappaammik kræftimik nalaanneqartut amerlasuut sulisinnaasut ukiuinik ukioqartuupput. Katsorsarneqartut ataasiakkaat inuiaqatigiillu aningaasaqarnerat eqqarsaatigalugu kingusissukkut kingunerluutit pinaveersimatinnissaat, taamatulluunniit pisoqalersillugu tamatumani paasillugu kingunerata annikitsuutinniarnissaa pingaaruteqarpoq. Suliffeqarluni suliffeqarnaniluunniit nammineersinnaalluni isumaqarluartumik inuunissaq ikiuinikkut qulakkeerneqassaaq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniuteqarnermi ilaqaataasut akuutinnissaat pingaaruteqarpoq.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq ima nassuiarneqarsinnaavoq: *Innuttap, ilaqqat ilinniarsimasutullu sullissisut akornanni piffissap aalajangersimasup iluani anguniagaqartumik suleqatigiinneq. Innuttaasup timimigut, tarnimigut aamma/imaluunniit inooqatigiinnikkut atuussinnaanermik annertuumik killilimmik atuussinnaasup annertuumilluunniit killilimmik atuussinnaalernissaminut aarlerinaateqartup nammineerluni imaqarluartumillu inuusinnaalerneranik angusaqarnissaanik anguniagaqarneq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarnermi innuttap inuunermini attuumassuteqarfii tamarmiusut tunngavigineqassapput aalajangernerillu ataqatigiissaakkamik, ataqatigiissumik ilisimasanillu aallaaveqartumik aalajangerneqartarput .*

Kræftimik nappaateqartuq inuunermik naammagisimaakkaminik inuuneqalerpat inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq iluatsilluarsimassaaq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliaqarneq makku ikiortigalugit ingerlanneqarsinaavoq:

- Nukittorsaqqinneq
- Nappaatip taassuminngaluunniit katsorsaanerup kinguneranik allannguutit ataavartut iliuseqarfigineri
- Nappaat sakkortunerulerseqqinnaveersaartillugu immaqalu kinguneqaataasa kingusissukkulluunniit kinguneqaatasa killilersimaarnissaat.

Kræftimut katsorsarneqartut tarnikkut nanertuutitut tunngatillugu annertuumik inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikiorneqarnissamik pisariaqartitsisarnerat misissuinerit takutippaat (Mehlsen et al., 2007). Misissuinerittaaq nutaanerusut kræftimut katsorsarneqarnerup nalaani timikkut piginnaangorsaaqqinneq (sungiusarneq) kinguneqarluartartoq takutippaat (Adamsen et al., 2009). Kræftimik nappaateqartut inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikkiorneqarnissamik pisariaqartitaat assigiinngitsorujussuupput, suliniutilli pisariitsut amerlasuut akuuleqqinnissamik suliniarnermut pitsanngueqataasinnaapput.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissamik suliniarnermi nalinginnaasumik paasissutissiinerit katsorsarneqartumillu ilinniartitsinerit ikorfartuutaasinnaapput. Katsorsarneqartumik ilinniartitsineq inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarnerup ilagisinnaavaa, taannalu ukununnga iluaqutaasinnaavoq:

- Katsorsarneqartunut ikorfartuutaallunilu nappaammik katsorsaaitullu atorineqartunik ilisimasaqarluarnermik kinguneqarsinnaavoq
- Inusaatsimik allannguutit pinaveersaartitsinerullu aallunnissaa.

Peqqissaavinni / nunap immikkoortuini napparsimmavinni inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarnermi periarfissat

Peqqinnissaqarfiup iluani inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarnermi ataatsimut periutsinik malitassianillu pigisaqartoqanngilaq. Piffinni periarfissanut piginnaasanullu naleqqussakkanik inuiaqatigiinnut akuulersitsiniarluni suliniutinik neqerooruteqartarnera nunap immikkoortuinut paasiniaanerup takutippaa. Piffinni sukkortunut tunngasunik eqimattat pinaveersaartitsinermilluunniit suliaqartut / peqqissaasut nalinginnaasumik piffinni inusaatsimut ilitsersuinermik suliaqartuupput, soorluttaaq piffinni peqqissaaviit/ nunap immikkoortuini napparsimmaviit assersuutigalugu angerlarsimaffimmi ikiorteqartitsineq pillugu kommunerisamik suleqateqartartut. Piffinni tamani taakkunani pineqartoq pillugu ilinniarsimasunik sulisussaaleqineq pissutigalugu sungiusarnerit sungiusaaqqinnerillu tamarmik ingerlanneqarneq ajorput. Peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni tamani angerlarsimaffimmi peqqissaasumik peqarnissamik periarfissaqartarpoq. Piffinni peqqissaavit / nunap immikkoortuini napparsimmaviit arlallit piffinni Neriuffinnik peqatigiiffinnut innersuussisarput. Kemoterapi atorlugu katsorsarneqartut kræftertunut ulliviup "sianerasuurtarfia"-nut sianersinnaapput. Tamatuma saniatigut ikiorsiissutinik neqerooruteqartoqartarpoq, taakku tassaasinnaapput timip ilaanut taartitit sanaat, nujaasat aammalu timip ilaanik allannguilluni sananeq; neqeroorutittaaq Nuup avataani atuupput.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikiorneqarnermut periarfissat

Maannakkut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftimut katsorsarneqartunut makku inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikiorsiissutigalugit neqeroorutigineqartarput:

Tamanut neqeroorutit:

- Kemoterapimik katsorsarneqarnermut atatillugu nujaasat nasartaatillu

- Nerisat pillugit immikkut ilisimasalimmit ilitsersorneqarneq
- Aningaasaqarneq pillugu paasissutissiineq: Legatit, aarlerinaatilimmik nappaateqarneq (soraarnerussutisiassanik katersiviit) aammalu inunnik isumaginnittut atorfeqartunit ikiorneqarneq
- Atortunik ikiorsiissutinik atukkiineq
- Kemoterapi atorlugu katsorsarneqartut kræftertunut ullivimmi "sianerasuarterfik"-qarput
- Napparsimmavimmi ammasumik uninnganeq, imaappoq toqujartortut Nuummi Dronning Ingrid-ip Peqqissaavia avaqqullugu toqqaannartumik innartinneqarnissaminnut periarfissaqarput
- Angerlarsimaffimmi anersaartuuserinnerit
- Angerlarsimaffimmi paaqqutarineqarneq

Iviangikkut kræfteqarnermut atatillugu:

- Timimi imertanittoornermi pillorissaasumit ikiorneqarneq
- Iviangiusalertinneq atortullu ikiorsiissutit
- Kræftertunut ullivik Neriuffillu suleqatigiillutik upernaakkut ukiakkullu iviangimikkut kræftertunut ataatsimiisitsisarput
- Iviangikkut kræfteqareernermi iviangimik sanaqqinneq

Kræftimik nappaatit allat:

- Siutikkut, sorlukkut, qungatsikkullu kræfteqarnermik katsorsartittunut nutaanik kigutaasiorneq
- Timimut ivertitsilluni quisarfiliinermut anarfiliinermullu atatillugu ilinniartitaaneq.

Danmarkimi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni ilinniartitaaffissat periarfissat (danskisut innuttaassuseqartunut)

Kræfteqarnermi inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniutit kræftimut katsorsaanermut ataqatigiittut isigineqassasut, kræftimut katsorsarneqartut ataasiakkaat inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat ikiorneqarnissamat pisariaqartitaat paasiniaaruaneqassasut, aammalu katsorsaanermi taakkununga ilitsersuutitut malitassianik ineriartortitsisoqarlunilu atuutilersitsisoqassasoq, kiisalu taamatut suliaqarnerit ingerlaneri nalunaarusiorneqassasut danskit kræfti pillugu pilersaarutaanni pingasuni tamani tikkuussiffigineqarpoq. Kræftens Bekæmpelseli inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarnermi suli tigussaanusunik suliaqarnissamik pisariaqartitsisoqartoq isumaqarpoq .

Danskit kræftimut katsorsarneqartut tamarmik angerlatinneqannginnerminni inuiaqatigiinnut akuuleqqinnissamat pilersaarusiorfigineqassapput. Kommunini amerlasuuni suliffeqarfiit akimorlugit inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suleqatigiilluni suliniartoqarpoq, immaqalu inuiaqatigiinnut qitiusumik akuulersitsinissamik suliffinnik kræftimut katsorsarneqarnermik naammassisunut pikkorisaanermik neqerooruteqartarnernik peqarluni. Københavni kræftimik eqqorneqartunut qitiusumik peqqissaaveqarpoq. Peqqissaavik taanna Danmarkimi peqqissaavinni kræftimik eqqugaasunuinnaq sullissiviuvoq. Peqqissaavik Københavnip kommuniata Kræftens Bekæmpellsu suleqatigiinnerisigut pilersitaavoq. Peqqissaavik immikkoortunut marlunnut avitaavoq: Inuiaqatigiinnut akuulersitsiniarluni suliniarfik Københavnip kommunianit ingerlanneqartoq kiisalu siunnersuiffik Kræftens Bekæmpelsemit ingerlanneqartoq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarfimmi assersuutigalugu timi atorlugu sammisat, atuartitsineq oqaloqatigiinnerillu sullinneqarnermi ilaasarput. Tassani peqataasinnaanermut nakorsamit immikkoortumilluunniit katsorsaaffimmit innersuunneqarnissaq piumasaqaataavoq. Siunnersuiffimmi inunnik ataasiakkaanik oqaloqatiginninnerit ilaquuttallu peqatigalugit oqaloqatiginninnerit imaluunniit taamaaqatinik peqateqarluni oqaloqatigiinnerit neqeroortigineqartarput. Neqeroorut taanna kikkunnut tamanut sumi najugaqarneq apeqqutaatinnagu ammavoq.

7.2 Inuunerissaalluni suliniutit toqjartornermillu paaqqtarineqarneq

Inuunerissaanermut tunngatillugu oqarnermi napparsimasut peqqisseqqinnissaat ilimagineqanngitsut pillugit (anniarnerisa annikinnerulernissaat anguniarlugu) suliniarneq pineqartarpoq, inuunerissaallunili suliniarnermi kræftimut katsorsarneqartut tamarmik peqqissaanermillu ingerlatsineq tamaat pineqarput. Ilaqutaasunut qimagaasunullu inuunerissaanermik suliaqarneq suliniarnermi pingaarutilimmik ilaavoq.

“katsorsartittut ilaqutaasullu inuunermi navianartorsiorfiusumik nappaateqarnermut atatillugu ajornartorsiutinut tunngatillugu pinaveersaartitsinikkut kiisalu siusissukkut nappaammik suussusersiineq atorlugu anniarnaveersaartitsineq siunertarlugu passussinikkut naliliigasuarinnikkullu kiisalu anniarnerit ajornartorsiutillu allat, soorlu timikkut, tarnikkut inooqataanikkut anersaakkullu inuunerisa pitsaassusaasa annertusarnissaat” WHO-p inuunerissaanermik suliaqarnermi siunertarineqartutut oqaatigaa (takuum <http://www.who.int/cancer/palliative/definition/en>). Inuunerissaaneq tassaavoq:

- anniatsaaliilluni nappaatilluuniit nassatarisaanik ippinnaatit allat katsorsarnissaannik neqeroruteqarneq
- inuunermik nuannarisaqarneq, toqullu inuunerup ilaatut akuerinissaa
- toqumik siuarsaaniarluni kinguarsaaniarluniluunniit iliuuseqarusunnginneq
- paaqqtarininnermi tarnikkut anersaakkullu tunngasunik ilanngussineq
- toqunissap tungaanut paaqqtarineqartup sapinngisamik sammisaqarluni inuunissaanut ikorfartuinissamik neqeroruteqarneq
- paaqqtarineqartup napparsimanerata nalaani kingornalu toquneranik aliasuuteqarnermi ilaqutaasunik ikorfartuinissamik neqeroruteqarneq
- paaqqtarineqartut taakkulu ilaqutaasa pisariaqartitaat naammassiniarlugit ilinniakkat akimorlugit suliniuteqarneq, tassunga ilanngullugit aliasuuteqarnermi pisariaqartitugut ikorfartuineq
- inuunerup pitsaassusaanik siuarsaanissaq siunertaavoq, tamannalu aamma napparsimanerup nalaani iluaqutaasumik sunniuteqarsinnaavoq
- napparsimanerup nalaani siusissukkut katsorsaanernut allanut inuunerup sivitsornissaanik siunertaqartunut, soorlu assersuutigalugu kemoterapi imaluunniit qinguartaaneq atorlugu katsorsaaneq ataqatigiissillugit ilanngutitneqarsinnaapput, tassungalu misissuinerit katsorsaanerup nassataanik anniarnerit paasilluarnerullugillu iliuuseqarfiginissaat ilaapput.

Inuunerissaanermik suliaqarneq inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq assigalugu assigiinngitsunik ilinniakkat akimorlugit suliassaavoq, inuunerisaanermillu akisussaaffiup ilaa annertoq peqqinnissaqarfiup isumagisaasa avataanniippoq. Ajornaatumik inuunerissaanermik suliaqarneq inuunerissaanermillu immikkut aqqissuussamik suliniarneq immikkoortinneqartarput. Suliniarnerullu ilinniakkatigut pisariaqartitai apeqqutaatinnagit ilinniakkat akimorlugit suleqatigiinnissaq ilinniakkallu assigiinngitsut akornanni kiisalu suliffeqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiilluni paaqqtarineqartup pisariaqartitai qitiutinneqassapput.

Nalinginnaasumik inuunerissaaneq makkunani ingerlanneqartarpoq:

- Najukkani peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni nakorsanut peqqinnissamilu sulisunut ulluunerani orniguttarnikkut
- Najukkani peqqissaavinni nunalluunniit immikkoortuini napparsimmavinni nalinginnaasuni innartitaalluni unitsinneqarnermi imaluunniit Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uningasunut immikkoortortani

- Angerlarsimaffimmi kommunip isumaginninnerani angerlarsimaffimilu peqqissaasoq atorlugu kommunip ingerlataatut

Immikkut aaqqissuussamik inuunerissaaneq makkunani ingerlanneqartarpoq:

- Inuunerissaanermik suleqatigiinni
- Peqqinnissaqarfinni inuunerissaanermut immikkoortortani
- Toqujartortut napparsimmaviini

Kalaallit Nunaanni inuunerissaanermik ingerlatsinerup immikkut aaqqissuussamik inuunerissaanertut ingerlanneq**annginnini** ilisarnaatigaa.

Peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni inuunerissaanermik suliaqarneq toqujartortunillu paaqqtarinneq

Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup iluani inuunerissaanermik suliaqarnermut atatillugu malitasianik pigisaqartoqanngilaq, piffinnilu periarfissat assigiinngillat. Peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni tamani nalinginnaasumik kisimiilluni inimi uninnganissamut ilaqttanillu uninngateqarsinnaanermut periarfissat aammalu toqujartortunut taamatut pisariaqartitsisunut periarfissat taamaattut neqeroorutineqartarput. Namminneq angerlarsimaffiminni toqujartortunut peqqissaasumit ulluunerani isumagineqarneq peqqinnissaqarfiup neqeroorutigisarpaa. Angerlarsimaffimmi peqqissaasup sullissinera piffimmi pisariaqartitanut periarfissanullu naleqqussarneqartarpoq.

Toqujartortulli immikkut paaqqtarineqarnissamik pisariaqartitsinermut atanngitsunik patsiseqartumik akuttunngitsumik napparsimmavimmut innartinneqartariaqartarput. Matumani katsorsarneqartup ilaqutaasa qasunerat pissutaalluni kisimiilluni angerlarsimanissamut ernumanera imaluunniit najukkami utoqqaat illuata qasuersaarfittut inissanik neqerooruteqarsinnaannginnera imaluunniit paaqqtarineqartup pisariaqartitaanik naammassinnissinnaannginnera pissutaasinnaasarput. Tamanna pitsaasuutinneqanngilaq.

Kommunit kiisalu najukkani peqqissaaviit nunallu immikkoortuini napparsimmaviit akornanni suleqatigiinnerup ataqatigiinnerata annertussusaatalu assigiinngitsorujussuunera najukkani peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni sulisut oqaatigaat.

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani inuunerissaanermik suliniarneq toqujartortunillu paaqqtarinneq

Dronning Ingridip Napparsimmavissua Nuummi innuttaasunut peqqissaavittut Kalaallillu Nunaannut tamarmut peqqissaavittut atuuppoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani uninngasunut immikkoortumi Dronning Ingridip Napparsimmavissuata “qanganisaanera” amerlanertigullu amerlavallaartunik uninngasoqartarnera malunnarpoq.

Ataatsimut isigalugu inuit toqujartortut inuunerisa naggataat nammineq angerlarsimaffitsik ilaqqatitillu sapinngisamik qanillugit uninngasarnissaat anguniarneqartarpoq. Taamaammat uninngasut Nuup avataaneersut najukkami peqqissaavimmut nunalluunniit immikkoortuani napparsimmavimmut amerlanertigut nuunneqartarput. Uninngasut ataasiakkaat Nuup avataaneersut Dronning Ingridip Napparsimmavissuani paaqqtarineqartarput: Taakku akulikinnertigut paaqqtarineqarlunissamik passunneqarlunissaminillu pisariaqartitsillutillu Nuummi ilaqutaqartuusarput, kingusippallaamillu paaqqtarineqartup sumi toqunissaa pillugu aalajangiiffiusarsimasarlutik.

Napparsimasut Nuummeersut toqujartornermik nalaani sukkulluunniit napparsimmavimmut innarsinnaanerminnik periarfissaqartarput, tamatumalu kingunerisaanik Nuummi Peqqissaavik avaqqullugu toqqaannartumik napparsimmavissuarmut innartinneqarsinnaasarput. Nuummissaaq angerlarsimaf-

fimmi napparsimanerminni ulloq unnuarlu paaqqutarineqarsinnaanatillu angerlarsimaffimmi ulloq unnuarlu ikiorsiisoqarsinnaannginnera pissutigalugu ataasiakkaaginnaat piffissaminni kingullermi angerlarsimaffimmiiginnartarput. Tamatuma napparsimasut toqujartormik nalaanni qaammammi ataatsimi marlunniluunniit uninngasarnerat kinguneraa. Napparsimasut taakku anniarnerninnut ata-tillugu ajornartorsiuteqartarlutillu tarnikkut, inuuniarnikkut anersaakkullu amerlanertigut isumagineqar-tariaqartunik pisariaqartitsisarnerat patsisaalluni paaqqutarineqartorujussuusarput. Ilaqutaasutaaq pif-fissami artornartumi tassani sulisunik oqaloqateqarnissamik ikorfartorneqarnissamillu pisariaqartitsi-sarput.

Ullumikkut kræftimik nappaateqartuinaanngitsunut, aammali katsorsarneqartunut allanik nappaate-qartunut inuunerissaanermik katsorsaaneqarnermik pisariaqartitsoqaralarpoq naammassineqarsinnaan-ngitsumik. Tamanna ingammik nammineq angerlarsimaffimmi paaqqutarinnittarnermut tunngavoq, namminermi angerlarsimaffimmi peqqissaasumit ulloq unnuarlu isumagineqarnissamut periarfissaqan-gillat, aammalu angerlarsimaffimmi ulloq unnuarlu ikiorteqarnissamut periarfissaqaratik imaluunniit nammineq angerlarsimaffimmi toqunissamik kissaateqarnerat akuerineqarsinnaanani. Periarfissaqar-titsinnginnerni sulisorisanik ilinniarsimasunik kiisalu aningaasatigut periarfissat pineqarput, taamatumi kiissaateqarneq aningaasatigut sulisorisatigullu aninngaasartuutunik annertuunik nassataqartarmat.

Ullumikkutaaq maleruagassani atuuttuni immikkut paaqqutarinninnermut tunngasunut maleruagassanik pigisaqartoqanngilaq. Ullumikkut napparsimasunut angerlarsimaffimmiinnittunut tunngatillugu peqqinnissaqarfiup kommunillu akisussaaffiisa killingi erseqqissumik aalajangersaavigineqanngillat.

Anniarnermut tunngatillugu katsorsaaneq

Anniarnermut tunngatillugu katsorsaaneq kræfteqartut inuunerissarlugit katsorsarnerinut pingaarutilimmik ilaavoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani najukkanilu peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni sulisut anniarnermut tunngatillugu katsorsaaneq pisariaqartitsiviusutut aammalu ineriartortinneqarlunilu pitsanngorsaavissatut isigigaat.

Anniarnermut tunngatillugu najukkani katsorsaaneqarnit ullumi assigiinnik malitassaqaanngillat. Taamaalil-lunilu najukkani peqqissaavinni nunallu immikkoortuini napparsimmavinni ineriartortitsinissamut anner-tuumik pisariaqartitsisoqarpoq, tamannalu Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Anæstesiologisk afdeling peqatigalugu pisinnaavoq.

7.3 Pissutsit inatsiseqarnermut aningaasaqarnermullu tunngassuteqartut

Pisortanit ikiorsiissutit pillugit Inatsisartut Peqqussutaat nr. 15, 20. november 2006-imeersoq aammalu Pisortanit ikiorsiissutit tunniunneqartarnerat pillugu, iliuusissatut pilersaarutit, sulisinnaassuseq il.il. pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaat nr. 4, 15. marts 2007-imeersoq naapertorlugit inuit Kalaallit Nunaanniittut tamarmik namminneq ilaquuttamilluunniit suliffeqaannginnermik napparsimanermilluunniit nalaani ikiorneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Innuttaasoq napparsimappat, taamaalillunilu sulisinnaassuseqarani, isumaginninnissamut aammalu aningaasartuutitut aalajangersimasunut kiisalu aningaasartuutitut ataasiakkaanut pisortat ikiorsiisarput. Taamaalilluni nerisassanut, kiassarnermut, atisanut assigisaannullu pisortat ikiorsiisarput. Innuttaasup aningaasaqarnera napparsimalernerup kingunerisaanik annertuumik allannguuteqarpat, innuttaasoq attartukkami najugaqartoq isertitakinnerunissamik ilimagisat tunuliaqutaralugit ineqarnermut tapiissutinik qinnuteqarsinnaavoq. Periarfissaq taanna innuttanut namminerisaminnik illoqartunut atuutinngilaq. Kræftimik napparsimasut ilaat isumaqatigiissutit namminerninnut atuuttut imaluunniit atorfininnerminnut atatillugu isumaqatigiissutigineqartut naapertorlugit napparsimanermik nalaani akissarsiaqarnissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Innuttaasoq nappaateqarnerup kinguneranik ataavartussamik killilimmik inuussutissarsiummik ingerlatsinnaalersillugu, piumasaqaatit naammassineqarsimappata siusinaartumik pensionisiaqalersinnaavoq.

7.4 Napparsimalluni angalanermi ingiaqateqarnissamut tunngatillu maleruagassat

Napparsimasup najugaqarfimmi avataani misissorneqarnerani katsorsarneranilu kiffartuussinerit pillugit Namminersornerullutik Oqartussat nalunaarutaanni nr. 2-mi, 24. januar 2005-imeersumi napparsimasup ingiaqataanik angalaqataanermut tunngasut ilanngullugit maleruagassiuunneqarput. Napparsimasut illoqarfimmik avataanut angallanneqartut, inuunermikkullu navianartorsiorlut, pissutsit periarfissallu ajornartinnigippassuk peqqinnissaqarfiup akiligaanik ilaquttaminnik qanigisaminnilluunniit ingiallorneqarneqarsinnaapput. Nakorsap katsorsaaneermik ingerlatsisup tassanngaannartumik napparsimasoqarnerisooq inuunermilluunniit navianartorsiorfiusumik napparsimasoqarnerisooq aalajangerarpa. Inuusuttut 18-it inorlugit ukiullit ilaquttaminnik ataatsimik ingiaqateqarsinnaanermut pisinnaatitaaffeqarput. Napparsimasumik tassanngaannartumik timmisartuussisoqartillugu ingiaqataasumut inissaqartitsisoqarnerisooq timmisartortartup tamatigut aalajangerarpa. Pinasuartumik timmisartuussinerimut atatillugu timmisartortartup inissaqartoqarneranik aalajangiineratigut ilaqaatasut angalaqataasup saniatigut aamma alla ilaasinnaavoq. Peqqinnissaqarfili ilaqaatasup aappaata peqataaneranut aningaasartuutinik matusisanngilaq, taamaalillunilu ineqartitsinerimut, nerisaqarnerimut il.il. ikiuuttarnani.

Ilaqaatasut peqqinnissaqarfiup akiligaanik angalaqataasut napparsimasup inuunerminik navianartorsiorunnaanerata tungaanut nerisaat ineqarnerallu peqqinnissaqarfimmit akilerneqartarpoq. Taamaalillunilu peqqinnissaqarfiup ineqarnerimut nerisaqarnermullu akiliinissamut pisussaaffii napparsimasup inuunerminik navianartorsiorunnaanerani atuukkunnaartarput. Tamatuma kingorna ingiaqataasup ineqarnini nerisaqarninilu nammineerluni akilersulissavai.

Inuunermik navianartorsiorfiunngitsumi nuussigasuarnermi ilaqaatasooq ataaseq napparsimasumut ingiaqataasinnaavoq. Peqqinnissaqarfik tassunga tunngatillugu aningaasartuutitut akiliussineq ajorpoq, taamaalillunilu ineqarnerimut, nerisaqarnerimut il.il. ikiuuttarnani. Kræftimik nappaatit qaqutigunnaq inuunermik navianartorsiorfiusutut taaneqartarnerat pissutigalugu ilaqaatasut angalanerat ineqarnerallu peqqinnissaqarfimmit akilerneqarjunngilaq. Ullumikkuttaaq ilaqaatasut billetititut ineqarnerannullu aningaasartuutitut akiliinissamut kommunit pisussaaffeqanngillat.

Ingiaqataasup angerlarnernut atatillugu angalaneq peqqinnissaqarfimmit inniminnerneqarlunilu akilerneqartarpoq. Tamatigut angalariaaseq akikinnerpaaq toqqarneqartarpoq, taamaalillunilu angerlamut angalanermut atatillugu inuttut kissaatinut naleqqussaasoqarsinnaananalu allangortitsisoqarsinanngilaq, billetilu utertinneqarsinnaanani.

7.5 Neriuffiit Kattuffiat

Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu kræftimik napparsimasut taakkualu ilaqaataasa Neriuffiit Kattuffiat naalackersuinerimut attuumassuteqanngitsumik peqatigiiffigaat. Nuna tamakkerlugu peqatigiiffik Neriuffiit Kattuffiat 1998-imi pilersinneqarpoq, illoqarfinnilu peqatigiiffik siulleg 1988-imi pilersinneqarluni.

Neriuffiit Kattuffiata makku aqqutigalugit kræftimik akiuiniarnissaq siunertaraa: Kræftimik napparsimasunik taakkulu ilaqaataannik ikorfartuillunilu ilitsersuineq. Paasititsiniaanerit aqqutigalugit innuttaasut kræftimik ilisimasaqarnerulernissaat.

Pisortat kræftimik pinaveersaartitsinermik katsorsaaneermillu pingaartitsinissaannik sunniiniarneq. Napparsimasut tamarmik ataqatigiisumik katsorsarneqarnissaat isumattorneqarnissaallu siunertaralugit inunnik isumaginninnikkut peqqinnissamullu oqartussaasunik suleqateqarneq. Neriuffiit Kattuffiata suliniarneranik paasisitsiniaaneq. Kræftimik eqqugaasunut tapersiutitut sammisassaqaartitsiniutit tapiiffigineqarnissaat siunertaralugu aningaasarsiorluni ingerlatsineq.

Nuna tamakkerlugu peqatigiiffik Neriuffiit Kattuffiat Nuummi qitiusumik immikkoortortaqaarpoq allaffimmiumillu ulloq naallugu sulisoqarluni. Neriuffiit Kattuffiat najukkani peqatigiiffinnik najukkanilu amerlasuuni nammineerlutik piumassutsiminnik sulisut suliaannik toqqammaveqarpoq. Neriuffiit Kattuffiat peqatigiiffiit sulinerminnut atugassaannik ukiumoortumik katersuiniartarpoq. Aningaasat katersorneqartut peqatigiiffiit aningaasaqarnerannut toqqammaviullutillu kattuffiup ingerlanneqarneranut atorineqartarput. Tamatuma saniatigut peqatigiiffik pisortat suliffeqarfiinit kiisalu namminersorlutik suliffeqarfinnit peqatigiiffinnillu tapiissutinik pissarsillunilu aningaasaliiffigineqartarpoq.

Neriuffiit Kattuffiata neqeroorutai

Neriuffiit Kattuffiata kræftimik nappaateqartut arlalitsigut tapersersortarpai, assersuutigalugu legatit inuillu oqaloqatiginnittartut aqutigalugit, eqimattanik ikioqatigiittarfinnik pilersitsinikkut paasisitsiniaanikkullu.

Legatit: Inuk siullermeertumik kræftimik nappaateqalersutut paasisaqarfigisaq Neriuffiit Kattuffiannut legatimik pissarsinissamik qinnuteqarnissamut periarfissaqarpoq. Legati qiimmassaatitut nappaammik eqqorneqartup nammineq sumut atussallugu aalajangigassaatur isigineqassaaq.

Oqaloqatiginnittartut: Neriuffik inunnik arlalinnik najukkani peqatigiiffinnut attuumassuteqartunik oqaloqatiginnittartoqarpoq. Inuit oqaloqatiginnittartut tamarmik Neriuffiit Kattuffianni pikkorissarnermi peqataasimapput. Oqaloqatiginnittartut siulliit 1990-imi ilinniartinneqarput, kingornalu allat ingerlaavartumik ilinniartinneqartarput. Oqaloqatiginnittartut namminneq piumassusertik aallaavigalugu napparsimasunik taakkulu ilaqutaannik ikorfartuillutillu oqaloqatiginnittarput. Kræftimik eqqorneqartut tamarmik taakkulu ilaqutaat oqaloqatiginnittartumik oqaloqateqarsinnaapput. Oqaloqatiginnittartut pisariaqartitsineq naapertorlugu kommunimut innersuussisarput inunnillu isumaginninnermut ingerlatsinermut tunngasumi ikiorneqarnissamut periarfissanut tunngatillugu paasisutissanik pissarsiornermi ikiuuttarlutik.

Ikioqatigiittarfiit: Najukkani peqatigiiffinni napparsimasunut eqqugaasunut taakkulu ilaqutaannut eqimattanik ikioqatigiittarfinnik aallartitsisoqarpoq. Eqimattat oqaloqatiginnittartunit ikorfartorneqartarput. Eqimattat ikioqatigiittarfiit kræftimik nappaateqartut allanik taamatut nappaateqartunik naapitsillutik oqaloqatigiiffiisut atorineqartarput.

Paasisitsiniaaneq: Danmarkimi Kræftens Bekæmpelsep quppersagaasa 16-it kalaallisuunngortinneri Neriuffiit Kattuffiata isumaginikuuai. Neriuffiit Kattuffiat nittartakkami quppersagaqarpoq (www.neriuffik.gl). Tassani paasisutissanik pissarsisoqarsinnaavoq, taakkunungalugu quppersakkat kalaallisuut ilaapput.

8 Kræftimut tunngasunik kisitsisitigut uppersaatit siunissamilu nalunaarsuinissamut kisitsisinillu suliarinninnissamut pisari-aqartitassat

Peqqinnissaqarfiup iluani immikkoortut amerlasuut assigalugit kræftimik nappaatit suussusersinerinut katsorsarneranullu tunngasut, naatsorsoqqissaakkanillu kisitsisit kiisalu katsorsaanerup pitsaassusaa pillugit kisitsit nutartikkat amigaatigineqarput.

8.1 Kræftimik nappaatit pillugit maannakkut nalunaarsuinerit

Kræftimut tunngatillugu suliniutit pitsaassusaasa sunniutaat nalilissagaanni paasissutissanik pigisaqarnissaq pisariaqarpoq. Paasissutissat ersiutitik ataasiakkaanik uuttuinissamut periarfissiisut, ataatsimoortinnerisigullu kræftimut katsorsaanermit takutitsisinnaasut. Ersiutitik atuinikkut pineqartoq pillugu malinnaasinnaaneq periarfissinneqarlunilu piffissap ingerlanerani naleqqiussinerit suliarineqarsinnaalertarput . Ersiutit ilaatigut *aaqqissuussinermit*, soorlu aningaasatigut killissarititat, sulisorisat, scannerit amerlassusaaq il.il., *katsorsaanerup ingerlaneranut*, soorlu misissuinerit katsorsaanerilluunniit ingerlanneqartut qassiunersut kiisalu *angusat*, soorlu peqqissisut imaluunniit kræftimik nappaateqartut sulileqqittut amerlassusaaq pineqarput.

Ullumikkut kræftimik nappaatit pillugit nalinginnaasumik alapernaarsuinermit periarfissat killeqarput. Matumani ingammik kræftimik nappaateqartut amerlassusaaq aammalu nutaamik napparsimalersut ukiukkaartumik amerlassusaaq matumani pineqarpoq (kapitali 2 takuuk).

8.2 Nalunaarsuiffiit maanna atorneqartut

Ullumikkut kræftimut katsorsaanermit naliliinissamut qitiusumik nalunaarsuiffiit atortakkavut nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffupput tulliuuttuni nassuiaateqarfisavut. Taakku tamarmik CPR registerimi paasissutissanik aallaaveqarput. Taakku nuna tamakkerlugu inunngortunik nalunaarsuiffik – kiisalu siunissami CPR-inik nalunaarsuiffik tunngavigalugu nakorsaatinik nuna tamakkerlugu nalunaarsuisarfinngorumaartussatut neriuutigineqartoq – peqatigalugu aamma siunissami Peqqinnissaqarfiup iluani nalunaarsuinerit tamanut toqqammaviussapput.

Nuna tamakkerlugu kræfti pillugu qitiusumik nalunaarsuiffiit tassaapput:

Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik

Kalaallit Nunaanni napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik Peqqissutsimut Pinaveersaartitsinermullu Aqutsisoqarfimmit ingerlanneqarpoq. Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffimmi peqqinnissaqarfimmut attaveqarnerit napparsimasut unitsinneqarnerannik kinguneqartunik paasissutissat tamarmik tassani katersorneqartarput. Napparsimmavik, immaqalu immikkoortortaq kiisalu angerlartinneqarnermit nappaammik naliliinerit nalunaarsuiffimmi katersorneqartarput. Nalunaarsuinerit qarasaasiat atorlugit ingerlanneqartarput. Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffimmi paasissutissat napparsimmaviit ataasiakkaat nalunaarsuiffimmut nalunaarutaat nalilerneqanngitsut pigineqarput.

Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffiup piffissami 1987-imiit 2007-ip tungaanut paasissutissaataasa tamakkiisueneri pitsaassusaallu Statens Serum Institutip Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik suleqatigalugu nalilersorpai. Nalilersuinermit tassani nalunaarsuinerit annertuumik kingusinaarlutik ingerlanneqartarnerat paasineqarpoq. Nuna tamakkerlugu inunngortunut

nalunaarsuiffimmut sanilliullugu inunngortut amerlassusaat 25 %-it missaannik annertussuseqartumik ikinaarlugit nalunaarsugaapput, taassumalu peqatigisaanik peqqissaaviit ataasiakkaat akomanni piffissallu ingerlanerani assigiinngiaarnerujussuaqartoq paasineqarpoq. . Napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuiffik suli itisilerlugu misissuiffigineqarpoq, tassungalu tunngatillugu inernerit suli piariinngillat.

Danmarkimi napparsimasunik nuna tamakkerlugu nalunaarsuifiup 2004-p kingorna kræfteqartut pillugit kisitsisitigut nalunaarsoqqissaakkat pitsaassusaat qaffassarsimavaa aammalu katsorsaanerit pillugit kisitsisitigut nalunaarsukkanik katersuisimalluni.

Cancerregistret

Aammattaaq Kalaallit Nunaat pillugu cancerregisterikkut kalaallit kræfteqartut pillugit nalunaarsuineq danskit Sundhedsstyrelsiannit, nakorsaanerup kalaallit kræfteqartarnerat pillugu kisitsisinik naatsorsoqqissaakkanik ingerlatsinissaanik isumaqateqarfignaanit ingerlanneqarpoq. Assersuutigalugu nappaat qanga suussusersineqartoq, kræftip sumiinnera, itinerusumik paasiniaaneq katsorsaanerlu/katsorsaanerillu suut ingerlanneqarnersut nalunaarsuiffimmut nalunaarutigineqartarput. Kalaallit Nunaannissaaq (Nakorsaanerup kaajallaasitaa nr. 9, 15. januar 1987-imeersoq naapertorlugu) nalunaarsuinissaaq piunarsaqaataavoq, allakkatigullu Nakorsaaneqarfimmut nalunaaruteqarnikkut ingerlanneqartarluni. Kalaallit napparsimasut pillugit Cancerregisterimut nalunaaruteqartarneq tamakkiisuunersoq eqqortuunersorluunniit pillugit misissueqqissaartoqarsimanngilaq, iviangitigullu puatsigullu kræfteqartarneq pillugu ilisimatusarnerup – suli tamanut takusassiarineqanngitsup – inernerata ikinaarlugit nalunaarsuisoqartarnera ilimanarsippaa (Nammineeeluni nalunaarut, Nakorsaaneq Allan Gelvan, Dronning Ingridip Napparsimmavissua).

2004-p kingorna Danmarkimi Cancerregisterimut nalunaaruteqarneq qarasaasiat atorlugit ingerlanneqartarpoq. 2004-p kingorna nappaatip suussusersinera pillugu paasissutisanik Landsregistret for Patologi pillugu nalunaarutigisai toqqaannartumik Cancerregisterimut ingerlanneqartarput .

Toqussutaasunik nalunaarsuiffik

Kalaallit Nunaanni toqusunik nalunaarsuineq pappiaqqatigut Nakorsaaneqarfimmut toqusumik nalunaaruteqarnikkut ingerlanneqartarpoq. Tassani ilaatigut ulloq toquffik, toqunermut patsisaasoq qanorlu ililluni toquneq nalunaarutigineqartarput. Nakorsaanerup paasissutissat Sundhedsstyrelsimi afdelingen for Sundhedsdokumentationimiittumi danskit toqussutaasunik nalunaarsuiffiannut ingerlateqqittarpei, taakkulu Nakorsaaneqarfimmut paasissutissanik utimut nassiussisarput. Sundhedsstyrelsip toqusunik nalunaarsuinerata saniatigut ilisimatusarnermik siunertaqartumik Kalaallit Nunaanni toqussutaasut pillugit immikkut nalunaarsuiffimmik pilersitsisoqarpoq. Taanna Statens Institut for Folkesundhed-imiippoq, taassumalu nammineeeluni kisitsisinik Nakorsaanerup nalunaarsugaanik qitiusumillu inunnik nalunaarsuiffimmi kisitsisinik sanilliussinikkut kisitsisit nalilersorlugillu nutartertarpei. Statens Institut for Folkesundhed-imi nalunaarsuiffimmi kisitsisini Kalaallit Nunaanni inunnik nalunaarsuiffimmiinnermik nalaanni toqusutut nalunaaruteqartut tamarmik ilaapput. Tassani sumi inunngorsimaneq aammalu Nakorsaanerup nalunaarsugaanik sukumiinerusumik najugaqarsimanagerit pillugit paasissutissat, ilaatigut illoqarfimmi nunaqarfimmiluunniit najugaqarnermut atatillugu sukumiisumik paasissutissat ilaapput. Nalunaarsuiffiit taakku marluk ukiuni kingullerni assigiinngissutaat procentialunnguaannarniippoq, taamaattumillu suup toqussutaanera pillugu nalunaarsuiffik tatiginartutut isigineqartariaqarluni.

Danmarkimi suna toqussutaanersoq pillugu nalunaarsuineq qarasaasiat atorlugu ingerlanneqartarpoq.

8.3 Peqqinnissaqarfimmi siunissami nalunaarsuineq, qarasaasiakkut napparsimasunik allattaavik (EPJ)

Napparsimasup najukkami peqqissaavimmut saaffigineqqaarneranit katsorsarneqarnerata naammassinera tikillugu malinnaaffigineqarsinnaassappat Kalaallit Nunaanni qarasaasiakkut napparsimasunik allattaavimmik (EPJ) ingerlalluartumik peqarnissarput pisariaqarpoq. EPJ tassaavoq qarasaasiat atorlugit napparsimasut ataasiakkaat pillugit paasissutissanik toqqorsivik napparsimasumut tunngatillugu allattaavittut paasineqarsinnaasoq, tassa napparsimasup qanoq innera pillugu paasissutissanik, misissuinissamut pilersaarutinik misissuisimanernullu aammalu katsorsaannernut kiisalu napparsimasumik malinnaaffiginninneq pillugu paasissutissanik allattaavik .

Piffissami sivisuumi Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik EPJ-imik atortorissaarummik ataatsimut ataqatigiissitsisussamik kissaateqartoqarsimavoq. Tamanna peqqinnissaqarfimmi IKS-imik (Informations Teknologi Strategi – qarasaasiat atorlugit atortorissaarutinik atuineri siunertaq) suliaqarnermi qitiuvoq (nammineerluni nalunaarsuaq Lars Ragus, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik).

EPJ-imik atuinikkut siunissami immikkuullarissunik peqqinnissaqarfimmi immikkoortuni qarasaasiat atorlugit nalunaarsuiffinnik immikkut peqarnissaq ataatsimoortumik nalunaarsuiffimmik peqarnikkut taarserneqassaaq, tamannalu annertuumik pitsaqaataassaaq. Tamatumalu peqatigisaanik paasissutissanik tiguinnarissanik pissarsinissaq ullumikkornit sukkanerusumik pisinnaalissaaq.

Aarlerinartoqassaarli. EPJ-imik ataatsimut nalunaarsuiffik immiullugit nalunaasorneqartut pitsaassusaat qaangerlugu pitsaatigilernaviangilaq. Kalaallit Nunaanni EPJ-ip danskit EPJ-iannut ataqatigiissineqarsinnaangitsup Kalaallit Nunaata danskit kræfti pillugu peqqissutsikkut alapernaarsuinerannut ilaasinnaaneranut mattussinnaavaa. Tamanna kræfti pillugu suliniarnermik malinnaasinnaanitsinut periarfissatsinnut annertuumik sunniuteqassaaq.

8.4 Danmarkimi nappaatinik qarasaasiat atorlugit paasissutissanik toqqorsiviit

Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsarneqartut sapinngisamik danskinut katsorsarneqartunut malitassiat nappertorlugit katsorsarneqartarput, kalaallilu Danmarkimi katsorsarneqartut pillugit paasissutissat ingerlaannartumik danskit qarasaasiat atorlugit toqqorsiviinut immiussuunneqartarput. Taamaammat taamatut nalunaarsuisarnerup qanoq ilivitsuutiginera pillugu maannakkut iluamik ilisimasaqartoqanngilaq, taamaammallu paasissutissanik toqqorsiviit taakku – ullumikkutut iluseqartillugit – kalaallit kræftimut katsorsarneqartut pillugit pitsaanerusumik naliliiviginissaannik ikiortiginnaanertutigit tamakiisumik ilisimangilarput.

Paasissutissat pitsaassusaasa qaffassarnissaasa pingaaruteqartuunerat danskit kræftpakkiini erseqqissarneqartarpoq . Danmarkimi kræfti pillugu suliniutit patajaallisarneqarnerannut atatillugu nappaatit pillugit qarasaasiatigut paasissutissanik toqqorsivinnik – kræfteqaatsinut pingaarnernut tamanut immikkut ataatsimik – pilersitsisoqarnissaa siunnersuutigineqarpoq. Qarasaasiat atorlugit paasissutissanik katersiviit taakku ataatsimut paasissutissanik katersivinnut ataqatigiipput, paasissutissallu toqqor-neqartut pitsaassusaat nunap immikkoortuini nappaatit pillugit qarasaasiatigut toqqorsivinnik piginnaassutsikkut qitiusoqarfinnik pingasunik pilersitsinikkut qulakkeerneqarput . Nappaatit pillugit paasissutissanik toqqorsiviit kræftimik nappaatinut ataasiakkaanut katsorsaannermik malitassianik toqqamma-veqarput. Malitassiat taakku piffimmi nakorsat immikkut ilisimasaleqatigiit qitiusumillu oqartussat suleqatigiiinnerisigut sananeqarajuttarput. Ilaatigut ilisimatuut atatsimut oqallittarfii ilisimasanillu avitseqatigiittarfii aammalu nappaatit pillugit qarasaasiatigut nalunaarsuiffiit toqqammavigalugit kræftimik nappaatinik ilisimatusarnermi danskit kræftplan I-iannut ikorfartuutaasussamik ataatsimiititaliamik siunnersuusiortussamik pilersitsisoqarsimavoq (KOF ataatsimiititaliaq, 2004). Kingorna ilisimatusarnermut

atatillugu nappaatit pillugit qarasaasiatigut nalunaarsuiffinnik atuinissamik siunnersuuteqarluni suliniut ingerlateqqinneqarpoq (Dansk Kræftforskningsforum, 2010).

8.5 Siunissami paasissutissanik pisariaqartitsineq

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu ataatsimoortumik nalunaarsuiffinnik kræftimik nappaatinut tunngasumik alapernaarsuineri atorineqartunik ataavartumik immersuinissamik iluarsaasarnissamullu tigusinissamut periarfissaqannginnitta erseqqissumik oqaatiginissaa pingaaruteqarpoq. Taamatuttaaq ullumikkut nappaatit pillugit paasissutissanik katersivinnik nutaanik paasissutissanik immiussinissatsinnut, paasissutissat pitsaassusaanik nalilersuinissatsinnut aammalu aserfallatsaaliinissatsinnut nukissaqanngilagut.

Kræfti pillugu pilersaarut suliniarnermi pitsannguutunik kissaatigineqartunik kinguneqarnerseq misissoqqissaaneqassappat, kræfti pillugu paasissutissat katersat patajaallisaaviginissaat taakkulu suliarineqarnissaat pisariaqarpoq. Tamatumunnga atuuppoq:

- paasissutissat tatiginartuunerisa qulakkeernissaat, paasissutissanik katersivinni paasissutissat pigineqartut tamakkiisuullutillu nutaajunissaat,
- kræftimik nappaatit pillugit nalunaarsuiffinnik nutaanik ersiutinillu nutaanik pisariaqartitsisoqarnerseq misissoqqissaassallugu,
- pineqartoq pillugu ingerlaavartumik misissueqqissarnissatsinnut ilisimasatigut isumalluuteqartuarnissarput – imaluunniit avataanit sullinneqarnermik pisinissatsinnut aningaasatigut isumalluuteqarnissarput.

Misissueqqissaarnerit tatiginartut sapinngisamik tamakkiisumik toqqammaveqarlutillu nalunaarutigineqartartut eqqortuunissaat pisariaqartippaat. Tamatuma paasissutissanik katersiviit ullumikkut pigisavut tamakkiisunik pitsaasunillu paasissutissanik imaqarnissaat pisariaqartippaa. Taamatuttaaq kalaallit Danmarkimi katsorsarneqartillugit nappaatit pillugit paasissutissanik katersivinnut paasissutissanik pisarsisinnaanarput pisariaqarpoq – taamatuttaarlu aamma taakku Kalaallit Nunaannut tunngatillugu atorineqarsinnaanerit pillugu paasissutissat tamakkiisuullutillu tatiginartuunissaat qulakkiissallugu.

Paasissutissat pigineqartut pitsaassusaat qulakkeerumallugu nalunaarsuinerit tamarmik CPR aallaavigalugu pinissaat pisariaqarlunilu sukkasuumik kukkuninnerusumillu ingerlakkumallugit tamanna qarasaasiatigoortumik ingerlanneqartariaqarpoq. Paasissutissat alapernaarsuineri atomeruneqassappata tamatuma qarasaasiatigoortumik pisariinnerusumik eqaannerusumillu ingerlannissaat pisariaqassaaq, taamatuttaarlu paasissutissanik toqqortuineq CPR-inik nalunaarsuinerit ittuq toqqorsiviup patajaassusaa kiisalu innuttanut ataasiakkaanut paasissutissat qularnaassusaat pillugit pitsaassuseq qulakkiissavaa.

9 Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu

9.1 Ilinniartitaaneq

Kræftimut katsorsaaneq tamaat pitsanngorsassagutsigu ilinniartitaanermut tunngasut pingaaruteqarput. Kræfti pillugu ilinniartitaaneq patajaallisaavigineqarpat, taava aamma kræftimut katsorsaanerup pitsaassusaa qaffassaaq. Taamaattumik ilinniartitaanermut aningaasaliissutit siunissami kræfti pillugu katsorsaanermut aningaasaliissutitut isigineqartariaqarput. .

Kalaallit Nunaanni peqqissaasut nappaatit pillugit ilinniartitaaneranni kiisalu nakorsat nutaat ilinniarteqqinneqarneranni peqqinnissaqarfik peqataavoq. Nakorsat nutaat ilinniarteqqinneqarnerat Danmarkimi Region Syd peqatigalugu ingerlanneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni nakorsat nappaatinik tunngaviumik ukioq ataaseq ilinniarnissaannik neqeroorfigineqartarput, taamatullu tunngaviumik ilinniartitaanerup kingorna nakorsaattit, pilattaaneq, tarnip pissusai kiisalu nalinginnaasumik nakorsaattit pillugit ukioq ataaseq ilinniarnissamik neqeroorfigineqartarlutik. Tamatuma kingorna nakorsaattit pillugit nalinginnaasumik ilinniartitaaneq tamakkiisoq Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarsinnaasarpoq. Tamatuma Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup ilinniartitaanermik ingerlatsinermini kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitsinermik danskit ilinniartitsineranni piumasaqaatinut assingusumik ingerlatsinissamik pisusaaffeqarnera kinguneraa.

Najukkani napparsimmaveeqqanut, peqqissaavinnut kiisalu nunap immikkoortuini napparsimmavinnut kræftimik napparsimasut saaffiginneqqaartarput, taamaalillunilu tamaani pasitsaasseqqaarneq sukkaasumik naapertuuttumillu paasiniaanermik kiisalu innersuuseqqinnermik malitseqartinneqassalluni. Kræftimik pasitsaassereermermi aammalu nappaatip suussusaanik ilimanarsisitsereermermi kræftimik nappaatinik amerlasuunik paasiniaaneq katsorsaanerlu ataatsimut isigalugit assigiimmik periuseqarfiullutik ingerlanneqartarput.

Nakorsiartuq kræftimik nappaammut ersiutitik pigisaqartoq ataaseq peqqinnissaqarfimmi sulisut ullormut nakorsiartorpassuarni ullormut naapittagaanni assigiinngitsunik nappaammut ersiutitik pigisaqarlutillu ilerasuutillit akornanni takujuminaassinnaasarpoq. Tamanna ingammik kræfti aatsaat pileriartortillugu, taamaattumillu kræfteqartoqarneranut erseqqissumik nappaammut ilisarnaateqarfiunngitsumut atuuppoq. Katsorsaanerup aallaqqaataaniilli pitsaasumik ingerlanneqarnissaata qulakkeernissaanut sulisut naapitseqqaartuusut ilinniartitaanerat, paasiniaanermi ilitsersuutitik (najukkami qitiusumilu) pigisaqarnissaq aammalu Kalaallit Nunaanni kræftimut katsorsaa-sarnerup aaqqissuunneqarneranik ilisimasaqarnissaq pisariaqarput.

Nassuiaatip matuma suliarineqarneranut atatillugu peqqinnissaqarfimmi sulisut ilisimasaqarnerunissamik ilinniartitaanermillu pisariaqartsinersut apeqquteqarfigineqarput, sulisoqatigiinnillu tamanit apeqqummik akiuminaatsittakkaminnik katsorsarneqartut aperisarnerannik naammattuuisarneq pissutigalugu ilisimasaqarnerunissaq oqariartuutigineqarpoq. Taamatutaaq suliamik ingerlatsinerit ilinniartigiumallugit suliamillu ingerlatsinerup pitsaanerpaanissaa qulakkeerumallugu taakku nalilersortarnissaat pisariaqartinneqarpoq. Taamatutaaq katsorsartunik paaqqutarinnittunit kræftimut tunngatillugu pinaveersaartitsinerit, nappaateqarnermik paasiniaanissaq, inuiaqatiinnut akuulersitsiniarnermik suliaqarnissaq, inuunerissaanissaq aammalu katsorsartunik akuutitsinissaq taakkununga nutaajunerusuunera oqaatigineqarpoq, taamaammallu taamatut sulisorisat suli ilinniartinneqarlutillu ilinniarteqqinneqarnissaat pisariaqartoq. Aammattaaq kræfti pillugu ilinniakkatigut ilisimasat assigi-aartuunngitsuunerat kiisalu sulisut kræftimik annertuumik nappaateqartunik sullissisut oqaloqatiginnittarnissamik periarfissaqarnissaannut tunngasut assigiinngitsuusutut misigineqarput.

Ullumikkut Kalaallit Nunaanni peqqissaanermik ilisimasat pillugit bachelorinngorniarnermut atatillugu kræftimik nappaatit pillugit linniatitsineq ECTS pointimik aqqissuussinermi 4,5 pointit missaanni naleqarpoq. Tassunga ilanngullugu nappaammik suussusiineq, katsorsaaneq kiisalu kræftimik nappaateqartunik paaqqutarinnineq. Kalaallit Nunaanni peqqissaasutut ilinniarnermut atatillugu kræftimut tungatillugu ilinniartitsinermi Danmarkimi peqqissaanermi atuakkat atorneqartut malitassiallu atorneqartut assingi atorneqarput. Taamaattorli matumani Kalaallit Nunaanni katsorsaanermi paaqqutarinninnermilu pissutsit immikkuullarissuunerat immikkut isiginiarneqartarpoq. Kalaallit Nunaanni peqqissaanermik ilinniartitsinermi nappaatinut tunngasut aammalu kræftimik nappaatillit paaqqutarineqartarnerat annertusiartortumik sammineqartoq ilinniarfik isumaqarpoq (nammineerluni nalunaarusiaq Suzanne Møller, Center for sygeplejevidenskab og sundhedsforskning, Ilisimatusarfik).

Kalaallit Nunaanni peqqissaasut kræftimut katsorsaanermut tunngatillugu ilinniarteqqinneqarneq ajorput, taamaattorli kalaallit peqqissaasut Danmarkimi onkologisk sygeplejep iluani ilinniaqqinnissamut qinnuteqarnissamut periarfissaqarput, tassani peqqissaasut kræftimut immikkoortuni sulisunut immikkut sammititamik ukioq ataaseq ilinniartitseqqittoqartarpoq. Kalaallit Nunaanni peqqissaasunik suli tassani ilinniartoqarnikuunngilaq. Kræftertunik passussinerup 2004-mi Kalaallit Nunaannut nuunneqarne-rata kingorna Peqqinnissaqarfimmi sulisut kræftertunik paaqqutarinninnermik sulisoqarnermut tunngasunik pikkorissartinneqarput. Tamatuma saniatigut nakorsaasersukkanut ullivimmi sulisut kemoterapi-mik katsorsaanermi ilisimasaqarnissaat qulakkeerumallugu ilisimasanik nutarterineqartuuartarpoq.

Nakorsaqatigiit pikkorissarnermik ilinniaqqinnermillu pisariaqartitaat ullumikkut Kalaallit Nunaanni nakorsat Den Almindelige Danske Lægeforeningip aammalu nakorsat immikkut ilisimasallit ataanni pikkorissarnermut peqataanikkut imaluunniit Danmarkimi suliffeqarfiit peqatigalugit ilinniartitseqqinnerni qinnuteqarnertigut naammassineqartarput.

Danskit kræftplaniinut atatillugu peqqissaasutut ilinniarnermi nakorsanngorniarnermilu kiisalu pikkorissarnerdigut ilinniartitseqqinnikkullu kræftimut tungasunik ilinniartitaaneq paasiniaffigineqarpoq, ilinniartitsinermillu ingerlatsineq patajaallisarniarneqarluni . Peqqinnissaqarfimmi ilinniartitsineq annertoq suli sulitigaluni ilinniartitsinertut ingerlanneqartarpoq, tassanilu nakorsat inuusunnerusut nakorsanit utoqqaanerusunit misilittagaqarnerusunillu ilinniartinneqartarput. Kræftplan I-ip nalilersorneqarneranut atatillugu ilinniartitaanikkut patajaallisaanissamut atatillugu kaammattuutit tamakkiisumik malinneqarsimannginnerat paasiineqarpoq. Tamatumunnga kræfti pillugu ilinniartitaanermut immikkut atugassanik aningaasaliisoqarsimannginnera patsisigittinneqarpoq. Ulluinnarni suliamik ingerlatsinerup ataavarnerusumik ingerlanneqarnissaa ilinniartitsinermit pingaernerutinneqarpoq, tamatumalu ilinniartitaanermik ingerlataqarneq sulianik pilersaarusiornermi, nalinginnaasumik pilersaarusiornermi imaluunniit missingersuusiornermi naammattumik ersarissarneqartanngitsoq oqaatigineqarpoq .

9.2 Ilisimatusarneq

Ullumikkut kræftimik ilisimatusarneq nunarsuarmioqatigiit akornanni ingerlanneqarpoq. Danskit nuna-nilu allamiut ilisimatusarneri Danmarkimi kræftimut katsorsaaneq pillugu kaammattuutitut, Kalaallit Nunaannit malinneqartunut toqqammaviupput. Kalaallit katsorsarneqartut Cancerregisterimi nalunaarsorneqarnerisigut Kalaallit Nunaat ilisimatusarnermut periarfissanut ilapittuivoq. Nunarsuarmioqatigiilli akornanni ilisimatusarnermut atatillugu ilisimasanik katersivinni saqqummersitat amerlassusaat qiviasagaanni, Kalaallit Nunaanni kræfti pillugu ilisimatusarnermi ilisimasat killeqarput.

Kalaallit Nunaat ilisimatusarfigissallugu mikivoq. Kalaallit Nunaanni ilisimatusarneq qiviassagaanni ilisimatusarfigisap maleruagassaqaannginnera imaluunniit maleruagassiunneqarsinnaannginnera oqaatigineqartariaqarpoq aammalu ilisimatusarnerup annersaata immikkoortumi aalajangersumi immikkut soqutiginnilluarnermik aallaaveqartarnera oqaatigineqartariaqarluni. Kalaallit Nunaannut tunngatillugu

ilisimatusarnerup annersaa suli Kalaallit Nunaata avataani ingerlanneqarpoq. Matumanilu immaqqa tamanna suli kræftimut tunngasumi atuuppoq, taamatummi ilisimatusarnermi immikkut atortorissaaruteqarnissaq, immikkuullarissumillu ilisimatusartut amerlasuut akornanni pigineqartumik ilisimasaqarnissaq pisariaqarmata. Tamakku kingunerannik ilisimasat pigisavut – tamanut kræftimullu tunngatillugu – ilisimatusarnermik aallaaveqartumik ilisimasatta ataatsimoortuunatik pineqartut ataasiakkaat pillugit iluanni ilisimasanit assigiinngitsunit katitigaammata taakkulu peqatigisaannik pineqartuni suli ilisimatusarfigineqarsimanngitsunik peqarluni. ”Equngassut” taanna issittumi ilisimatusaatsini allani aamma naammattuugassaasoq allaaserineqarpoq . Kalaallit Nunaanni piffinnilu ataasiakkaani ilisimasat qulakkeerumallugit Grønlands Sundhedsvidenskabelige Forskningsrådip avataanit ilisimatusartut taamaasa piffinneersunik suleqateqarnissamik kaammattortarpai.

Kalaallit Nunaani kræftimut tunngasuni ilisimatusarnermi pilersaaruteqartoqanngilaq, taamaalillunilu aamma ilisimatusarnermik suliaqarnermi anguniakkanik pigisaqartoqarnani. Danmarkimi pingaarnertut anguniakkat tassaapput:

1. Pinaveersaartitsinermit nappaatillu siusissukkut sussusersinissaanut tunngatillugu ataavartumik pitsaanerpaamik periarfissiisoqartassasoq.
2. Periutsit iluaqutaanerannik uppersarnerqartut atorlugit kræftimik nappatit paasinierneqarlutillu katsorsarneraranni pitsaassuseq nunarsuarmi pitsaanerpaanut nallersuussinnaassasoq.
3. Paasiniaanermi periutsinik nutaanik, katsorsaariaatsinik nutaanik, malitseqartitsinermilu periutsinik nutaanik atortorisaarutinillu nutaanik misileraanerit peqataanissamut periarfissiisoqartassasoq.
4. Paaqqutarinnineq, tassunga ilanngullugit toqjartortunik paaqqutarinnineq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni suliniarneq aammalu inuunerissaaneq ilisimatusarnermik uppersarnerqartunik toqqammaveqarluni ingerlanneqassasut.
5. Kræftimut katsorsaanermit ingerlatsinermit ilisimasani pinaveersaartitsinermit, paasiniaanermi katsorsaanermit ilisimasat peqqinnissaqarfimmi sulinermit atuutilersinneqassasut .

Anguniakkani taakkunani anguniakkat 1, 2, 4 aamma 5 Kalaallit Nunaannut attuumassuteqarput; naallu Kalaallit Nunaat biomedicinskimik tunngaviummik ilisimatusarnermi peqataanissaminut ajornakusoortitsissagaluartoq, taamaattoq nappaatit pillugit ilisimatusarnermi aammalu peqqinnissamik suliaqarnermut tunngatillugu ilisimatusarnermi isumalluutit atuineq pillugu kiisalu pinaveersaartitsinerit, paasiniaanerit kiisalu ilisimasanit atuutilersitsinermit ilisimatusarnermi annertuumik pisariaqartinneqarput .

10 Kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut sulinissamut kaammattuutit

Immikkoortumi matumani kaammattuutit nassuiaatip immikkoortuani sulinermi saqqummersut eqikkarlugillu tigussaasunngortinneqarput.

10.1 Kræfti pillugu ilisimasat, kræftip atugaanera aammalu kræfteqartarneq pillugu kisitsisitigut paasissutissat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilerneqartussatut inassutigineqartut

Kræfti kræftillu atugaanera

- Qanoq ililluni kræfti pillugu kisitsisitigut paasissutissanik amerlanerusunik sukkanerusumillu nutarterneqartartunik qulakkeerisoqarsinnaanersoq pillugu misissuinerik aallartitsineq, tassunga ilanngullugu nappaatip atuunnerata, katsorsaanerup, peqqissisarnerup aammalu kræftimut katsorsaanerup ingerlanerata malinnaaffiginissaanut kisitsisit (ersiutaasut) pissarsiinnarissat pilersaarusiunnissaat. Tamatuma saniatigut katsorsaanerimi nalilersuinerit annertunerusumik atorneqalernissaannik pisariaqartitat. Nakorsaaneqarfik taamatut suliniarnermi qitiussatut isigineqarpoq.
- Paasiniaanermik aallartitsineq aammalu paasisitsiniaanermi iliuusissamik innuttaasut nappaatip ersiutaanik, iliuusissatut periarfissanik aammalu katsorsaanerimi periarfissanik pisariaqartunik ilisimasaqarnissaannik qulakkeerisumik aallartitsineq, taamaalilluni kræftimik nappaat sapinngisamik sukkanerpaamik suussusersisinnaaqullugu aammalu nakorsarmut saaffiginninnissamut aporfissaqarsinnaaqunagu.

Siunissamut ungasinnerusumut tunngatillugu:

- Kalaallit kræftimut katsorsarneqartut ikinaarlugit Cancerregisterimut nalunaarutigineqartarnersut misissussallugu, taamaattoqarpallu suna tamatumunnga patsisaanersoq aammalu qanoq ililluni nalunaarsuisarneq pitsanngorsarneqarsinnaanersoq misissussallugu.
- Kræftimik nappaatit atugaanerpaani kalaallit katsorsarneqartut qanoq nalunaarsorneqarsimanerisa, taamatut nalunaarsuinerup qanoq tamakkiisuutiginerata paasiniaaffiginissaa aammalu nalunaarsuisarnerup annertusarneqarnerata kinguneranik kræfteqartarnermut tungasut malinnaaffiginissaannut tamatuma iluaqutaasumik kinguneqarsinnaanera ilimagineqarsinnaanersoq misissussallugu.

10.2 Paasiniaaneq katsorsaanerlu pillugit ilisimasat, nuna tamakkerlugu kræfti pillugu pilersaarutip tungaanut nalilerneqartussatut inassutigineqartut

Katsorsaanerup ingerlasarnera

- Nappaatip suussusersineqartarnerata katsorsaasarnerullu sukkanerusumik ingerlanneqarsinnaanera misissussallugu, katsorsaanerup ingerlanneqartarnera naapertuunnerusumik ataqtigiissarneqarsinnaanersoq misissussallugu kiisalu katsorsaanerup ineriikkatut pilersaarusiortulugu ingerlanneqarsinnaanerata misissornissaa aammalu piffini kræftimut tunngatillugu ataqtigiissaarisunik pilersitsinissaq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariartinneqartussat misissuiffiginissaat. Sulineq najukkani Dronning Ingridillu Napparsimmavissuani ingerlanneqasapput.
- Katsorsarneqartoq pillugu paasissutissat katsorsaanermik ingerlataqartut assigiinngitsut akornanni qanoq ililluni pitsaanerpaamik paarlaassuunneqarsinnaanerisa qulakkeerneqarnissaat paasiniarlugulu siunnersuusiortifigissallugu, tassunga ilanngullugu immikkut onkologisk (kræftimik nappaat pillugu) journalimik peqarsinnaaneranik aammalu katsorsaanerup ingerlaneranik nassuiaatinik peqalersinnaanermik pisariaqartitsisinnaaneq misissussallugu. Taakkua saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.

Nappaatip suussusersisarnera katsorsaanerlu

- Nappaatinik suussusersisarnermut katsorsaasarnermullu tunngatillugu paasiniaanernik aallartitsineq pitsannguutissanillu siunnersuuteqarneq.
- Nappaatip ersiutaasa malinnaaffigineqartarnerinut atatillugu periusissatut kaammattuutunik siunnersuuteqarneq. Nakorsiat nappaatip ersiutai assigiit pillugit arlaleriarlutik nakorsiarternissaat ilimagineqarsinnaanngilaq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Timimik ilanngarsilluni misissugassatut tigusat qanoq ililluni sukkanerusumik akissutissarsiffigisinnaanerannik misissueqqissarneq pilersaarusiomerlu, tassunga ilanngullugu danskit patologidatabaseannut atuisinnaaneremut periarfissamik misissuineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Pilattaanikkut siunissami kræftimut katsorsaasarneq ataatsimut tamaat isigalugu aammalu kræftimik nappaatinut assigiinngitsunut tunngatillugu ilusilersorneqarnissaanut aaqquissuunnissaanullu atatillugu misissueqqissaarneq siunnersuuteqarnerlu. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Nakorsaatit atorlugit siunissami kræftimut katsorsaasarnermi inuunerissaallunilu katsorsaarnermi neqeroorutissat pisariaqartitassallu misissussallugit. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Kræfteqarneq pillugu siunissami paasiniaasarnerup katsorsaasarnerullu aaqquissuunnegarnissaa pillugu pisariaqartitanik misissuineq pilersaarutissamillu siunnersuusiorneq, tassunga ilanngullugit taakkunani isumalluutitut pisariaqartinneqartussanik misissuineq.
- Ukiuni tullerni qulini kræfteqarnermik suussusersisarnermik qulakkeerinninnissamut atortorissaarutitigut sulisorisatigullu pisariaqartitanik misissuinermik aallartitsineq, tassunga ilanngullugit MR scanner, CT scanner nutaaq, piffinni ultralyd atorlugit nappaatinik suussusersisarnermi atortut pitsanngorsarnissaat aammalu fiberlaryngoskopimik NBI-mik qullitalimmik pissarsinissat. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartussat pillugit misissuineq.
- Pingaartumik Dronning Ingridip Napparsimmavissuani illutatigut siunissami pisariaqartitaajuumaartussat misissuiffigineqarnissaasa aallarnisarneqarnissaat, tassunga ilanngullugit init oqaloqatiginnittarfissat ineeqqallu kisermaattarissat. Aammattaaq isumalluutitigut pisariaqartitassat misissoqqissaarneqarnerat.

10.3 Sallertut pinaveersaartitsineremut tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut

Ataatsimut suliniutit

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit ulluunerani neqeroorutini, atuarfinni, ilinniarfinni immaqalu suliffeqarfinni peqqissutsimut politikkimik suliaqarnissaq atuutilersitsinissarlu pillugit suleqatiginninneq. Tamatuma saniatigut ilumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.
- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit meeqqat atuarfiini peqqinnissamut tunngasunik atuartitsinerup qaffassarnissaa siunertaralugu ilinniartitsisunngorniarluni ilinniarfinni peqqissuseq pillugu ilinniartitsinerup patajaallisarnissaanut iliuusissatut pilersaarummik suliarinninneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.
- Peqqinnissaqarfimmi sulisorisanik pinaveersaartitsineremut tunngasunik ilinniartitsinissamut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugit pinaveersaartitsinerup pitsaasup sunik imaqarnissanik aalajangersaaneq kiisalu suliniutigineqartunik malinnaaffiginninneq. Tamatuma saniatigut isumalluutit pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Tupa/pujortartarneq

- Pineqartumik misissueqqissaarneq suliniutissanillu siunnersuuteqarneq, tassunga ilanngullugit tupanut akileraarutit qaffanneqarnissaat, aningaasanik pujortassaarniartunut pinaveersaartitsinermullu atugassanik immikkoortitsineq, inunntut 18-it inorlugit ukiulinnut tunisaqaqqusinnginnerup piseqqusaarutinillu nittarsaavigineqannginnissaasa malinneqarnerisa qulakkeeneri aammalu tupanik nioqqutissiat puuini annerusumik/allaanerumik paasititsinerit. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.
- Innuttaasunut pujortartarunnaarnissamik ikiuinissamut ersarinnerusunik assigiinngiiaarnerusunillu neqeroorusiornissamut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugu piffinni periarfissanik qulakkeerinnineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Timip aalatinnera

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit timip aalatinnerunissaanik nuna tamakkerlugu iliuusisatut pilersaarusiorneq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigineqartuni ilinniarfinnilu timimik aalanerulersitsinermik pisariaqartitsineq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Nerisat oqimaappallaarnerlu

- Soqutiginnittut allat suleqatigalugit nerisassat peqqinnartut pigineqarnerulernissaannut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit ulluunerani neqeroorutigneqartuni meeqqallu atuarmi. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Imigassaq aalakoornartulik

- Pineqartoq pillugu killiliinerunissamik pisariaqaritsisoqarneris pillugu misissueqqissaarneq, tassunga ilanngullugu inatsisit maanna atuuttut qanoq atuutsinneri qulakkeerneqartarnerisut kisalu imigassat aalakoornartullit akitsuutaasa qaffanneqarnissaannut periarfissat. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

10.4 Tullertut pinaveersaartitsinermut tunngatillugu ilisimasat, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut

Screenerisarneq

- Screenerilluni misissuisarnermi suliniutit nalilersussallugit suliniarnermilu pitsanngorsaataasinnaasunik siunnersuuteqarluni kiisalu kræfteqartarneq pillugu screenerisarnerit ilanneqarnissaat pisariaqarneris misissorlugu, tassunga ilanngullugit isumalluutitut atugassatut pisariaqartit aammalu pineqartumi pitsanngorsaanerup pitsannguutitut kingunerisassai.

Ungasinnerusorlu isigalugu:

- Kingornuttagaasumik iviangikkut kræfteqarnermi mammografi atorlugu (tarrarsuineq) misissuineq MR (magnetisk resonans) atorlugu misissuinerimik taarserneqarsinnaanersooq misissusallugu.

10.5 Immikkoortut kræftimik nappaatinut ataasiakkaanut tunngasut, kræfti pillugu pilersaarummut atatillugu nalilersorneqartariaqartut

- Kræftimik nalinginnaanerpaatut nappaatit pillugit maannamut katsorsaanerim periuksit allanguutaasinnaasullu misissoqqissaarneri, tassunga ilanngullugit iviangitigut kræfteqarnermi pilattaasarerup marloqiusanngortinnerata pingaarutaa aammalu iviangimik piginniinnartitsilluni pilattaanermik neqerooruteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

10.6 Inooqatigiinnermut atatillugu pisariaqartitat, inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq kiisalu toqujartortumik paaqqtarinneq

Inooqatigiinnermut atatillugu pisariaqartitat

- Ullumikkut kræftimik nappaateqartunut taakkulu ilaqutaannut atugassarititaasunik misissueq-qissaarneq immaqalu katsorsartittup ingiaqateqarsinnaanera pillugu maleruagassanik allanngortitsinissamik pisariaqartitsineq, kiisalu tassunga tunngatillugu isumalluutissatut pisariaqartinneqartut.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarni suliniuteqarneq

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit kræftimik nappaateqartut inuiaqatigiinnut akuulerseqqiniarnerat pillugu pisariaqartitanik periarfissanillu misissuinerit, tassunga ilanngullugit timip ator-nissaata sungiusaqqinnera, tarnikkut nukittorsarneq aammalu inooqataanermut akuleruteq-qinneq kiisalu katsorsarneqartut atuarfiinik pisariaqartitsineq immaqalu pitsanngorsaanissanik siunnersuuteqarneq. Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

Inuunerissaalluni katsorsaaneq toqujartortunillu paaqqtarinneq

- Soqutigisaqartut allat suleqatigalugit toqujartortut paaqqtarisarnerannik pisariaqartitanik periarfissanillu misissuineq, tassunga ilanngullugit ulloq unnuarlu paaqqtarinneq, qasuersertarfiit aammalu toqujartortut napparsimmaviannik neqeroorut kiisalu immikkoortut suliami kalluarneqartut maleruagassatigut isumalluutitigullu pisariaqartitaat.
- Anniarnaveersaartitsilluni katsorsaasarnikkut pisariaqartitat tamatumunngalu iliuusissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit inuiaqatigiinni atuuttunik malitassiaqalernissamik katsorsarneqartunullu paasisutissiinerunissamik pisariaqartitat, qitiusumik siunnersuisarfiullunilu ilitser-suisartumik "anniatsaaliinnermut immikkoortortaqaalernissaq". Tamatuma saniatigut isumalluutitut pisariaqartinneqartut iluaqutissartallu misissoqqissaarneri.

10.7 Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu

Ilinniartitaaneq

- Piginnaasat qaffassarnissaannut (aamma piffinni) pisariaqartitanik misissuineq aammalu kræftimik nappaatit pillugit ilinniartitaanerit ilinniartitseqqittarnerillu patajaallisaavigineqar-nissaat pillugit iliuusissatut pilersaarummik siunnersuusiomeq, tassunga ilanngullugit kræftimik nappaateqartut napparsimaneranni paaqqtarininnerup pitsaanerulersinneqarnissaa pillugu pitsanngorsaatissanik siunnersuusiomeq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.
- Paasisutissanik nutartikkanik tiguinnarissanik qarasaasiat atorlugit periarfissaqalernissaanik misissuineq immaqalu sulisorisanut nappaatit ersiutaannik, nappaatinik suussusersiinernut aammalu katsorsaanernut qarasaasiat atorlugit ilinniartitsinnaanermut periarfissanik misissuineq, tassunga ilanngullugit Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaateqartut anniarnaveersaartinneranni katsorsaanerit. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariaqartinneqartussat misissorneri.

Ilisimatusarneq

- Piffinni kræfti pillugu ilisimatusaatissatut pisariaqartinneqartut iliuusissallu misissornissaat, tassungalu ilanngullugu isumalluutissatut pisariartinneqartut.
- Nappaatip ersiutaanik malussarnermit nakorsiarnissap tungaanut ileqqunik aammalu ileqqunik allanngortitsinernik piffinni ilisimatusarneq aqutugalugu anguniagaqarluartumik pitsaasumillu paasisitsiniaanikkut suliniutissatut aallartinneqarsinnaasunik misissuinerimik aallartitsinissamik qulakkeerinninneq. Tamatumalu saniatigut siunissami isumalluutissatut pisariartinneqartussat misissorneri.

11. Kræfteqarnermut suliniarnermi isumalluutit aammalu siunissami isumalluutitut pisariaqartitassatut ilimagisat

11.1 Ullumikkut kræftimut tunngasuni suliaqarnermi isumalluutit atorineqartut siunissamilu pisariaqartinneqartussat

Pineqartup peqqinnissaqarfiup ataatsimoortumik sullissineranit aningaasartuutaanillu immikkoortinneqarsinnaannginnera pissutigalugu kræftimut tunngasunut aningaasartuutit eqqortumik oqaatigineqarsinnaanngillat. Ullumikkullu kisitsisit pigineqartut aallaavigalugit siunissami kræftimut tunngasuni isumalluutitut atugassariumaakkat tikkuussiffiginiarneqarput.

Kræftimik sallertut pinaveersaaritsinermit atatillugu isumalluutitut atugassat

2011-mi Aningaasanut Inatsimmi sallertut pinaveersaaritsinerup iluani nuna tamakkerlugu pinaveersaaritsinermit suliniarissami 10,7 mio. kr-it immikkoortinneqarput. Aningaasat amerlanersaat Inuunerittamut aningaasaliissutaapput aammalu 2010-mi Inuunerissarfinnut immikkoortitsisoqarsimalluni (imm. 4.1 takuuk). Inuunerittamut aningaasaliissutit ilaannaat kræftimik pinaveersaaritsinermit attuumassuteqarput. Tamatuma saniatigut peqqinnissaqarfimmu aningaasaliissutit iluanni niviarsiaqqanut tamanut aqqaneq marlunnik ukiulinnut HPV-mik akiuussutissamik kapitinnissamut aningaasaliisoqarpoq. 2011-mi katillugit 11.962.000 kr-it sallertut pinaveersaaritsinermit illikartinneqarput.

Inuuneritta aamma Inuunerissarfiit 10.712 t.kr.

HPV-mut akiuussutissaliineq 1.250 t.kr.

Tullertut pinaveersaaritsinermit screenerinermilu isumalluutinik atuineq

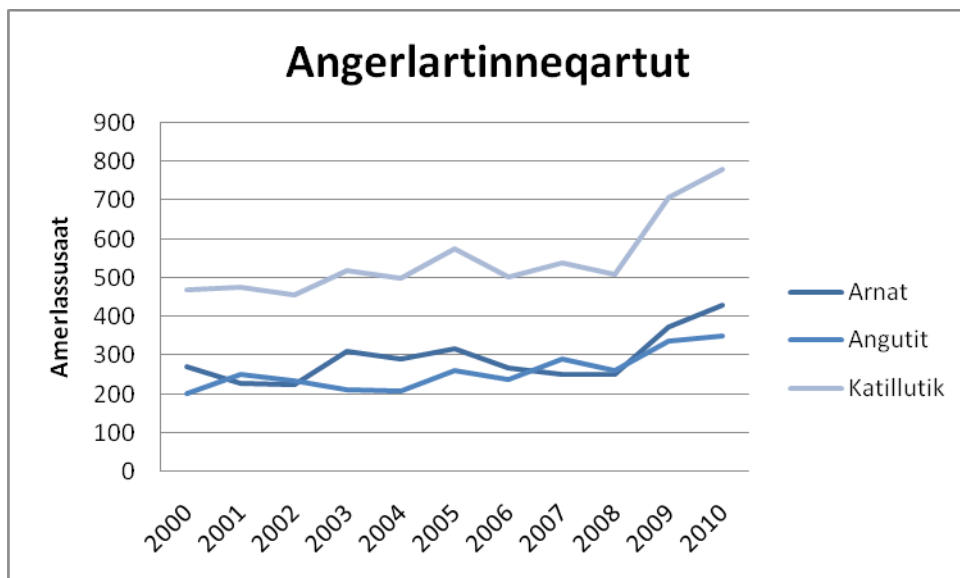
Illissap paavatigut ilanngarsilluni innuttaasunik misissuineq nalunaarsorneqarsinnaanngilaq. Soorlu kapitali 5-imi oqaatigineqareersoq, illissap paavatigut kræfteqarnermit ullumikkut misissuinerneq peqatasut amerlavallaannginnerat pissutigalugu aningaasaliissutit pitsaanerpaamik atorineqartut oqaatigineqarsinnaanngillat. Ilaqutariit iluanni inalugarsuakkut kræfteqartarnermit screenerisarnermit atatillugu isumalluutit maanna atorineqartut aamma kisitsisitalerneqarsinnaanngillat, aammattaaq kingornuttaattakkamik iviangitigut kræfteqalernissamut aarlerinaatilinnut neqeroorutit eqqarsaatigalugit.

Kalaallit Nunaanni nappaatit suussusersineqartarnerinut katsorsarneqartarnerinullu isumalluutit atorineqartut

Naak Kalaallit Nunaanni kræftimik nappaatinik suussusersiinerneq katsorsaanernullu atatillugu isumalluutitut atukkat peqqinnissaqarfiup sullissinerinit allanit immikkortinneqarsinnaanngikkaluartut, taamaattoq – mianersortumik – innartinneqartunut/angerlartinneqartunut ullut uninngaffiit amerlassussaata nakorsaatinullu aningaasartuutit kiisalu kræftertunut ullivimmut aningaasartuutit immikkoortinneqarsinnaapput.

Innartinneqartut/angerlartinneqartut

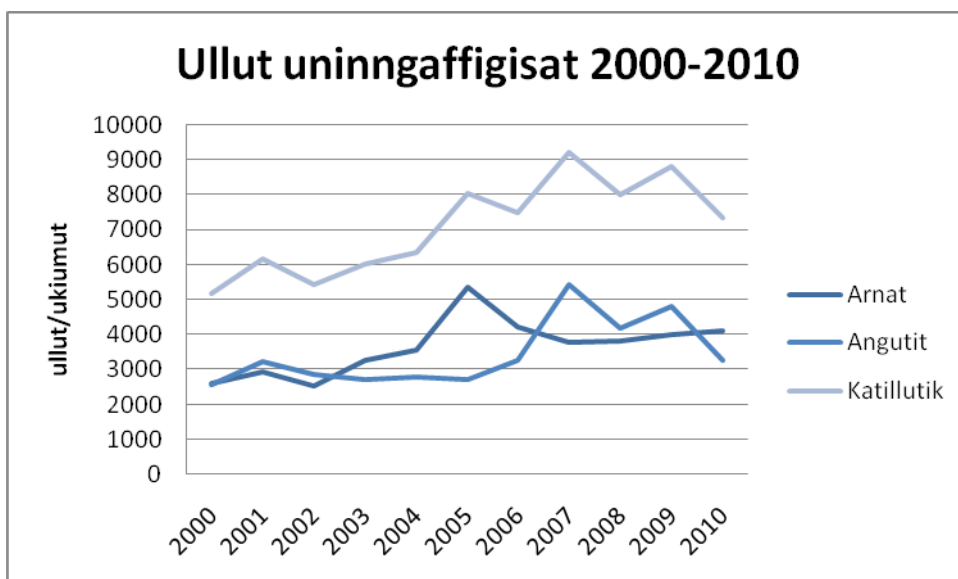
Kalaallit Nunaanni katsorsarneqartunut tunngatillugu kræftimik nappaateqartut katsorsarneqareerlutik angerlartinneqartut amerlassussaata 2000-mi 470-iniit 2010-mi 780-inut qaffiarput. (takuuk titartagaq 11.1). Kisitsit taanna minnerpaaffiuvoq. Ilaatigut Nanortalimmit, Qaqortumit Qaanaamillu kisitsisitigut paasissutissanik pigisaqartoqannginnera pissutigalugu nalunaarutigineqartut tamakkiisuunngillat. Ilaatigut naq najukkani peqqissaavinni napparsimasut uninngasut nappaataat aalajangiullugit suussusersineqarneq ajorput, taamaammallu angerlartitaanermi kræftimik nappaateqartut nalunaarsorneqarneq ajorlutik.

Titartagaq 11.1 2000-miit 2010-p tungaanut kræftimik nappaateqartut angerlartinneqartut amerlassusaat (C00 – C92)

Kræftimik nappaateqartut ullut napparsimmavimmi uninngaffiut atukkat

Kræftimik nappaateqartunut ullut napparsimmavimmi uninngaffittut atukkat 2007-imi amerlanerpaajugamik 9.234-nik amerlassuseqarput, 2000-mili 5.158-iniit 2010-mi 7.358-inut ukiumut ulluni uninngaffittut amerlassuseqarlutik (takuuk titartagaq 11.2). Taamaalilluni katsorsarneqartumut ataatsimut agguaqatigiissillugu ullut uninngaffiit ikileriaateqarput. Tamanna katsorsaanerit amerliartortut ulluunerani katsorsaanerit ingerlanneqariartornerannik uninngatitsinerillu atorluarneqartarnerannik ineriartornermut ersiutaavoq. Siulianisulli ullunik uninngaffinnik atuineq minnerpaaffissaminiippoq. Ilaatigut Narnortalimmit, Qaqortumit Qaanaamillu kisitsisitigut paasissutissanik pigisaqartoqannginnera pissutigalugu nalunaarutigineqartut tamakkiisuunngillat. Ilaatigutaaq piffinni peqqissaavinni napparsimasut uninngasut nappaataat aalajangiullugit suussusersineqarneq ajorput, taamaammallu angerlartitaanerminni kræftimik nappaateqartutut nalunaarsorneqarneq ajorlutik.

Titartagaq 11.2 2000-imiit 2010-mut kræftimik nappaateqartut ullut napparsimmavimmi uninngaffigisaat (C00 – C92)

Kræftimut katsorsarneqartut nakorsaataannut aningaasartuutit

2010-mi cytostatikanut aningaasartuutit 5,2 mio. kr-it missaannipput, taamaalillutillu nakorsaatinut aningaasartuutit tamarmiusut 8,5 %-iinik naleqarlutik. Kræftimik nappaateqartut nakorsaataat nakorsaatinut tamanut sanilliullutik annertuumik akimikkut qaffariarput. Nakorsaatinut ataatsimut aningaasartuutit 2001-imit 2010-mut 94 %-inik qaffariarneranni kræftimorpiag nakorsaatiit (cytostatika) 8200 %-inik qaffariarput. Qaffariarneq 2003-mit 2004-mut nakorsaatiit atorlugit kræftimut katsorsaanerup Kalaallit Nunaannut nuunneqarneranut atatillugu pivoq, taamaattorli 2004-mit 2010-mut 430 %-inik qaffariarpoq. Tamatuma saniatigut nappaatinut akiuussinnaanermut nakorsaatinut aningaasartuutit annertuumik qaffariarput. Nakorsaatiit taakku akulikitsumik atorneqartarput, kisiannili kræftimik nappaateqartunuinnaq atorneqarneq ajorlutik.

1.000 kr-inngorlugit	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Nakorsaatinut aningaasartuutit katillugit	34.436	34.829	38.876	44.645	44.560	48.128	50.441	55.370	60.912
Antineoplastiske stoffer (kræftimorpiag nakorsaatiit)	62	106	981	1.700	2.340	3.577	3.520	4.657	5.189
Nappaatinut akiuussinnaanermut nakorsaatiit	162	633	1.343	2.193	3.215	3.407	3.185	6.238	8.165

Takussutissiaq 10.1 2002-mit 2010-mut nakorsaatinut aningaasartuutit katinneri kræftimullu nakorsaatiit katinneri

Kræftertunut immikkoortortaq

Dronning Ingridip Napparsimmavissuani Kræftertunut immikkoortortami 2010-mi iviangikkut kræfteqartut, puammikkut kræfteqartut, aqajaqqullu sanilequtaani qinersikkut kræfteqartut kiisalu inalugar-suarmikkut kræfteqartut 672 missaat kemoterapi atorlugu katsorsarneqarput. 2010-mi aningaasartuutit katillugit 2,8 mio. kr-inik amerlatigisut nakorsaaneermut ataatsimut, peqqissaasunut marlunnut, ullup affaani sulisartumut nutserisumut ullullu affaani sulisartumut nakorsap allattaanut agguarsimapput.

Kalaallit Nunaata avataani nappaatinik suussusersiinerni katsorsaanernilu isumalluutit ator-neqartut

Soorluttaa Kalaallit Nunaannut tunngasuni aningaasartuutit ilaannaat ersarissumik kisitsisitalerneqarsinnaasut, taamatuttaa Kæftimut katsorsarneqartunut kisitsisit ilaannaat pissarsiarineqarsinnaapput. Matumani katsorsaanernut tunngatillugu aningaasartuutaasut kisimik ilanngunneqarput. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfiup tamakkiisumik aningaasartuutai nanissagaanni, taava nassataasumik soorlu angalanernut ineqarnemullu aningaasartuutit ilanngunneqassapput.

Kræftimut Kalaallit Nunaata avataani katsorsarneqartut amerlassusaat

2007-imiit 2010-mut kræftimut katsorsarneqartut (nappaataannut ilisarnaat C00-C92) Danmarkimut ingerlateqqinneqartut 141-niit 182-inut amerleriarnersigut 29 %-inik qaffapput. Katsorsarneqartut ilaat ukioq ataaseq sinnerlugu Rigshospitalimi katsorsarneqartarmata kisitsisit 'napparsimaleqqaartut' amerlassusaattut paasineqassanngillat. Taamatuttaa allanik nappaateqartut tappavunga katsorsartikkartortit amerleriarmata, piffissaq tamakkerlugu kræftimik nappaateqarlutik katsorsartikkartortut katsorsartikkartortut tamarmiusut 25 %-eraat. (Takussutissaq 10.1 takuuk).

	2007	2008	2009	2010
Kræftimut katsorsarneqartut amerlassusaat	141	151	171	182
Inuit RH-mut katsorsartikkiartortut amerlassusaat	544	596	667	716
Kræftimut katsorsarneqartut %-inngorlugit	26 %	25 %	26 %	25 %

Takussutissiaq 11.1 2007-imit 2010-mut kræftimik nappaatillit (C00-C92) Rigshospitalimi katsorsarneqartut amerlassusaat

Kalaallit Nunaata avataani kræftimut katsorsaannermut atatillugu aningaasartuutit

Rigshospitalip kisitsisini naatsorsoqqissaakkami nunap immikkoortuinut atortitatut akit immikkullu akit immikkoortittarpai. Immikkut akini nakorsaatinut, katsorsaannermi atortuni, misissueqjissaarnerni aningaasartuutit ilaatigut ilaapput.

2007-imiit 2010-mut nunap immikkoortuinut atortitanut akinut ukiumoortumik aningaasartuutit 26-28 %-ii kræftimut attummassuteqartunut nappaatit ilisarnaataannut atorneqarput. Tamatuma saniatigut aningaasartuutit 1-2 %-ii tinusunut naviananngitsunut katsorsaannermut atorneqarput. Danmarkimi katsorsarneqartunut ataatsimoortumik aningaasartuutit qaffasinnerusinnaapput, naatsorsuinnermimi uani kræftimik nappaatigineqartut taaneqanngitsut ilanngunneqanngimmata. Takussutissiaq 11.2-mi takuneqarsinnaasutut katsorsaannermi aningaasartutit tamarmiusut 30 %-inik qaffariaqarput, kræftimullu katsorsaannermut atorneqartut aalaakkaasuullutik.

Immikkut sullissinerit aningaasartuutit qaffariartorput. 2008-mit kræftimut katsorsaannermi immikkut sullissinerit immikkoortillugit nalunaarsorneqartarput. Piffissami tassani aningaasartuut 65 %-inik qaffariarput immikkullu sullissinerit kræftimut katsorsaannermut attuumassutillit piffissami immikkut sullissinerit tamarmiusut iluini annertusiartorlutik (takussutissiaq 11.2). Immikkut sullissinerit 2010-mi qaffariarnerannut ilaatigut 2009-mit 2010-mut nakorsaatinut aningaasartuutit annertuumik, 10 % tikillugu, qaffariarnerannik patsiseqarpoq.

1.000 kr-inngorlugit	2007	2008	2009	2010
Nunap immikkoortuinut atortitanut akit naapertorlugit kræftimut katsorsaannermi aningaasartuutit	13.061	15.756	19.734	20.014
Kræftimut katsorsaannermi nunap immikkoortuinut atortitanut akit %-inngorlugit	27 %	28 %	28 %	26 %
Immikkut sullissinerit, kræftimut katsorsaaneq	-	1.726	1.964	2.849
Immikkut sullissinerit katillugit	7.138	8.429	8.676	10.409
Kræftimut katsorsaannermi immikkut sullissinerit %-inngorlugit	-	20 %	23 %	27 %

Takussutissiaq 11.2. 2007-2010 Rigshospitalimi kræftimut katsorsaannermut aningaasartuutit

Timip iluani allannguutininik misissuinerit

Ullumikkut timip iluani allannguutininik misissuinerit ukiumut aningaasartuutit 2,3 mio kr-iupput, taak-kualu timip iluani allannguutininik suussusersiinnermi immikkoortunut tamanut, ilanngarsilluni illissap paa-vatigut kræfteqarnermik misissuinerit aammalu HPV-mik suussusersiinnermi periarfissat ilanngulugit aningaasartuutit matussuserlugillu immikkut sullissinerit ikittut matussuserarpaat.

Misileraalluni katsorsaannerit

Misileraalluni katsorsaannerit 2009-mi 4,4 mio. kr-inik, 2010-mi 4,533 mio. kr-inik 2011-milu 2,2 mio. kr-inik immikkoortitsisoqarsimavoq.

11.2 Kalaallit Nunaanni manna tikillugu neqeroorutaasut nangiinnarneqarneranni kræftimut katsorsaannermi isumalluutininik atuineq pillugu inerniliussa

Kræftimut katsorsaannermut atatillugu immikkoortuni naatsorsuusiorneqarsinnaasuni maani Danmarkimilu isumalluutininik atuineq annertusiartortoq ataatsimut inerniliunneqarsinnaavoq. Naak neqeroorutaasut pitsanngornissaannut qanoq iliuseqanngikkaluarluta kræftimut katsorsaannermi isumalluutininik atuineq sulii qaffakkiartussasoq ilimagineqarsinnaavoq. Tamanna siusinnerusukkut oqaatigineqareersutut ilaatigut innuttaasut utoqqaliartornerannik, taamaalillutillu amerlanerit kræfteqalernissaannik patsiseqarlunilu ilaatigut inuusaatsip kingunerisaanik – minnerunngitsumik pujortartarnerup kingunerisaanik – amerliartortut kræfteqalernissaat ilimagineqarsinnaallunilu katsorsaannermut neqeroorutit ingerlaavartumik pitsanngoriartortinneqarnerannik patsiseqarpoq, taamaalillutalu piffinni tamani danskit katsorsaanerisa pitsaaqataanik ingerlatsiviusuni katsorsaannermut aningaasartuutivut nammineq isummaminnik qaffakkiartornerat nalaatissallutigu, nakorsaatimmi atorlugit katsorsaanerit tamatigoruinnangajak akitsoriartortuaannarmata.

11.3 Danmarkimi kræftimut tunngasuni ineriartorneq kiisalu danskit kræftpakkiinut atatillugu isumalluutininik atuinertit

Danskit peqqinnissaq pillugu oqaluttuarisaaneranni nutaanerusumi kræftplan I aamma II annertunerpaaamik kræftimut katsorsaannermik pitsanngortitsisimasutut oqaatigineqarput . 2001-ip kingorna Danmarkimi kræftimut tunngasunik suliat annertuumik qaffariarput. Tamanna ingammik inunnut kræftimut tunngasunik katsorsarneqartut, pilattarneqartut, qinnguartaarneqartut kemoterapimillu katsorsarneqartut amerlassusaannut tunngavoq.

2001-imiit 2008-mut inuit kræftimut kræftimulluunniit attuumasunik patsiseqartumik katsorsarneqartut amerlassusaat 32 %-inik imaluunniit 45.000-nik qaffariarpoq. Piffissamissaaq tassani kræftimut tunngasunik pilattaanerit 36 %-inik imaluunniit 24.000-nik amerlanernik pilattaasoqarneratigut qaffariarput. Inuittaaq kræftimut pilattarneqartut 2,5 %-inik imaluunniit inuit 2.000-t missaannik amerlatigisunik qaffariarput. Sullinneqarnikkut kræftimut qinnguartaanerit 2003-mit 2008-mut 41 %-inik inunnit 203.000-nit 228.000-nut qaffariarput, kemoterapilu atorlugu katsorsarneqartut 2003-miit 2008-mut 232.000-nik amerlatigisunik katsorsaannermut marloriaatinngorput .

2004-mit 2009-p tungaanut kræftimut tunngasunuinnaq 7,1 mia. kr-inik immikkut aningaasaliisoqarpoq, kiisalu kræftimut tunngasunik atortorissaarutinut atugassanik 2,25 mia. kr-inik taarsigassii-soqarluni. Taamaalilluni 2010-p tungaanut aningaasaliissutit katillugit 10 mia. kr. missaanni amerlassuseqarput. Kisitsisilli immikkut aningaasaliissutaasut taarsigassiissutaasullu saniatigut danskit kræftimut katsorsaaneranni aningaasartuutit qanoq agguarsimanagerinik takussutissaqanngilaq. Kalaallit Nunaanisulli kræftimut tunngasuni ataatsimut aningaasaliissutit malinnaaffiginissaat amigaataavoq .

11.4 Kalaallit Nunaanni maannakkumut neqeroorutaasut pitsanngortinneqarnerisigut siunissami kræftimut katsorsaannermi isumalluutitut atugassatut ilimagineqartut

Siunissami isumalluutininut pisariaqartitassanut tunngaviusumik toqqammaviit sunniuteqartussat

Kræftimut katsorsaasarneq pitsanngortinneqassappat tunngaviusumik toqqammavissat arlallit annertuumik isumalluutininik allilerinissamik kinguneqartussaapput. Deloitte-p Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfiup unammilligassai pillugit narlunaarusiaani "peqqinnissaqarfik pitsaanerpaq" pissutsit pingasut imminnut oqimaaqatigiissinnerisigut nanineqassasoq tunngavigineqarpoq, tassalu: aningaasaqarneq, piareersimassuseq pitsaassuserlu, kiisalu: "pitsaassuseq peqqinnissarlu pillugit neqerooru-

titigut piareersimaneq nunani killerni nalinginnaasumik pitsaassusilik Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmi tunngavigissallugu piviusorsiortuunngitsoq” (danskisuuani qupp. 21). Kalaallit Nunaanni Peqqinnissaqarfik ullumikkut pitsaassutsikkut misilittarneqartoq ataatsimut naliliutigineqarpoq .

Peqqinnissaqarfimmut unammillertit unammilligassat. Kræftimut katsorsaanerup sapinngisamik pitsaernerpaap qulakkeernissaa peqqinnissaqarfiup ullumikkut unammilligassaasa amerlasuut ilagaat. Inuus-aatsip kinguneranik nappaatit allat, soorlu uummatikkut taqarsuakkullu nappaatit, sukkornerit, tarnikkut nappaatit kiisalu innuttat utoqqaliartornerisa kingunerisaanik tamatumalu kingunerisaanik peqqinnissaqarfiup pitsaanerumik sullissinissamik ilimagisaqartunut, kinguneranillu peqqinnermut tunngatillugu sullinneqarnerit annertusiartorneri. Kræftimut katsorsaanerumik pitsanngortitsineq immikkoortuni allani ajornerumik sullissilernerumik kinguneqassanngilaq.

Piareersimassuseq aaqqissuussinermilu unammilligassat

Ullumikkut peqqinnermut tunngasuni sullissinermi piareersimassuseq unammillernartuuvoq. Siunissamissaaq nunaqarfimmi Nuummiluunniit najugaqarneq apeqqutaatillugu, soorlu nappaatinik suussusersiinerit, katsorsaanerit aammalu inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni sullissinerit annertuumik assigiinngissuteqarumaarput. Immikkut ilisimasaqarnermik patsiseqartumik paasiniaaffinnut katsorsavinnullu najukkatsigut ungasissumiinneq pissutigalugu unammilligassanik kiisalu angallannermut ineqarnermullu aningaasartuutunik nassataqartarpoq. Dronning Ingridip Napparsimmavissuani immikkut ilisimasaqaleriartornerup periarfissanikkiartornerullu nassatarissavaat piffinni assigiingitsuni periarfissat assigiinnginneruleriartornerat, tamannalu piareersimanissamat tunngatillugu unammillernartumik kinguneqassaaq. Kræftimut tunngasuni pitsanngortitsineq sumi najugaqarneq apeqqutaatinnagu kikkunnut tamanut neqeroortugineqarnerata qulakkeerneqarnera pingaarutilimmik unammilligassaasaaq.

Aningaasatigut unammilligassat.

Peqqissutsimut tunngasuni immikkut ilisimasaqarfinni sullissinerit akisunerusut. Najugaqariaatsip kingunerisaanik peqqissutsimut tunngasuni sullissinerit immikkut ilisimasaqarfiit katsorsarneqartumut ataatsimut tunngatillugu akisusarput, ataatsikkoortitsisinnaanikkummi akikinnerusumik sullissisinnaneq periarfissaqarfigineqarneq ajormat. Tamatuma issittumi peqqissutsimut tunngasuni ataatsimut aningaasartuutit piffinni innuttaqqortuuni angallannikkullu inerisarluarneqartuni periarfissalinnut sanilliullugit qaffasinnerusarnerat kinguneraa.

Annikinnaarlugit aningaasaliisarnerit. Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfik issittumi peqqinnissaqarfinnut allanut sanilliullugu annikinaarlugu aningaasaliiffigineqartarpoq. Ullumikkut Kalaallit Nunaanni innuttamat ataatsimut agguaqatigiissillugu peqqinnissamat aningaasartuutaasartut Danmarkimi aningaartuutaasartunit annikinneruvoq, issittumilu nunani allani peqqissutsimut tunngasuni sullissinermi innuttamat ataatsimut agguaqatigiissillugu issittumi aningaasartuut nunamut tamarmut agguaqatigiisitsilluni sanilliullugu qaffasinnerusarluni (Young, 2011). Tamatuma kinguneranik katsorsaanerit inuunermik navianartorsiornermik aallaaveqanngitsut Kalaallit Nunaanni peqqinnissaqarfimmit neqeroortugineqarneq ajorput, soorluttaaq inuunermik navianartorsiornerit pilatsinnissanut utaqqisoqartartoq. Tamannattaq kræftimut katsorsarneqarnerup malitsigisaanik katsorsartinnermut tunngavoq, soorlu as-sersuutigalugu iviangimik sanaqqiinerit. Taamaalliluni kræftimut katsorsaanerumik pitsanngortitsinermi aamma katsorsaanerumut kræftimut attuumassutillinnut isumalluutunik annertusaanissaaq pisariaqartissavaa.

Atortorissaarutinut aningaasaliisannginnerit. Pitsaassutsimut tunngatillugu pissutsit attuumassuteqartut ilagaat nappaatinik suussusersinermut atatillugu atortorissaarutinik nutaanik ukiuni arlalinni aningaasaliisoqarsimannginnera, soorlu MR scannerimik. Tamatumalu nunani sanilitsinnisut nappaatit suussusersinissaannut periarfissatta, taamaallilunilu aamma nappaatit suussusersinerisa pitsaasuunerannut

malinnaasimanginnerat. Atortorissaarutitut pisariaqartunut aningaasaliitinnata assigiingissut anertusiartuinnassaaq.

Atortorissaarutitut pisaarnitta kingunerisaanik malitseqaatitut kinguneqaataasinnaasut. MR scannerisinaanermut periarfissaqalernikut allanik nappaatilinnut MR scannerimik atuilluni misissuinnissap, taakku nappaataannut atatillugu misissuineq taamaattumik atuinissamik pisariaqartitsippat neqeroorutigingissaa ajornakusuussaaq. Danmarkimi 2008-mi 500.000-t missaannik amerlatigisunik MR scannerisoqarpoq, tamannalu danskit quliugaangata ataatsip ataasiarluni MR scannerneranik naleqarpoq. Kalaallillu Nunaanni taakku tallimararterutaannaalluunniit ingerlatissagutsigit taama tamanna ukiumut 1.000-riarluta MR scannerisarnitsinnik naleqassaaq.

Pitsaassutsimut tunngatillugu unammilligassat

Peqqinnissaqarfimmi paasissutissanik amigaaqartarneq. Ullumikkut pitsaassutsimut tunngatillugu peqqinnissaqarfimmi pitsaassutsip qanoq ittuunera pillugu paasissutissanik peqannginnerput annerpaamik unammilligassaavoq. Tamatumalu nassataanik suliniutit pitsannguutissatut kissaatigineqartunik kinguneqarnersut nalilissallugu ajornakusoortarpoq. Peqqinnissaqarfillu tamaat ataatsimut isigalugu paasissutissanik tiguinnarissanik peqarnissaq ataatsimut ajornartorsiutaammat, kræftimut tunngasut pitsanngortinnissaannut atatillugu ataatsimoorussamik aaqqiinissaq pisariaqarpoq. Tamannalu annertuumik aningaasaliinermik pisariaqartitsivoq.

Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni sullissineq inuunerissaanerlu. Pineqartuni taakkunani pitsanngorsaanissami peqqinnissaqarfiup kisimi suliniuteqarsinnaanerani aallaaveqassanngilaq, aammali inunnik isumaginninnermi sullissineq matumani pingaarutilimmik apeqqutaavoq. Inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinnissamik suliniarneq katsorsarneqartumut ataatsimut naleqqussakkatut ingerlanneqartarpat, tamanna isumalluutini annertuumik kiisalu inunnik sullissisunit ilinniartuarnissamut piareersassallugu pisariaqarpoq. Assersuutigalugulu angerlarsimaffinni ulloq unnuarlu paaqqutarinnissamik neqerooruteqartoqalerpat, taamatut neqeroorutit aamma kræfteqanngikkaluarlutik napparsimasunut allanut neqeroorutigineqartariaqassapput. Tamannattaq aamma inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarluni sullissinnermut atuuppoq.

Immikkut piunissaqatit siunissami isumalluutini pisariartitsinnermut sunniuteqartussat

Immikkut piunissaqatitut siunissami isumalluutini pisariaqartitassanut sunniuteqartussanut ilaatigut kræftimut katsorsaanermi nassuiaammi periarfissatut pisariaqartitatullu suut 2013-imi inaarutaasumik kræfti pillugu pilersaarummi ilaasussatut tikkuarneqassanersut apeqqutaajumaarpoq. Taakku ilaminngui kisimik immikkut isumalluutini – aningaasatigut kiisalu periarfissatigut – atuinngikkaluarluni aallartinneqarsinnaasut maannangaaq takuneqarsinnaavoq. Taamatuttaq kræftimut tunngasuni pisariaqartitat kisimik atuutilersinneqassappata pitsanngoriaatitut kissaatigineqartut, taamaalillunilu aamma aningaasaliissutaasunit pissarsiat, pissarsiarineqarsinnaanaviangillat.

Kræfti pillugu suliniutit annertusarneqarnerat maani Danmarkimisulli kinguneqassappat, taava kræftimut katsorsaanerup iluani paasiniaanerni nappaatinillu suussusersiinerup iluani suliassat annertuumik qaffannissaat ilimagineqartariaqassaaq, tamatumalu kinguneranik amerlanerit kræfteqarnerannik patsaassiffiusut misissorneqarnermik kingorna peqqissuuneri paasineqarumaassasut. Screenerilluni misissuisarnernik neqeroorutit annertusarnissaanik tikkuasaqassappat, taava illissap paavatigut kræfteqarsinnaaneq pillugu innuttaasunik screenerinnermi inuit peqataasut amerlanerusariaqassapput, tamanna siunissami aningaasatigut pissarsissutaassappat. Taamatuttaq Danmarkimi kræftimik patsiseqartumik pilaanerit annertuumik qaffariarput. Tamassuma assinganik maani pisoqarnissaa ilimagineqartariaqarpoq. Tamatumalu peqatigisaanik pilaanerit amerleriaataasa ilaat inissanik tiguisussat Danmarkimi ingerlanneqartariaqassapput. Taamatuttaq kemoterapimik katsorsaanerit amerleriarnissaat ilimagineqartariaqarpoq, taakkulu ilaasa Dronning Ingridip Napparsimmavissuani kræftertunut im-

mikkoortortami ingerlanneqarnissaat ilimagineqartariaqarpoq, ilaallu Danmarkimi ingerlanneqartariaqarumaassallutik. Qinguartartilluni katsorsaanerit ilimagisatut amerleriassappata, taava katsorsarneqartut amerlanerusut danskit napparsimasunut ineqarfiini sivisuumik uninnganissaannik neqeroorfineqartariaqassapput. Danskit kræftpakkiinut aningaasartuutit ilaat annertuut ataatsimoortukkuutaa-nik pilertornerusumik katsorsaanerit ingerlatsinernut atorneqarput. Taamatullu ingerlatsinermut atatil-lugu inissatigut aporfii, inissanik amerliliinermik pisariaqartitsisut naamattoorneqarsimapput. Taama-tuttaa aamma maani pisoqarnissaa ilimanassaaq.

Immikkut piunasaqaatit tamakkiisumik nassuiarnissaannut kræfti pillugu pilersaarummi kaammattuuti-giumaagassat apeqqutaajumaarput.

12 Najoqqutarisat

Ilanngussaq 1 Aqutsisoqatigiit aamma suleqatigiissitat

Aqutsisoqatigiit

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Pisortaq Ann B. Kjeldsen

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik

Nakorsat pisortaat Carsten Thordal

Nunatsinni Nakorsaaneqarfik

Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz

KANUKOKA

Immikkoortortami pisortaq Kisea Bruun

Isumaginninnermut Naalakkersuisoqarfik

Peqataarusussimangilaq

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (allatsi)

Suleqatigiissitat

Suleqatigiissitat siulliit. Kræftimik nappatsaaliuinemik siunertaqartumik sallertut pinaveersaartitsineq

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik

Immikkoortortami pisortaagallartoq Ella Skifte, Paarisa

Inuunerissaasut: Nakorsaq immikkut ilisimasalik Michael L. Pedersen

Kommuneqarfik Sermersuumi Pitsaaliusoqarfik

Line Dahlentoft

Suleqatigiissitat aappaat. Kræftimik nappatsaaliuinemik siunertaqartumik tullertut pinaveersaartitsineq

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik (immikkut ilisimasalittut akisussaasut):

Nakorsaaneq Torben Myrhøj, Pilattaanermut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Peder Kern, Arnat nappaataannut – naartusunut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Allan Gelvan, Nakorsaasersuinemut immikkoortoqarfik (kræftertunut akisussaasoq)

Nakorsaaneq Susanne Brofeldt, Siutinut-qinngamut-toqqusaanut immikkoortoqarfik

Nunatsinni Nakorsaaneqarfik

Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz

Immikkut siunnersorti Gorm Nørgaard Pedersen

Taakkua saniatigut Nunap Immikkoortuini Peqqinnissaqarfinnit allakkatigut akisoqarsimavoq

Suleqatigiissitat pingajuat. Kræftimik nappaatit nalinginnaasut taakkorpiaallu iliuu-seqarfigineqarnerat (suussusiineq katsorsaanerlu)

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

Nakorsaq siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)

Peqqissutsimut Pitsaaliuinemullu Aqutsisoqarfik (immikkut ilisimasalittut akisussaasut):

Nakorsaaneq Torben Myrhøj, Pilattaanermut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Peder Kern, Arnat nappaataannut – naartusunut immikkoortoqarfik

Nakorsaaneq Allan Gelvan, Nakorsaasersuinermut immikkoortoqarfik (kræftertunut akisussaasoq)
Nakorsaaneq Susanne Brofeldt, Siutinit-qinngamut-toqqusaanut immikkoortoqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz
Immikkut siunnersorti Gorm Nørgaard Pedersen
Taakkua saniatigut Nunap Immikkoortuini Peqqinnissaqarfinit allakkatigut akisoqarsimavoq

4. Inuunerissaalluni katsorsaaneq, inuiaqatigiinnut akuulersitseqqinniarneq avataaniilu suleqateqarneq

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Peqqissaanermi siunnersorti Julie Præst Wilche (suleqatigiissitanut akisussaasoq)
Peqqissaanermi suliamik ilisimasallit
Forstander Stine Kilime, Kalaallit Peqqissartut Illuat
Peqqissaasuuneq Anne Birgitte Jensen, Nakorsaasersuinermut immikkoortoq
Napparsimasunik ataqatigiissarisooq Hanne Meyer, Rigshospitalet
Nunap immikkoortuini peqqinnissaqarfinni peqqissaasut aqutsisui allakkatigut akissuteqarput
Kommuneqarfik Sermersooq
Immikkoortortami pisortaq Margrethe Thuesen
Sana social
Socialrådgiver Marie Filemonsén
Kalaallit Nunaanni kræftimut akiuiniaqatigiiffik
Taakkua saniatigut kommuninit allakkatigut akisoqarsimavoq

5. Ilisimasat aallaavigalugit, misissueqqissaartut aamma paasissutissanik uppenarsaasut

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Nakorsaag siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)
Peqqissutsimut Pitsaaliuinernullu Aqutsisoqarfik (immikkut ilisimasalittut akisussaasut):
Nakorsaaneq Torben Myrhøj, Pilattaanermut immikkoortoqarfik
Nakorsaaneq Peder Kern, Arnat nappaataannut – naartusunut immikkoortoqarfik
Nakorsaaneq Allan Gelvan, Nakorsaasersuinermut immikkoortoqarfik (kræftertunut akisussaasoq)
Susanne Brofeldt, Siutinit-qinngamut-toqqusaanut immikkoortoqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneqarfik
Nunatsinni Nakorsaaneq Flemming Stenz
Immikkut siunnersorti Gorm Nørgaard Pedersen

6. Aningaasaqarnermik misissueqqissaartut

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik
Nakorsaag siunnersorti Birgit Niclasen (suleqatigiissitanut akisussaasoq)
AC fuldmægtig René Jørgensen
Peqqissutsimut Pitsaaliuinernullu Aqutsisoqarfik
AC fuldmægtig Charlotte Paninnguaq Horsted
Aningaasaqarnermut Naalakkersuisoqarfik
AC fuldmægtig Henriette Rosing